

1941

UCHWAŁA Nr XLIII/264/10
Rady Gminy Czarna Dąbrówka
z dnia 10 września 2010 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest dla Gminy Czarna Dąbrówka”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001r.Nr 142, poz. 1591 ze zmianami: Dz. U. z 2002 r. Nr 23, poz. 220, Nr 62, poz. 558, Nr 113, poz. 984, Nr 153, poz. 1271, Nr 214, poz. 1806, z 2003 r. Nr 80, poz. 717, Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 102, poz. 1055, Nr 116, poz. 1203, Nr 167, poz. 1759, z 2005 r. Nr 172, poz. 1441, Nr 175, poz. 1457, z 2006 r. Nr 17, poz. 128, Nr 146, poz. 1055, Nr 181, poz. 1337 oraz z 2007r. Nr 48, poz. 327, Nr 138, poz. 974, Nr 173, poz. 1218;m Dz. U. z 2008 r. Nr 180, poz. 1111, Nr 223, poz. 1458; Dz. U. z 2009 r. Nr 52, poz. 420) i art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150, nr 111, poz. 708, nr 138, poz. 865, Nr 154, poz. 958, Nr 171, poz. 1056, Nr 199, poz. 1227, Nr 223, poz. 1464, Nr 227, poz. 1505; M.P. Z 2008 r. Nr 79, poz. 698, Nr 80, poz. 707; Dz. U. z 2009 r. Nr 19, poz. 100, Nr 20, poz. 106, Nr 79, poz. 666, Nr 130, poz. 1070) w związku z art. 14 ust. 6 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (Dz. U. z 2007 r. nr 39, poz. 251, nr 88, poz. 587; Dz. U. z 2008 r. Nr 199, poz. 1227, Nr 223, poz. 1464, Dz. U. z 2009 r. Nr 18, poz. 97, Nr 79, poz. 666) oraz „Programu Oczyszczenia Kraju z Azbestu

na lata 2009-2032” (przyjętego uchwałą Rady Ministrów z dnia 14 lipca 2009 r.)

Rada Gminy Czarna Dąbrówka uchwala, co następuje:

§ 1

Przyjmuje się „Gminny program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest dla Gminy Czarna Dąbrówka” w brzmieniu określonym w załączniku nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Czarna Dąbrówka.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący
Rady Gminy
Jerzy Narwojsz

Załącznik nr 1
do uchwały nr XLIII/264/10
Rady Gminy Czarna Dąbrówka
z dnia 10 września 2010 r.

GMINNY PROGRAM
USUWANIA AZBESTU
I WYROBÓW
ZAWIERAJĄCYCH AZBEST DLA
GMINY CZARNA DĄBRÓWKA

Sporządzili:
mgr inż. Magdalena Pienszka
mgr inż. Anna Rybołowicz
mgr inż. Zbigniew Sułek

Czarna Dąbrówka, lipiec 2010

Załącznik nr 1 do uchwały nr XLIII/264/2010
Rady Gminy Czarna Dąbrówka z dnia 10.09.2010 r.

Zawartość

1.	Wstęp	2
2.	Materiały źródłowe i podstawa prawna opracowania.....	8
	Regulacje ustawowe	8
	Akty wykonawcze.....	9
	Materiały źródłowe	14
3.	Azbest: charakterystyka, własności i zastosowanie	14
	Ogólna charakterystyka	15
	Zastosowanie azbestu w Polsce	17
	Degradacja powierzchni płyt azbestowo-cementowych eksploatowanych w długich okresach czasu w różnych warunkach.....	19
	Korozja płyt azbestowo-cementowych	20
4.	Zagrożenie dla zdrowia ludzi wynikające z obecności azbestu w środowisku.....	21
	Liczba przypadków	26
	Nowotwory złośliwe	26
5.	Charakterystyka gminy Czarna Dąbrówka	31
	5.1. Klimat	33
	5.2. Rzeźba terenu	34
	5.3. Struktura gruntów	35
	5.4. Podział administracyjny. Ludność	36
6.	Przepisy i procedury w zakresie postępowania z odpadami zawierającymi azbest... 38	
	Cel procedury	46
7.	Inwentaryzacja azbestu oraz sposoby jego unieszkodliwienia	62
	Usuwanie odpadów azbestowych	65
8.	Kierunki działań gminy: źródła finansowania usuwania azbestu i edukacja ekologiczna	67
	8.1. Źródła finansowania usuwania azbestu	67
	8.2. Źródła finansowania usuwania azbestu dla województwa pomorskiego	71
	8.2. 1. Instrumenty oferowane przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku.....	71
	Edukacja ekologiczna.	84
9.	KOORDYNACJA I MONITORING.....	85
10.	Harmonogram realizacji programu	87
	Program działania	87
11.	EFEKTY PROGRAMU	88
	11.1. Korzyści społeczne	89
	11.2. Korzyści ekologiczne.....	89
	11.3. Korzyści ekonomiczne.....	89
12.	Sposób zatwierdzenia planu	90
13.	Podsumowanie	91

1. Wstęp

W dniu 14 lipca 2009 r. Rada Ministrów podjęła uchwałę w sprawie ustanowienia programu wieloletniego pn. „**Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032**”. (Uchwała Rady Ministrów nr 122/2009). Załącznikiem do uchwały jest Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032. Program zastąpił uchwalony poprzednio 14 maja 2002 r. krajowy „Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest stosowanych na terytorium Polski” utrzymując jego cele. Określa jednak nowe zadania niezbędne do oczyszczenia kraju z azbestu w okresie 24 lat, wynikające ze zmian gospodarczych i społecznych, jakie nastąpiły m.in. w związku ze wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej.

Realizuje wnioski zawarte w „Raporcie z realizacji w latach 2003-2007 *Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest stosowanych na terytorium Polski*” poprzez wprowadzenie priorytetowych zadań legislacyjnych, uruchomienie wsparcia finansowego dla działań prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego oraz usprawnienie systemu monitoringu realizacji *Programu*.

Wsparcie finansowe ze środków budżetowych pozostających w gestii Ministra Gospodarki ukierunkowane jest głównie na wzmocnienie procesu inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest przez dofinansowanie opracowywania gminnych, powiatowych i wojewódzkich planów usuwania wyrobów zawierających azbest. Jest również przeznaczane na prowadzenie działań edukacyjno-informacyjnych, w tym szkoleń dla administracji publicznej oraz szkoleń lokalnych, dzięki którym zostanie wzmocniony proces usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu nieruchomości bez korzystania z usług wyspecjalizowanych firm.

Główne cele Programu poprzednio i obecnie to:

- usunięcie i unieszkodliwienie wyrobów zawierających azbest;
- minimalizacja negatywnych skutków zdrowotnych spowodowanych obecnością azbestu na terytorium kraju;
- likwidacja szkodliwego oddziaływania azbestu na środowisko.

Cele Programu będą realizowane sukcesywnie aż do roku 2032, w którym zakładane jest oczyszczenie kraju z azbestu.

Program grupuje zadania przewidziane do realizacji na poziomie centralnym, wojewódzkim i lokalnym, w pięciu blokach tematycznych:

- 1) zadania legislacyjne;
- 2) działania edukacyjno-informacyjne skierowane do dzieci i młodzieży, szkolenia pracowników administracji rządowej i samorządowej, opracowywanie materiałów szkoleniowych, promocja technologii uniecznawiania włókien azbestowych, organizacja krajowych i międzynarodowych szkoleń, seminariów, konferencji kongresów i udział w nich;
- 3) zadania w zakresie usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z obiektów budowlanych, z obiektów Użyteczności publicznej, terenów byłych producentów wyrobów azbestowych, oczyszczania terenów nieruchomości, budowy składowisk oraz instalacji do uniecznawiania włókien azbestowych;
- 4) monitoring realizacji *Programu* przy pomocy elektronicznego systemu informacji przestrzennej;
- 5) działania w zakresie oceny narażenia i ochrony zdrowia.

Szacuje się, że na terenie kraju w 2008 r. znajdowało się ok. 14,5 mln ton wyrobów zawierających azbest (w latach 2003-2008 usunięto ok. 1 mln ton). Przyjmuje się, iż następujące ilości odpadów zawierających azbest zostaną wycofane z użytkowania w kolejnych latach:

- w latach 2009–2012 około 28% odpadów (4 mln ton),
- w latach 2013–2022 około 35% odpadów (5,1 mln ton),
- w latach 2023–2032 około 37% odpadów (5,4 mln ton).

Szacuje się, że na terenie kraju nadal użytkowane jest ok. 14,5 mln ton wyrobów zawierających azbest (w latach 2003-2008 usunięto ok. 1 mln ton).

Całkowity koszt realizacji *Programu* w latach 2009-2032 szacowany jest na kwotę ok. 40,4 mld zł, na którą składają się środki własne właścicieli nieruchomości, środki inwestorów, środki z budżetu państwa oraz środki jednostek samorządu terytorialnego.

Usunięcie wyrobów zawierających azbest przyniesie korzyści społeczne, ekonomiczne i ekologiczne polegające na:

- 1) zmniejszeniu emisji włókien azbestu,
- 2) uzyskaniu poprawy ochrony zdrowia mieszkańców,
- 3) poprawie wyglądu zewnętrznego obiektów budowlanych i ich stanu technicznego.

Program tworzy nowe możliwości, m.in.:

- składowanie odpadów azbestowych na składowiskach podziemnych,
- wdrażanie nowych technologii umożliwiających unicestwienie włókien azbestu,
- pozostawianie w ziemi – w dopuszczonych prawem przypadkach – wyrobów azbestowych wycofanych z użytkowania.

Aby zwiększyć tempo usuwania wyrobów zawierających azbest, szczególnie z terenów wiejskich, *Program* wprowadza nowy instrument umożliwiający usuwanie wyrobów zawierających azbest z terenu własnej nieruchomości bez korzystania z usług wyspecjalizowanych firm, o ile osoby usuwające wyroby azbestowe zostaną odpowiednio przeszkolone i będą dysponować środkami technicznymi eliminującymi narażenie na kontakt z włóknami azbestu, a prace te będą wykonywać incydentalnie.

Realizacja *Programu* została przewidziana na lata 2009 – 2032, co zdecydowanie wykracza poza ramy Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015. Tak długi okres został przyjęty głównie z uwagi na znaczną, co najmniej trzydziestoletnią, trwałość płyt azbestowo cementowych i innych wyrobów stosowanych w budownictwie. Ponadto wyroby zawierające azbest są bardzo rozproszone na terenie kraju, nie jest znana ich dokładna ilość, jednakże szacunki wykonane w 2003 r. wskazywały na Użytkowanie na terenie kraju około 15,5 mln ton wyrobów zawierających azbest. Kolejnym czynnikiem znacznie wydłużającym okres realizacji *Programu* jest konieczność ponoszenia przez właścicieli nieruchomości, urzędów oraz instalacji wysokich kosztów demontażu wyrobów azbestowych oraz transportu i unieszkodliwiania odpadów azbestowych, a także nieuniknionych kosztów nowych wyrobów bezazbestowych, które zastąpią usunięte wyroby azbestowe.

Program przewiduje intensyfikację wszystkich działań do roku 2012 tak, aby w latach 2012-2013 dokonać rzetelnej oceny realizacji celów *Programu* i opracować jego aktualizację do roku 2015. W latach 2012-2015 zostanie dokonane całościowe podsumowanie dotychczas przeprowadzonych działań oraz osiągniętych celów, także poprzez wskaźniki oceny realizacji *Programu*.

W latach 2003-2008 funkcjonowania *Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest stosowanych na terytorium Polski* prowadzono liczne działania, których celem było wzmocnienie procesu oczyszczania kraju z azbestu. Jednak tempo usuwania wyrobów zawierających azbest było niższe od zakładanego – dotychczas usunięto około 1

mln ton, a więc w Użytkowaniu na terytorium Polski znajduje się około 14,5 mln ton wyrobów zawierających azbest.

Aby zwiększyć tempo usuwania wyrobów zawierających azbest prowadzone będą działania legislacyjne, organizacyjne i informacyjno-edukacyjne, które mają na celu wspieranie procesu oczyszczania kraju z azbestu.

Należy tutaj wymienić niektóre z nich, a mianowicie:

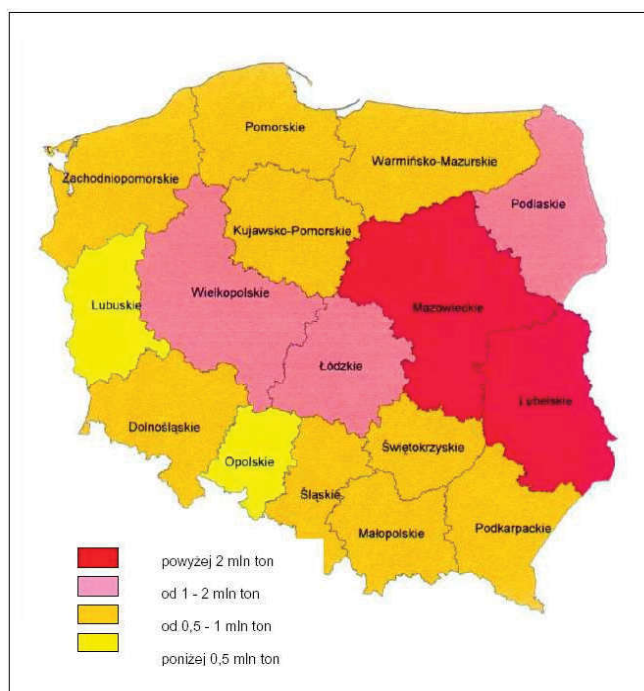
- 1) wydanie i znowelizowanie ustawy o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest, wydanie sześciu rozporządzeń bezpośrednio regulujących problematykę azbestową, oraz szeregu innych regulacji dotyczących substancji chemicznych i gospodarki odpadami, które pośrednio dotyczą problematyki azbestowej;
- 2) upowszechnianie wiedzy dotyczącej szkodliwości azbestu oraz procedur bezpiecznego postępowania przy Użytkowaniu oraz usuwaniu wyrobów zawierających azbest, poprzez wydawanie i dystrybuowanie do jednostek samorządu terytorialnego poradników i informatorów;
- 3) funkcjonowanie 28 składowisk odpadów przyjmujących do składowania odpady zawierające azbest oraz planowanie rozbudowy ich sieci na terenie kraju;
- 4) analizowanie pojawiających się nowych technologii w zakresie unicestwiania włókien azbestu w odpadach oraz ich wykorzystywania;
- 5) analizowanie możliwości wprowadzenia odstępstw od obowiązku usuwania niektórych wyrobów zawierających azbest;
- 6) powstanie dużej ilości małych przedsiębiorstw remontowo–budowlanych świadczących usługi w zakresie eliminowania z Użytkowania wyrobów azbestowych i przekazywania wytworzonych odpadów azbestowych na składowisko;
- 7) przeszkolenie 6000 pracowników administracji rządowej i samorządowej, Policji, Straży Pożarnej, Służb Celnych oraz inspektorów Inspekcji Pracy, Nadzoru Budowlanego, Inspekcji Sanitarnej i lekarzy;
- 8) nawiązanie kontaktów międzynarodowych, szczególnie w ramach UE, ułatwiających współpracę w obszarze bezpiecznego usuwania azbestu;
- 9) uruchomienie monitoringu realizacji *Programu* w formie bazy danych o wyrobach i odpadach zawierających azbest;
- 10) utworzenie Ośrodka Referencyjnego Badań i Oceny Ryzyka Zdrowotnego Związanych z Azbestem w Instytucie Medycyny Pracy im. Prof. J. Nofera w Łodzi, prowadzącego badania

stanu zdrowia byłych pracowników zakładów, w których stosowany był azbest w produkcji, ludności w rejonach zagrożonych oraz pomiary stężeń włókien azbestu na terenie całego kraju;

11) finansowe wspieranie w formie dotacji jednostek samorządu terytorialnego w zakresie opracowywania programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest, opracowywania dokumentacji oczyszczania miejsc publicznych z wyrobów azbestowych, prowadzenia działań edukacyjno-informacyjnych;

12) uruchomienie finansowania działań związanych z usuwaniem azbestu w ramach krajowych funduszy ochrony środowiska, ze środków unijnych oraz preferencyjnych kredytów przez Bank Ochrony Środowiska.

Ponadto Program przewiduje do 2012 r. przeprowadzenie pełnej i rzetelnej inwentaryzacji oraz ustalenie rozmieszczenia terytorialnego azbestu i wyrobów zawierających azbest, utworzenie i uruchomienie elektronicznego Systemu Informacji Przestrzennej do monitoringu usuwania wyrobów zawierających azbest, podjęcie prac legislacyjnych umożliwiających egzekwowanie obowiązków nałożonych na podmioty fizyczne i prawne oraz zasilanie danymi elektronicznego systemu monitorowania realizacji Programu, zwiększenie zaangażowania administracji samorządowej, szczególnie gmin.

Rysunek 1 Nagromadzenie wyrobów zawierających azbest w układzie wojewódzkim.
(Źródło: „Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032...”)

Tabela nr 1 Przewidywana ilość wyrobów zawierających azbest w układzie wojewódzkim

LP	WOJEWÓDZTWO	ILOŚĆ ODPADÓW[MG]
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
1	Dolnośląskie	576.600
2	Kujawsko - pomorskie	791.640
3	Lubelskie	2.209.789
4	Lubuskie	238.349
5	Łódzkie	1.160.390
6	Małopolskie	940.730
7	Mazowieckie	2.971.030
8	Opolskie	325.710
9	Podkarpackie	665.050
10	Podlaskie	1.103.270
11	Pomorskie	582.880
12	Śląskie	779.280
13	Świętokrzyskie	837.410
14	Warmińsko – mazurskie	655.460
15	Wielkopolskie	1.110.140
16	Zachodniopomorskie	528.670

W związku z tym, że usuwanie i wymiana wyrobów zawierających azbest jest zadaniem długotrwałym zarówno ze względów finansowych jak i organizacyjnych założono, że azbest powinien zostać wyeliminowany na terytorium Polski do 2032 roku. Zadanie likwidacji zagrożenia wynikającego z obecności wyrobów zawierających azbest na terenie naszego kraju zostało powierzone nie tylko urzędom na szczeblu centralnym ale również terytorialnym.

Aby to założenie się powiodło konieczne było w pierwszej kolejności dokonanie szczegółowej inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest oraz sporządzenie programów usuwania azbestu dla gmin i powiatów. Inwentaryzacja jest pierwszym i podstawowym krokiem, który leży u podstaw wszystkich innych działań. Ponadto wóldarze gmin zostali zobowiązani przedkładać wojewodzie (do dnia 31 marca za poprzedni rok kalendarzowy, począwszy od danych za 2003 r.) informacje o rodzaju, ilości i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest.

Biorąc powyższe pod uwagę sporządzono dokument „Gminny Program Usuwania Azbestu dla Gminy Czarna Dąbrówka” (zwany dalej Programem). Ma on na celu zaprogramowanie działań związanych z eliminacją wyrobów z terenu gminy Czarna Dąbrówka.

Dokument stawia sobie następujące cele szczegółowe:

- przedstawienie zagrożeń spowodowanych użytkowaniem wyrobów azbestowych;
- omówienie przepisów i procedur związanych z bezpiecznym użytkowaniem i usuwaniem wyrobów zawierających azbest;
- wskazanie kierunków działań, które należy podjąć aby wyeliminować wyroby azbestowe;
- przedstawienie harmonogramu tych działań;
- Wskazanie form finansowania procesu usuwania azbestu i wyrobów azbestowych.

2. Materiały źródłowe i podstawa prawna opracowania

Wykaz obowiązujących aktów prawnych dotyczących azbestu:

Regulacje ustawowe

- Ustawa z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest (Dz. U. z 2004 r. Nr 3, poz. 20, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (Dz. U. z 2007 r. Nr 39, poz. 251, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy - Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. 2001 nr 100 poz. 1085, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 11 stycznia 2001 r. o substancjach i preparatach chemicznych (Dz. U. 2001 nr 11 poz. 84, z późn. zmianami)

– Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych (Dz. U. 2002 nr 199 poz. 1671, z późn. zmianami)

Akty wykonawcze

– Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest (Dz. U. 2004 nr 71 poz. 649)

– Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 listopada 2002 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz. U. 2002 nr 217 poz. 1833, z późn. zm.)

– Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 5 grudnia 2002 r. w sprawie wartości odniesienia dla niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. 2003 nr 1 poz. 12)

– Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 14 października 2005r. w sprawie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy przy zabezpieczaniu i usuwaniu wyrobów zawierających azbest oraz programu szkolenia w zakresie bezpiecznego użytkowania takich wyrobów (Dz. U. 2005 nr 216 poz. 1824)

– Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 października 2003 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania i przemieszczania azbestu oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których był lub jest wykorzystywany azbest (Dz. U. 2003 nr 192 poz. 1876 z 2008 r. Nr 200, poz. 1235)

– Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2005 r. w sprawie standardów emisyjnych z instalacji (Dz.U. 2005 nr 260 poz. 2181, z późn. zm.)

– Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 2 września 2003 r. w sprawie kryteriów i sposobu klasyfikacji substancji i preparatów chemicznych (Dz. U. Nr 171, poz. 1666, z późn. zm.)

– Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 1 grudnia 2004 r. w sprawie substancji, preparatów, czynników lub procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym w środowisku pracy (Dz. U. Nr 280, poz. 2771, z późn. zm.)

– Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 4 sierpnia 2004 r. w sprawie okresowych badań lekarskich pracowników zatrudnionych w zakładach, które stosowały azbest w produkcji (Dz. U. Nr 183, poz. 1896)

- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 9 sierpnia 2004 r. w sprawie leczenia uzdrowiskowego osób zatrudnionych przy produkcji wyrobów zawierających azbest (Dz. U. Nr 185, poz. 1920, z późn. zm.)
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10 stycznia 2005 r. w sprawie wzoru książeczki badań profilaktycznych dla osoby, która była lub jest zatrudniona w warunkach narażenia zawodowego w zakładach stosujących azbest w procesach technologicznych, sposobu jej wypełnienia i aktualizacji (Dz. U. Nr 13, poz. 109)
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 kwietnia 2005 r. w sprawie badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz. U. Nr 73, poz. 645, z późn. zm.)
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 28 września 2005 r. w sprawie wykazu substancji niebezpiecznych wraz z ich klasyfikacją i oznakowaniem (Dz. U. Nr 201, poz. 1674)
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 30 października 2002 r. w sprawie rodzajów odpadów, które mogą być składowane w sposób nieselektywny (Dz. U. Nr 191, poz. 1595)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 września 2001 r. w sprawie katalogu odpadów (Dz. U. Nr 112, poz. 1206)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 lutego 2006 r. w sprawie wzorów dokumentów stosowanych na potrzeby ewidencji odpadów (Dz. U. Nr 30, poz. 213)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 25 maja 2007 r. w sprawie zakresu informacji oraz wzorów formularzy służących do sporządzania i przekazywania zbiorczych zestawień danych (Dz. U. Nr 101, poz. 686)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26 lipca 2002 r. w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenie poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości (Dz. U. Nr 122, poz. 1055)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2002 r. w sprawie sposobu przedkładania wojewodzie informacji o rodzaju, ilości i miejscach występowania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska (Dz. U. Nr 175, poz. 1439)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2002 r. w sprawie zakresu, czasu, sposobu oraz warunków prowadzenia monitoringu składowisk odpadów (Dz. U. Nr 220, poz. 1858)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 marca 2003 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących lokalizacji, budowy, eksploatacji i zamknięcia, jakim powinny

odpowiadać poszczególne typy składowisk odpadów (Dz. U. Nr 61, poz. 549 oraz z 2009 r. Nr 39, poz. 320)

– Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 czerwca 2005 r. w sprawie podziemnych składowisk odpadów (Dz. U. Nr 110, poz. 935)

– Oświadczenie Rządowe z dnia 23 marca 2007 r. w sprawie wejścia w życie zmian do załączników A i B Umowy europejskiej dotyczącej międzynarodowego przewozu drogowego towarów niebezpiecznych (ADR), sporządzonej w Genewie dnia 30 września 1957 r. (Dz. U. Nr 99, poz. 667)

– Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 26 czerwca 2002 r. w sprawie dziennika budowy, montażu i rozbiórki, tablicy informacyjnej oraz ogłoszenia zawierającego dane dotyczące bezpieczeństwa pracy i ochrony zdrowia (Dz. U. Nr 108, poz. 953, z późn. zm.)

– Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie zakresu i sposobu stosowania przepisów o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych do transportu odpadów niebezpiecznych (Dz. U. Nr 236, poz. 1986)

– Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie świadectwa dopuszczenia pojazdów do przewozu niektórych towarów niebezpiecznych (Dz. U. Nr 237, poz. 2011, z późn. zm.)

– Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 czerwca 2003 r. w sprawie informacji dotyczącej bezpieczeństwa i ochrony zdrowia oraz planu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia (Dz. U. Nr 120, poz. 1126)

– Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 września 2005 r. w sprawie kursów kształcących dla kierowców pojazdów przewożących towary niebezpieczne (Dz. U. Nr 187, poz. 1571)

Dyrektywy i decyzje

– Dyrektywa Rady 67/548/EWG z dnia 27 czerwca 1967 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do klasyfikacji, pakowania i etykietowania substancji niebezpiecznych (Dz.Urz. WE L 196 z 16.08.1967, str. 1; Dz.Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 1, str. 27)

– Dyrektywa Rady 76/769/EWG z dnia 27 lipca 1976 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do ograniczeń we wprowadzaniu do obrotu i stosowaniu niektórych substancji i preparatów

niebezpiecznych (Dz.Urz. WE L 262 z 27.09.1976, str. 201, z późn. zm.; Dz.Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 3, str. 317)

Zmieniające dyrektywę Rady 76/769:

- *Dyrektywa Komisji 1999/77/WE z dnia 26 lipca 1999 r. dostosowująca po raz szósty do postępu technicznego załącznik I do dyrektywy Rady 76/769/EWG w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do ograniczeń we wprowadzaniu do obrotu o stosowaniu niektórych substancji i preparatów niebezpiecznych (azbest) (Dz. Urz. WE L 207 z 6.08.1999, s. 18, Dz.Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 24, str. 193)*

- *Dyrektywa Rady 83/478/EWG z dnia 19 września 1983 r. zmieniająca po raz piątą dyrektywę 76/769/EWG w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do ograniczeń we wprowadzaniu do obrotu i stosowaniu niektórych substancji i preparatów niebezpiecznych (azbest) (Dz.Urz. WE L 263 z 24.09.1983, str. 33; Dz.Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 7, str. 118)*

- *Dyrektywa Rady 85/610/EWG z dnia 20 grudnia 1985 r. zmieniająca po raz siódmy (azbest) dyrektywę 76/769/EWG w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do ograniczeń we wprowadzaniu do obrotu i stosowaniu niektórych substancji i preparatów niebezpiecznych (Dz.Urz. WE L 375 z 31.12.1985, str. 1; Dz.Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 8, str. 86)*

- *Dyrektywa Komisji 91/659/EWG z dnia 3 grudnia 1991 r. dostosowująca do postępu załącznik I do dyrektywy Rady 76/769/EWG w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do ograniczeń we wprowadzaniu do obrotu i stosowaniu niektórych substancji i preparatów niebezpiecznych (azbest) (Dz.Urz. WE L 363 z 31.12.1991, str. 36; Dz.Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 11, str. 13)*

- *Dyrektywa Rady 83/477/EWG z dnia 19 września 1983 r. w sprawie ochrony pracowników przed ryzykiem związanym z narażeniem na działanie azbestu w miejscu pracy (druga dyrektywa szczegółowa w rozumieniu art. 8 dyrektywy 80/1107/EWG) (Dz. Urz. WE 263 z 29.09.1983, str. 25, z późn. zm.; Dz.Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 1, str. 264)*

Zmieniające dyrektywę Rady 83/477:

- *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/18/WE z dnia 27 marca 2003 r. zmieniająca dyrektywę Rady 83/477/EWG w sprawie ochrony pracowników przed ryzykiem związanym z narażeniem na działanie azbestu w miejscu pracy (Dz. Urz. WE L 97, z 15.04.2003, str. 48; ; Dz.Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 4, str. 312)*
- *Dyrektywa Rady 91/382/EWG z dnia 25 czerwca 1991 r. zmieniająca dyrektywę 83/477/EWG w sprawie ochrony pracowników przed ryzykiem związanym z narażeniem na działanie azbestu w miejscu pracy (druga dyrektywa szczegółowa w rozumieniu art. 8 dyrektywy 80/1107/EWG) (Dz.Urz. WE 206 z 29.07.1991, str. 16; ; Dz.Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 1, str. 415)*
- *Dyrektywa Rady 98/24/WE z dnia 7 kwietnia 1998 r. w sprawie ochrony zdrowia i bezpieczeństwa pracowników przed ryzykiem związanym z narażeniem na działanie czynników chemicznych przy pracy (czternasta dyrektywa szczegółowa w rozumieniu art. 16 ust. 1 dyrektywy 89/391/EWG) (Dz.Urz. WE L 131 z 5.05.1998, str. 11, z późn. zm.; Dz.Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 3, str. 279)*
- *Dyrektywa Rady 87/217/EWG z dnia 19 marca 1987 r. w sprawie ograniczenia zanieczyszczenia środowiska azbestem i zapobiegania temu zanieczyszczeniu (Dz.Urz. WE L 85 z 28.03.1987, str. 40, z późn. zm.; Dz.Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 8, str. 269)*
- *Dyrektywa Rady 89/391/EWG z dnia 12 czerwca 1989 r. w sprawie wprowadzenia środków w celu poprawy bezpieczeństwa i zdrowia pracowników w miejscu pracy (Dz.Urz. WE L 183 z 29.06.1989, str. 1, z późn. zm.; Dz.Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 1, str. 349)*
- *Dyrektywa Rady 94/33/WE z dnia 22 czerwca 1994 r. w sprawie ochrony pracy osób młodych (Dz.Urz. WE L 216 z 20.08.1994, str.12, z późn. zm.; Dz.Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 2, str. 213)*
- *Dyrektywa 2004/37/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ochrony pracowników przed zagrożeniem dotyczącym narażenia na działanie czynników rakotwórczych lub mutagennych podczas pracy (szósta dyrektywa szczegółowa w rozumieniu art. 16 ust. 1 dyrektywy Rady 89/391/EWG) (Dz.Urz. WE L 158 z 30.04.2004, str. 50; Dz.Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 5, str. 35)*

- Dyrektywa Rady 1999/31/WE z dnia 26 kwietnia 1999 r. w sprawie składowania odpadów (Dz.Urz. WE L 182 z 16.07.1999, str. 1, z późn. zm.; Dz.Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 4, str. 228)
- Decyzja Rady 2003/33/WE z dnia 19 grudnia 2002 r. ustanawiająca kryteria i procedury przyjęcia odpadów na składowiska, na podstawie art. 16 i załącznika II do dyrektywy 1999/31/WE (Dz.Urz. WE L 11 z 16.01.2003, str. 27, Dz.Urz. WE L 218 z 23.08.2007, str. 25; Dz.Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 7, str. 314).

Materiały źródłowe:

- Poradnik – Finansowanie usuwania azbestu ze środków krajowych i unijnych w latach 2009 – 2013, Ministerstwo Gospodarki, 2009 r.
- „Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032. Rada Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej, Uchwała Rady Ministrów nr 122/2009, lipiec 2009 r.;
- „Program Usuwania Azbestu i wyrobów zawierających azbest dla terenu Województwa Pomorskiego” Pomorski Urząd Marszałkowski, Pomorskie studia regionalne, Agnieszka Makowska, Styczeń 2009
- Inwentaryzacja azbestu na terenie gminy Czarna Dąbrówka;
- Materiały źródłowe – Urząd Gminy w Czarnej Dąbrówce.

3. Azbest: charakterystyka, własności i zastosowanie

Azbest od dawna wykorzystywany był jako cenny surowiec do wyrobu wielu produktów. Najstarsze, dobrze udokumentowane zastosowanie azbestu pochodzi z przed 4500 lat, kiedy mieszkańcy z terenów współczesnej Finlandii dodawali azbest do gliny podczas wyrobu garnków.

O azbeście pisali Kalimach i Plutarch (V w. p.n.e.), Pliniusz i Pauzaniusz (I i II w. p.n.e.). W czasach nowożytnych w 1671 roku w Journal de Letterati, wychodzącym w Wenecji pojawiają się wzmianki o mineralu znajdowanym w dużych ilościach we Włoszech i stosowanym do wyrobu „niepalnej skóry i papieru” oraz knotów do świec i lamp oliwnych.

W Europie azbest wydobywano, co najmniej od wczesnego średniowiecza na terenach współczesnej Francji, Włoch, Hiszpanii, Portugalii, Czech, Finlandii, Szwajcarii. Obecnie kopalnie te są nieczynne. W dalszym ciągu, na dużą skalę, azbest wydobywany jest w Kanadzie, na południu Afryki i w Chinach.

W Polsce azbest nie występuje. Z uwagi na liczne cenne własności użytkowe azbestu i stosunkowo niską cenę, jego szerokie zastosowanie w stosunkowo dużych ilościach miało miejsce, niemal wszędzie przez okres ostatnich 100 lat. Także i na terenie Polski azbest stosowany był w produkcji wielu wyrobów przemysłowych, lecz przede wszystkim, (co najmniej około 80%) do produkcji materiałów budowlanych.

Azbest towarzyszy nam od dawna i wyprodukowano znaczne ilości różnych wyrobów z jego udziałem, na przykład American Lang Association zwraca uwagę, że przeszło 3000 produktów wciąż będących w użytku w USA zawiera azbest. W Polsce jest podobnie, choć głównym ilościowo produktem zawierającym azbest są wyroby azbestowo-cementowe, a przede wszystkim płaskie i faliste płyty dachowe i elewacyjne.

Szacuje się, że na dachach i elewacjach wciąż znajduje się przeszło miliard dwieście milionów m² tych płyt, co stanowi od około 14 milionów ton.

Ogólna charakterystyka

Azbesty, niezależnie od różnic w składzie chemicznym i różnic wynikających z budowy krystalicznej są minerałami naturalnie występującymi w przyrodzie. Ich występowanie jest dość powszechne, ale tylko w niewielu miejscach kuli ziemskiej azbest był (i niekiedy jeszcze jest) eksploatowany na skalę przemysłową.

Pod względem mineralogicznym rozróżnia się dwie grupy azbestów: grupę **serpentynów** (chryzotyli) i grupę azbestów **amfibolowych**.

do grupy **serpentynów** należy tylko jedna odmiana azbestu, azbest **chryzotylowy**, wydobywany i stosowany w największych ilościach.

w grupie azbestów **amfibolowych** praktyczne znaczenie mają dwie odmiany: azbest **amozytowy** i **krokidolitowy**. W niewielkich ilościach stosowany był **antofilit** do produkcji filtrów z uwagi na wyjątkowo dużą odporność chemiczną.

Wszystkie odmiany mineralne azbestu krystalizowały w szczelinach w ultra zasadowych skałach w wyniku oddziaływań hydrotermalnych. Co więcej krystalizowały w postaci bardzo cienkich, wydłużonych monokryształów, których długość dochodzi niekiedy do kilkudziesięciu centymetrów.

Chemicznie azbesty są uwodnionymi krzemianami magnezu zawierającymi różne pierwiastki albo jako podstawienia magnezu albo jako roztwory stałe, co ilustruje poniższy wykaz wzorów chemicznych.

Chryzotyl $Mg_6 [(OH)_8Si_4 O_{10}]$

Krokidolit (riebeckit) $Na_2Fe_3 Fe_2[(OH)Si_4O_{11}]_2$

Amozyt (gruneryt) $(Fe,Mg)_7 [(OH)Si_4O_{11}]_2$

Antofyllit $(Mg, Fe)_7[(OH)Si_4O_{11}]_2$

Tremolit $Ca_2 Mg_5 [(OH)Si_4 O_{11}]_2$

Kolejny wykaz dobrze ilustruje, jak sytuuje się grubość pojedynczych kryształów azbestu względem innych włókien.

Tabela 3.1 Grubość niektórych włókien organicznych i nieorganicznych

włókno	Średnica włókna [nm]
włókno łykowe (len)	12 000 – 80 000
bawełna	10 000 – 25 000
wełna	2000 – 50 000
włos ludzki	ok. 38 000
nylon	1 000 – 9 000
włókno szklane (cienkie)	1 000 – 7 000
włókno mineralne	3 000 – 9 000
azbest chryzotylowy	15 – 42
azbest amfibolowy	100 – 300

1 mm = 1000 μ m

1 μ m = 1000 nm

Obserwowane makroskopowo włókna azbestu są w istocie wiązkami zbudowanymi z dużej liczby (zazwyczaj wielu tysięcy a często dziesiątek tysięcy) włókien elementarnych. W tych wiązkach pojedyncze kryształy azbestu są obrazowo mówiąc w różnym stopniu „sklejone”. Najczęściej substancją spajającą kryształy azbestu jest węglan wapniowy. Jego obecność sprawia, że rozwłóknianie (pocienianie wiązek) jest utrudnione i włókna stają się sztywne.

Taki azbest w handlowej nomenklaturze nazywany jest twardym.

Najczęściej – w znaczącej większości azbest **chryzotylowy** stosowano do produkcji płyt azbestowo-cementowych.

Do azbestu chryzotylowego dodawano kilka procent azbestu **krocidolitowego** nazywanego azbestem niebieskim. Tak postępowano podczas produkcji rur azbestowo-cementowych.

Podkreślić należy, że obie te odmiany – azbest **krocidolitowy i amozytowy** uważane są za groźniejsze dla zdrowia ludzi niż azbest **chryzotylowy**.

Zastosowanie azbestu w Polsce.

Jak już wspomniano szerokie zastosowanie azbestu w stosunkowo dużych ilościach nastąpiło w okresie XX wieku. Azbest stosowany był w produkcji wielu wyrobów przemysłowych, lecz przede wszystkim, (co najmniej około 80% zużycia azbestu) do produkcji wyrobów budowlanych, szczególnie płyt dachowych i elewacyjnych, a także, w mniejszych ilościach do produkcji rur, rozmaitych kształtek do kanałów wentylacyjnych, instalacyjnych i innych. Jeszcze mniej azbestu zużywano do produkcji tekstyliów, mas ogniotrwałych, mas uszczelniających i innych. Szacuje się, że po 1945 roku do Polski importowano **dwa miliony ton azbestu**.

W Polsce azbest stosowano w produkcji następujących grup wyrobów:

wyroby azbestowo-cementowe [AC] - pokrycia dachowe, rury ciśnieniowe, rury i prostokątne profile stosowane w kanałach wentylacyjnych, płyty i kształtki AC w wymiennikach ciepłych, płyty elewacyjne AC i w niewielkie ilościowo, lecz dawniej powszechnie stosowane kształtki elektrotechniczne (silniki elektryczne, wyłączniki, instalacje przemysłowe);

masy torkretowe i tzw. miękkie izolacje ognioochronne;
wyroby tekstylne z azbestu - sznury i maty;
specjalne uszczelki przemysłowe, wyłożenia antywibracyjne;
materiały i wykładziny cierne - sprzęgła i hamulce (obecnie wstępujące w starszych dźwigach i windach, niekiedy w sprzęgłach napędów przemysłowych);
masy ogniotrwałe, masy formierskie;
filtry przemysłowe;
izolacja cieplna.

Poniższy wykaz podaje dominujące ilościowo rodzaje wyrobów azbestowo-cementowych produkowanych w Polsce:

- płyty płaskie prasowane tzw. szablony lub płyty „karo” (PN-66/B14040),
- płyty faliste i gąsiorzy nie prasowane (PN-68/B-14041), nisko i wysokofaliste,
- płyty płaskie prasowane okładzinowe (PN-70/B-14044),
- rury beciśnieniowe (kanalizacyjne) (PN-67/B-14753),
- rury ciśnieniowe (PN-68/B-14750),
- kształtki kanalizacyjne (PN-68/B-14752),
- kształtki do przewodów wentylacyjnych (BN-73/8865-10),
- płytki „PACE” oraz kształtki a-c prasowane nieimpregnowane dla elektrotechniki (BN-67/6758-01, BN-70/6754-01),
- zbiorniki na wodę,
- osłony do kanałów spalinowych,
- kształtki do wentylacji zewnętrznych,
- kształtki do osłon rurociągów ciepłowniczych.

Pośród płyt płaskich najczęściej na dachach stosowano, zwłaszcza w południowej Polsce płyty typu „Karo” nazywane też, nieprawidłowo, szablonami. Były to płyty o wymiarach 400 × 400 mm i grubości 6 mm. Płyty te dzięki dodatkowemu zagęszczeniu w procesie prasowania cechują się mniejszą porowatością niż płyty faliste.

Różnica ta jest dość duża, co uwidacznia nasiąkliwością wynoszącą dla płyt „Karo” 16% podczas gdy nasiąkliwość płyt falistych wynosi 27%. Mała porowatość płyt prasowanych pozwala przypuszczać, że ich odporność na korozję będzie lepsza niż płyt nie

prasowanych. Tak jest w istocie i świadczą za tym liczne obserwacje dachów po wielu latach eksploatacji.

Produkcja płyt azbestowo cementowych na ziemiach polskich rozpoczęła się w 1907 roku i trwała do roku 1998.

Szacuje się, że, na dachach i elewacjach znajduje się przeszło 1 200 000 000 m² płyt azbestowo-cementowych, co odpowiada 14 000 000 ton.

Produkcja została zakazana Ustawą z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest. Zgodnie z tą ustawą w Polsce do 28 września 1998 roku została zakończona produkcja płyt azbestowo-cementowych.

Natomiast po 28 marca 1999 obowiązuje zakaz obrotu azbestem i wyrobami zawierającymi azbest.

Poniższa tabela podaje zawartość azbestu w różnych wyrobach.

Tabela 3.2 Zawartość azbestu w różnych wyrobach

Asortyment produkcji	Udział azbestu w %
Płyty płaskie prasowane (szablony)	9,5 – 11,0
Płyty faliste o długości 1200 mm	11,0 – 12,5
Płyty faliste o długości 2400 mm	12,0 – 13,0
Rury a-c ciśnieniowe	17,0 – 18,0
Rury a-c bezciśnieniowe	14,0 – 16,0
Uszczelki	8,0 – 20,0
Sznury azbestowe	80,0 – 96,0

Azbest stosowano również w produkcji płyt izolacyjnych ognioodpornych. Produkcja takich płyt nie wyszła w Polsce poza skalę doświadczalną. Znaczne ilości takich płyt były importowane na potrzeby przemysłu stoczniowego. Nieznaczne ich ilości trafiły do budownictwa.

Degradacja powierzchni płyt azbestowo-cementowych eksploatowanych w długich okresach czasu w różnych warunkach.

Trwałość, rozumiana jako długowieczność płyt azbestowo-cementowych jest przedmiotem otwartej dyskusji a nawet kontrowersji. Nic dziwnego, trwałość płyt zależy

przecież od intensywności działania różnych czynników. Można jednakże powiedzieć że okres bezpiecznej eksploatacji płyt azbestowo-cementowych [AC] wynosi ok. 60 lat, dodając, że nawet po 60-u latach, w przeciętnych warunkach płyty AC nie ulegają degradacji, choć ich powierzchnia jest już uszkodzona oddziaływaniem korozyjnym.

Proces korozji powierzchni płyt AC można opisać identycznie jak korozję betonu; z jednym wyjątkiem – obecność włókien azbestu, będącym mikrozbrojeniem zapobiegającym złączaniu skorodowanych warstw.

Obserwowano w mikroskopie skaningowym powierzchnie płyt azbestowo-cementowych, eksploatowanych w różnych warunkach. Celem obserwacji była ocena ryzyka uwalniania się włókien azbestowych, odsłoniętych w wyniku korozji.

Korozja dotyczy tu zaczynu cementowego spajającego włókna, stanowiącego przeciętnie około 90 % objętościowych i wagowych płyt. Ów zaczyn cementowy bywa nazywany matrycą cementową. W istocie matryca ta jest zbudowana z produktów reakcji cementu z wodą a na powierzchni występują również produkty powstałe w trakcie korozji, zwłaszcza tzw. wtórny gips obserwowany w postaci igieł oraz węglan wapniowy.

Korozja płyt azbestowo-cementowych

Na wszystkich obserwowanych w mikroskopie próbkach płyt AC stwierdzono występowanie na ich powierzchni włókien azbestu. Jednakże ich powierzchnia często pokryta była, co najmniej resztkami produktów reakcji cementu z wodą. Stwierdzono jednak że największe ryzyko emisji azbestu stwarza łamanie płyt. Wówczas do otoczenia uwalniają się szkodliwe włókna. Warto tu dodać że łamanie płyt w stanie zawilgoconym ryzyko emisji zmniejsza.

Zabezpieczony azbest nie stanowi niebezpieczeństwa dla zdrowia, jednak uszkodzony (m.in. w wyniku każdej obróbki mechanicznej) może stać się przyczyną śmiertelnych chorób: pylicy azbestowej, raka płuc, międzybłoniaka opłucnej i otrzewnej oraz innych zmian na płucach. Im więcej włókien azbest wdychanych jest do układu oddechowego, tym większe jest ryzyko choroby. Zachorować mogą nie tylko osoby, które miały długotrwały kontakt z azbestem w związku z wykonywaną pracą ale również te, które oddychały powietrzem z włóknami azbestowymi przez krótki czas.

4. Zagrożenie dla zdrowia ludzi wynikające z obecności azbestu w środowisku

Ogólne źródła narażenia na działanie azbestu, a tym samym ryzyko zachorowania wskutek wdychania przez organizm ludzki pyłu azbestowego, można podzielić na źródła związane z narażeniem niezawodowym (w tym również środowiskowym) i narażeniem zawodowym człowieka.

Narażenie niezawodowe na działanie azbestu (w tym środowiskowe – związane z występowaniem azbestu w powietrzu atmosferycznym, wodzie pitnej i artykułach spożywczych) może wystąpić:

na terenach sąsiadujących z terenami przemysłowymi (np. zakłady stosujące wyroby azbestowe – chłodnie kominowe, chłodnie wieżowe, nieczynne nieczyszczone zakłady produkujące wyroby azbestowe, dzikie składowiska odpadów zawierających azbest, nielegalne składowanie odpadów azbestowych ze zmieszanyimi odpadami komunalnymi, nieprawidłowo prowadzone składowiska odpadów azbestowych),
u członków rodzin pracowników nieprzestrzegających przepisów i zasad bezpieczeństwa przy usuwaniu, demontażu, transporcie i składowaniu wyrobów zawierających azbest,
w obszarach miejskich przy trasach komunikacyjnych o dużym natężeniu ruchu,
w obszarach miejskich i wiejskich w wyniku uszkodzeń mechanicznych i korozji chemicznej i biologicznej ścian osłonowych i pokryć dachowych,
w obiektach, pomieszczeniach wewnętrznych w wyniku użytkowania wyrobów azbestowych stosowanych jako izolacje ogniodporne, akustyczne, wentylacyjne i klimatyzacyjne.

Narażenie zawodowe na działanie azbestu może wystąpić na stanowiskach:

poboru prób do badań wyrobów azbestowych,
demontażu wyrobów azbestowych,
pakowania odpadów azbestowych,
załadunku/rozładunku odpadów azbestowych,
unieszkodliwiania odpadów azbestowych.

Azbest stanowi minerał o działaniu szkodliwym na organizm. Udowodniono działanie kancerogenne (rakotwórcze) na organizm ludzki. Aktualnie azbest znajduje się w wykazie substancji niebezpiecznych, stanowiących załącznik do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 2 września 2005 r. w sprawie wykazu substancji niebezpiecznych wraz z ich klasyfikacją i oznakowaniem (Dz. U. Nr 21, poz. 1674) pod numerem indeksowym 650-013-00-6 jako substancja o udokumentowanym działaniu rakotwórczym kategorii 1, stanowiącym poważne zagrożenie zdrowia w następstwie narażenia na długotrwałe oddziaływanie na drogi oddechowe.

Tabela 4.1. Wykaz wartości najwyższych dopuszczalnych stężeń pyłowych czynników zawierających azbest, szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (na podst. Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 listopada 2002 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy; Dz. U. Nr 217, poz. 1833 z późn. zm.).

Lp.	Nazwa i nr CAS ⁴ czynnika szkodliwego dla zdrowia	Najwyższe dopuszczalne stężenia	
		mg/m ³	Włókien w cm ³
1.	Pyły zawierające azbest (jeden lub więcej rodzajów azbestu wymienionych poniżej):		
	Aktynolit [77536-66-4] Antofilit [77536-67-5] Chryzotyl [12001-29-5] Grueneryt (amozyt) [12171-73-5] Krokydolit [12001-28-4] Tremolit [77536-68-6]		
	- pył całkowity ¹	0,5	-
	- włókna respirabilne ³	-	0,1
2.	Pyły talku i talku zawierające włókna mineralne (w tym azbest): [14807-96-6]		
	a) talk zawierający włókna mineralne (w tym azbest):		
	- pył całkowity ¹	1	-
	- włókna respirabilne ³	-	0,5

¹ Pył całkowity – zbiór wszystkich cząstek otoczonych powietrzem w określonej objętości powietrza

² Pył respirabilny – zbiór cząstek przechodzących przez selektor wstępny o charakterystyce przepuszczalności wg wymiarów cząstek opisanej logarytmiczno – normalną funkcją prawdopodobieństwa ze średnią wartością średnicy aerodynamicznej $3,5 \pm 0,3 \mu\text{m}$ i z geometrycznym odchyleniem standardowym $1,5 \pm 0,1$.

³ Włókna respirabilne - włókna o długości powyżej $5 \mu\text{m}$ o maksymalnej średnicy poniżej $3 \mu\text{m}$ i o stosunku długości do średnicy > 3 .

⁴ CAS (Chemical Abstracts Service Registry Number) jest oznaczeniem numerycznym substancji pozwalającym jednoznacznie zidentyfikować substancję chemiczną.

Głównie azbest może być wchłaniany przez organizm przez drogi oddechowe, a w niewielkim stopniu przez skórę. Największe zagrożenie dla organizmu ludzkiego stanowią włókna respirabilne tzn. takie, które w postaci aerozolu dostają się z wdychanym powietrzem do płuc, do pęcherzyków płucnych. Włókna respirabilne mają grubość nie większą niż 3 μm i jednocześnie takie, których stosunek długości do średnicy jest większy od 3. Najbardziej niebezpiecznym dla organizmu jest azbest – krokidolit (azbest niebieski), lecz można przyjąć, że wszystkie gatunki azbestu są dla ludzi kancerogenne (rakotwórcze).

W wyniku przedostania się do organizmu pyłu azbestowego przez układ oddechowy mogą nastąpić zmiany chorobowe głównie u ludzi zawodowo narażonych na pył azbestowy, w tym:

- pylica azbestowa (azbestoza),
- nowotwory złośliwe – rak płuc i opłucnej,
- zgrubienia opłucnej.

Skutkiem oddziaływania azbestu na skórę może być występowanie zapaleń skórnych, dermatoz, brodawek.

Dla uniknięcia groźby chorób, organizm nie powinien być ekspozowany na powietrze „znacznie” zanieczyszczone pyłami azbestowymi. Ekspozycja nieznaczna, przypadkowa wydaje się nieunikniona, tak z uwagi na rozpowszechnienie wyrobów azbestowych, do niedawna w powszechnym będących użyciu, jak z powodu konsekwencji tego rozpowszechnienia - stałej obecności zmiennych, na ogół niewielkich poziomów pyłów azbestu, występujących w powietrzu atmosferycznym w sposób naturalny. Zanieczyszczenia te w obszarach zindustrializowanych występują na nieco wyższych poziomach.

Pomimo tego, że azbest był wykorzystywany od czasów starożytnych, to jego szkodliwy wpływ na organizm człowieka rozpoznano dopiero na początku XX wieku. Biologiczna agresywność pyłu azbestowego jest zależna od stopnia penetracji i liczby włókien, które uległy retencji w płucach, jak również od fizycznych i aerodynamicznych cech włókien. Szczególne znaczenie ma w tym przypadku średnica włókien. Włókna cienkie, o średnicy poniżej 3 μm , przenoszone są łatwiej i docierają do końcowych odcinków dróg oddechowych, podczas gdy włókna grube, o średnicy powyżej 5 μm , zatrzymują się w górnych odcinkach dróg oddechowych. Skręcone włókna chryzotylu o dużej średnicy, mają tendencję do zatrzymywania się wyżej, w porównaniu z igłowymi włóknami azbestów amfibolowych, z łatwością przenikających do obwodowych części płuc. Ze względu na to, że włókna azbestu chryzotylowego są łatwiej zatrzymywane w górnych partiach układu oddechowego, w

porównaniu z włóknami azbestów amfibolowych oraz ze względu na fakt, że są także skuteczniej usuwane z płuc, narażenie na kontakt z azbestem amfibolowym niesie ze sobą ryzyko zdrowotne.

Krótkookresowe narażenie na działanie azbestu może prowadzić do zaburzeń oddechowych, bólów w klatce piersiowej oraz podrażnienia skóry i błon śluzowych. Z kolei chroniczna ekspozycja na włókna azbestowe może być przyczyną takich chorób układu oddechowego jak:

pylica azbestowa (azbestoza) – rodzaj pylicy płuc spowodowanej wdychaniem włókien azbestowych. Przejawia się suchym, męczącym kaszlem, dusznością wysiłkową, bólami w klatce piersiowej oraz objawami nieżytu oskrzeli i rozedmy płuc. Włókna azbestowe wnikają aż do najgłębszych części płuc. Powstają ciała żelaziste, które powodują uszkodzenia i zwłóknienia tkanki płucnej. W latach 1976-96 rozpoznano w Polsce 1314 przypadków azbestozy płuc. Powodowana jest przez stosunkowo duże stężenia włókien, a jej okres rozwoju może trwać nawet 30 - 40 lat.

zmiany opłucnowe – występują już przy niewielkim narażeniu na włókna azbestowe. Powodują one ograniczenie funkcjonowania płuc, a także zwiększają ryzyko zachorowania na raka oskrzeli i międzybłoniaka opłucnej.

rak płuc – najczęściej powodowanym przez azbest nowotworem dróg oddechowych jest rak oskrzeli. Jest to seria nienaprawionych defektów genetycznych w komórkach prowadzących do rozwoju guza. Ekspozycja na azbest powoduje powstawanie międzybłoniaków opłucnej i otrzewnej. Jest to postępująca choroba prowadząca do śmierci. Okres rozwoju może wynosić nawet 25 – 40 lat, a śmierć następuje po dwóch latach od wystąpienia objawów. Nowotwór ten rozwija się u osób zawodowo narażonych na kontakt z azbestem oraz u osób mieszkających w okolicach kopalni i zakładów przetwórstwa azbestu. Za powstanie tego typu schorzeń odpowiedzialne są wszystkie rodzaje azbestu, ale największą szkodliwość przypisuje się azbestom amfibolowym. Ilość wykrywanych tego typu nowotworów zwiększa się o około 10% rocznie. W Polsce co roku umiera na międzybłoniaka około 120 osób, natomiast we Francji 400 – 600 osób.

Minister Pracy i Polityki Społecznej Rozporządzeniem z dnia 29 listopada 2002 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy ustalił wartości najwyższych dopuszczalnych stężeń chemicznych i

pyłowych czynników szkodliwych dla zdrowia. Wśród pyłów znalazły się również pyły zawierające azbest. Jednakże należy pamiętać, że pojęcie stężeń dopuszczalnych w przypadku azbestu jest umowne i stanowi kompromis pomiędzy wymaganiami medycyny a możliwościami technicznymi, a działania Unii Europejskiej dążą do zminimalizowania wpływu azbestu na zdrowie ludzkie. Szkodliwe działanie azbestu może zostać zwielokrotnione w momencie jednoczesnego narażenia organizmu na inne substancje rakotwórcze (np. węglowodory aromatyczne, metale ciężkie czy dym tytoniowy).

Przeprowadzone badania kontrolne środowiskowych stężeń włókien azbestu w aglomeracjach wielkomiejskich wykazały najwyższe, ponadnormatywne stężenia przy węzłach komunikacyjnych zlokalizowanych w Warszawie, Katowicach i Łodzi. Na obszarze gminy Czarna Dąbrówka nie prowadzono podobnych badań, dlatego brak danych dotyczących stężeń włókien azbestu na terenie gminy. (W ramach przygotowywanego przez AGH Kraków Systemu elektronicznego monitorowania realizacji Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest stosowanych na terytorium Polski wykonano szacunkowe pomiary w oparciu o matematyczne modelowanie i wyniki tych pomiarów dla województwa pomorskiego, powiatu bytowskiego oraz gminy Czarna Dąbrówka przedstawiono na tle innych w tabelach 4.3, 4.4 i 4.5 poniżej). Nie ma w Polsce dokładnych danych dotyczących liczby osób, w przeszłości narażonych zawodowo, oraz w przeszłości i obecnie narażonych środowiskowo.

Nadal istnieje skażenie środowiska pyłem azbestu, pochodzącym z tak zwanych „dzikich wysypisk odpadów” – szczególnie w lasach i odkrytych wyrobiskach. Nadal ma miejsce pylenie – w coraz większym stopniu – z uszkodzonych powierzchni płyt na dachach i elewacjach budynków.

Polska powinna zostać objęta stałym monitoringiem stanu zdrowia ludności narażonych na oddziaływanie azbestu, gdyż zagrożenie to stale zwiększa się na skutek nie usunięcia przyczyn zachorowalności. Poważny niepokój musi budzić fakt, że usuwanie obecnie z dachów i elewacji wyrobów zawierających azbest przez przypadkowe i nieprofesjonalne firmy lub na własną rękę, zwiększa zagrożenie pyłem azbestowym dla mieszkańców kraju.

Usunięcie tych zagrożeń będzie w skali kraju wymagało:

monitorowania i utworzenia bazy danych o aktualnym narażeniu mieszkańców,

opracowania programu uwzględniającego również korzyści społeczne i ekonomiczne z powodu obniżenia zachorowalności i zgonów, spowodowanych azbestem.

Nie ma dowodów świadczących o tym, że azbest spożyty w wodzie jest szkodliwy dla zdrowia. Zarówno raport WHO jak i stanowisko Państwowego Zakładu Higieny są w tej sprawie jednoznaczne. Dlatego zastępowanie rur azbestowo-cementowych w instalacjach ziemnych wyrobami bezazbestowymi powinno następować sukcesywnie, w miarę technicznego zużycia lub w przypadku woli wymiany na rury bezazbestowe.

W Tabeli 4.2. poniżej przedstawiono dane Centralnego Rejestru Chorób Zawodowych, IMP, Łódź dotyczące chorób zawodowych spowodowanych pyłem azbestowym w Polsce w latach 1976 – 2007.

Tabela 4.2. Choroby zawodowe spowodowane pyłem azbestu w latach 1976 – 2007

Rok	Liczba przypadków							
	Pylica azbestowa	Nowotwory złośliwe				Inne choroby**	Ogółem	
		rak płuca	międzybłoniak opłucnej	inne*	razem			
1976	10	–	1	–	1	–		11
1977	11	–	–	–	–	–		11
1978	28	1	–	–	1	–		29
1979	24	2	–	1	3	–		27
1980	33	1	1	–	2	–		35
1981	74	2	–	1	3	–		77
1982	129	2	–	–	2	–		131
1983	118	1	–	–	1	–		119
1984	56	1	–	1	2	–		58
1985	61	4	–	1	5	–		66
1986	77	3	4	2	9	–		86
1987	86	9	2	6	17	–		103
1988	76	13	3	7	23	–		99

1989	52	7	3	5	15	10		77
1990	42	12	3	6	21	3		66
1991	76	11	4	7	22	11		109
1992	82	5	7	5	17	3		102
1993	87	13	7	8	28	10		125
1994	61	12	5	12	29	5		95
1995	65	32	4	13	49	3		117
1996	46	25	7	9	41	2		89
1997	76	23	6	8	37	9		122
1998	86	17	6	7	30	8		124
1999	57	23	10	10	43	2		102
2000	66	12	13	3	28	1		95
2001	173	36	18	1	55	9		237
2002	111	28	10	5	43	–		154
2003	151	27	12	2	41		53***	245
2004	163	30	17	–	47		130***	340
2005	119	32	19	2	53	1	74***	247
2006	108	32	30	1	63		32***	203
2007	105	28	25	2	55	1	32***	193
Razem	2509	444	217	125	786	78	321***	3694

* do tej kategorii zaliczono nowotwory kontrowersyjne, jako umiejscowienie wynikające z ekspozycji na pył azbestu, m.in. raka krtani

** przewlekłe zapalenie oskrzeli, choroby górnych dróg oddechowych, choroby skóry

*** choroby opłucnej (rozległe zgrubienia, rozległe blaszki, wysięk opłucnowy) wymienione w wykazie chorób zawodowych z 2002 r.

Źródło: Centralny Rejestr Chorób Zawodowych, IMP, Łódź

W Tabeli 4.3. przedstawiono średnie stężenia włókien azbestu w poszczególnych województwach. Mierzono ilość włókien w 1 m³ powietrza.

Tabela 4.3. Średnie stężenia włókien azbestu (wł/m³) wg województw.

Województwo	Średnie stężenia włókien azbestu (wł/m ³)			
	średnia	95% pu	mediana (Me)	zakres średnich stężeń w punktach
Dolnośląskie	271	222-331	265	178-792
Kujawsko-Pomorskie	386	320-466	383	303-543
Lubelskie	1142	960-1358	1360	349-7395
Lubuskie	1040	640-1687	908	356-3939
Łódzkie	857	626-1173	817	115-17944
Małopolskie	983	669-1445	974	212-11636
Mazowieckie	657	573-753	650	212-2618
Opolskie	247	157-386	245	141-927
Podkarpackie	418	353-495	432	286-824
Podlaskie	540	451-646	542	337-804
Pomorskie	765	608-962	747	281-2577
Śląskie	840	714-989	833	544-1819
Świętokrzyskie	883	763-1022	836	419-3396
Warmińsko-Mazurskie	470	410-537	468*	410-537*
Wielkopolskie	668	559-799	600	210-1938
Zachodniopomorskie	550	459-660	547	358-1326

Tabela 4.4. zawiera stężenia włókien azbestu w gminach poszczególnych powiatów województwa pomorskiego. Do porównania wybrano powiat bytowski oraz dwa sąsiadujące słupski i lęborski.

Tabela 4.4. Stężenie włókien azbestu w powietrzu atmosferycznym w gminach wg powiatów w województwie pomorskim

Powiat	Gmina	Liczba punktów pomiarowych	Stężenie włókien azbestu* (wł/m ³)	
			średnia	95% pu
lęborski	Cewice	1	327	132-810
lęborski	Lębork	1	400	170-939
lęborski	Nowa Wieś Lęb.	1	327	132-810
lęborski	Wicko	2	561	262-1204
m. Słupsk	Słupsk	2	2127	1541-2936
słupski	Damnica	1	1124	626-2017
słupski	Główczyce	1	1327	769-2290
słupski	Kępice	2	1640	997-2700
słupski	Ustka	1	1962	1238-3110
bytowski	Bytów	1	648	314-1338
bytowski	Kołczygłowy	2	1024	558-1881
bytowski	Miastko	2	1024	558-1881
bytowski	Trzebielino	2	561	262-1204
Razem	-	87	765	608-962

* oszacowane na podstawie modelu

Wynika stąd, że gmina Czarna Dąbrówka nie jest ujęta w modelu i nie przeprowadzono na jej terenie badań stężenia włókien azbestu.

Tabela 4.5. zawiera wartości oszacowane stężenia włókien azbestu w miejscowościach gmin wybranych powiatów województwa pomorskiego. Do porównania wybrano ponownie powiat bytowski oraz dwa sąsiadujące słupski i lęborski.

Tabela 4.5. Wykaz stężeń włókien azbestu w miejscowościach wykonywania pomiarów w województwie pomorskim

Nr pkt.	Powiat	Gmina	Miejscowość	Stężenie włókien azbestu (wł/m ³)	
				wartości oszacowane	
				średnie	95% pu
97	lęborski	Lębork	Lębork	414	182-941
98	lęborski	Cewice	Cewice	344	145-818
99	lęborski	Nowa Wieś Lęb.	Nowa Wieś Lęb.	344	145-818
100	lęborski	Wicko	Gęś	747	292-1910
101	lęborski	Wicko	Wicko	523	221-1238
102	m.słupsk	M.Słupsk	Słupsk	1614	982-2652
103	m.słupsk	M.Słupsk	Słupsk	2359	1549-3593
104	słupski	Kępice	Kępice	1389	746-2588
105	słupski	Kępice	Warcino	1577	736-3376
106	słupski	Damnica	Damnica	1111	622-1983
107	słupski	Główczyce	Główczyce	1308	760-2250
108	słupski	Ustka	Ustka	1929	1218-3055
109	bytowski	Bytów	Bytów	652	321-1323
110	bytowski	Miastko	Miastko	1116	568-2193
111	bytowski	Miastko	Miłocice	747	292-1910
112	bytowski	Trzebielino	Suchorze	586	218-1578
113	bytowski	Trzebielino	Trzebielino	628	278-1423
114	bytowski	Kołczygłowy	Cetyń	928	381-2260
115	bytowski	Kołczygłowy	Kołczygłowy	986	487-1997

System elektronicznego monitorowania realizacji Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest stosowanych na terytorium Polski AGH Kraków

5. Charakterystyka gminy Czarna Dąbrówka

Gmina Czarna Dąbrówka jest jedną z dziesięciu gmin powiatu bytowskiego, należącego do województwa pomorskiego. Czarna Dąbrówka położona jest w północnej części powiatu, dokładnie na pograniczu "Szwajcarii kaszubskiej". Jest najbardziej na północ wysuniętą gminą powiatu. Leży w połowie drogi między Bytowem (odległość około 25 km) a Lęborkiem.

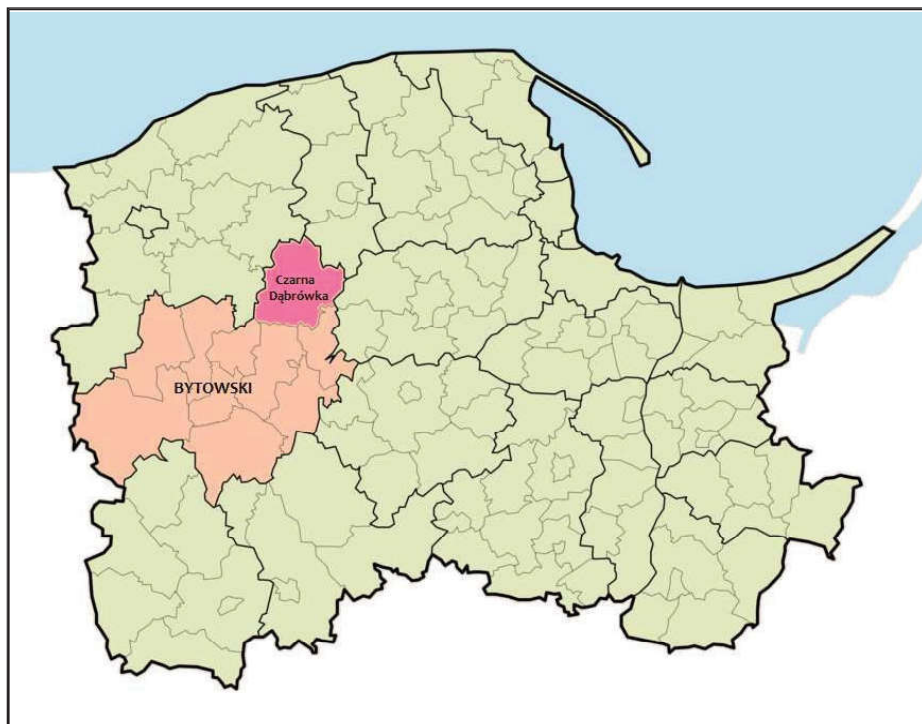
Położenie gminy Czarna Dąbrówka na tle województwa pomorskiego przedstawiono na rysunku 5.1.

Powierzchnia gminy wynosi ok. 300 km², co stanowi niespełna 14% powierzchni powiatu bytowskiego. Graniczy z 7 gminami. Od północy z gminami: Potęgowo i Cewice, od wschodu z gminą Sierakowice, od południa z gminami: Parchowo, Bytów i Borzytuchom, od zachodu z gminą Dębica Kaszubska.

W skład gminy wchodzi 20 sołectw: Czarna Dąbrówka, Kartkowo, Jerzkowice, Unichowo, Bochowo, Mikorowo, Karwno, Nożyno, Jasień, Kleszczyniec, Rokity, Mydlita, Katuszewo, Nożynko, Kozy, Rokiciny, Rokitki, Wargowo, Kłosy, Otnoga.

Przez teren gminy przebiegają trzy drogi wojewódzkie: nr 210, nr 211 i nr 212.

Rysunek 5.1 Położenie gminy Czarna Dąbrówka na tle województwa pomorskiego

Plan gminy Czarna Dąbrówka przedstawia rysunek 5.2 poniżej.

Rysunek 5.2 Plan gminy Czarna Dąbrówka.

5.1. Klimat

Klimat Gminy, jak i całego powiatu bytowskiego, kształtowany jest w dużym stopniu pod wpływem Morza Bałtyckiego. W następstwie ścierania się wpływów klimatu morskiego oraz kontynentalnego, charakteryzuje się on zmiennością warunków pogodowych.

Dominuje tu pogoda łagodna oraz wilgotna, bez ostrych wahań temperatury. Lata bywają chłodne a zimy ciepłe.

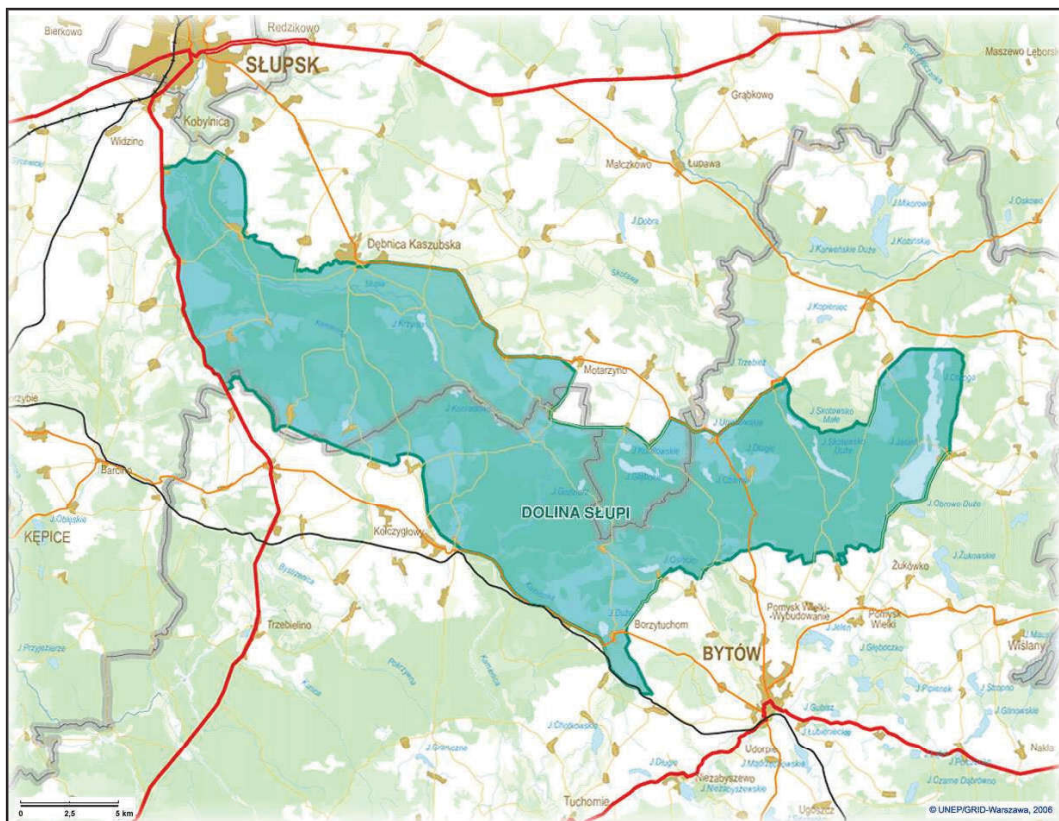
Klimat Gminy jest chłodniejszy niż w Polsce centralnej (średnia temperatura w roku wynosi 6-7°C), ilość opadów wyższa (średnia roczna suma opadów 650-750 mm), a okres wegetacyjny krótszy (wynosi do około 180 dni).

Krajobraz gminy Czarna Dąbrówka jest bardzo urozmaicony, z dużą ilością kompleksów leśnych, z 26 jeziorami i źródłiskami rzek Łupawy i Skotawy. Atutami Gminy są walory krajobrazowo - przyrodnicze które sprzyjają rozwojowi usług turystycznych, agroturystycznych oraz rekreacji. Na terenie Gminy obecne są 3 rezerваты oraz 9 pomników przyrody. W południowo zachodniej części Gminy znajduje się fragment parku krajobrazowego „Dolina Słupi” (Rys. 5.3).

Niewątpliwym bogactwem gminy Czarna Dąbrówka jest jezioro Jasień oraz biorąca z niego swój początek rzeka Łupawa, nazywana często najdzikszą rzeką Pomorza.

Jezioro Jasień tworzą dwa akweny połączone ze sobą wąską cieśniną. Jego powierzchnia wynosi 577.2 ha, a cechą charakterystyczną jest urozmaicona linia brzegowa z siedmioma wyspami. W pobliżu jeziora znajdują się trzy miejscowości letniskowe: Jasień, Łupawsko i Zawiaty.

Rysunek 5.3 Park krajobrazowy ‘Dolina Słupi’ wraz z jeziorem Jasiień

5.2. Rzeźba terenu

W podziale na regiony fizycznogeograficzne (wg Kondrackiego) powiat bytowski leży w obrębie podprovincji Pojezierzy Południowobałtyckich, przede wszystkim w części Pojezierzy Południowopomorskich - mezoregiony: Wysoczyzny Polanowskiej i Pojezierza Bytowskiego.

Rzeźbę terenu kształtują utwory młodoglacjalne, dzięki którym krajobraz powiatu bytowskiego jest bardzo atrakcyjny. Centralną i południową część powiatu zajmuje Pojezierze Bytowskie, które graniczy od wschodu z Pojezierzem Kaszubskim, a od południowego wschodu z sandrową Równiną Charzykowską w dorzeczu Brdy. Pośrodku jest przecięta doliną górnej Wieprzy. Wzgórza morenowe w wielu miejscach przekraczają 200 m n.p.m., kulminując w Siemierzyckiej Górze (256 m n.p.m.). Cechą szczególną Pojezierza

Bytowskiego jest największa w Polsce koncentracja torfowisk wysokich i przejściowych zajmujących powierzchnię 7 000 ha (6% zasobów krajowych) oraz jezior lobeliowych.

Wysoczyzna Polanowska rozciągająca się między Pojezierzem Bytowskim a Wysoczyzną Damnicką i doliną rzeki Łupawy wznosi się z południowego zachodu na północny wschód. Wysoczyznę przecinają ponadto rzeki: Grabowa, Wieprza i Słupia. Oddzielona jest od Pojezierza Bytowskiego obniżeniem wypełnionym piaskami lodowcowo-rzecznyymi. Wysoczyzna Polanowska charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą terenu o kulminacjach od 227 m n.p.m. (okolice Miastka) do 256 m n.p.m. – Góra Siemierzycka (okolice Tuchomia).

5.3. Struktura gruntów

Całkowita powierzchnia Gminy wynosi 298,28 km², z czego około 29% stanowią grunty orne, natomiast 54% to tereny zalesione. Gmina Czarna Dąbrówka jest trzecią pod względem lesistości gminą Powiatu Bytowskiego.

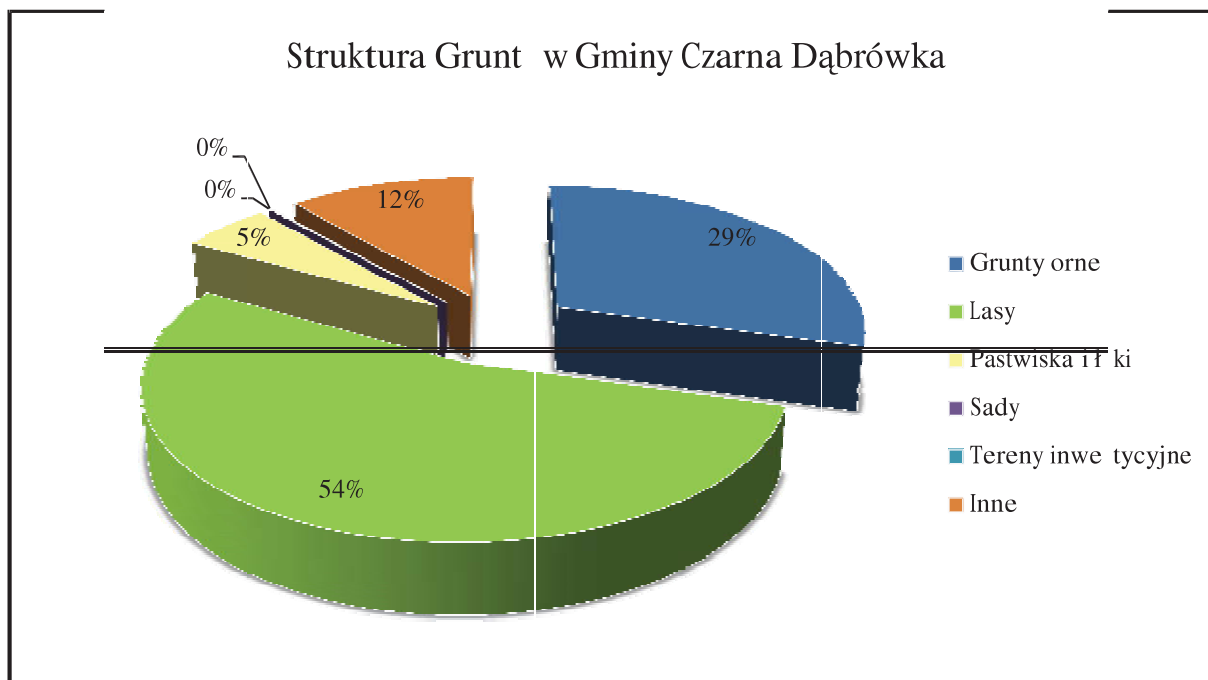
Przeważająca część gruntów uprawianych na terenie całego powiatu bytowskiego zalicza się do niskich klas bonitacyjnych (IV i V klasa bonitacyjna). Czarna Dąbrówka jest jedną z trzech gmin powiatu (pozostałe to: Trzebielino, Kołczygłowy) w których występują większe areale gleb o wyższych klasach bonitacji.

Bardziej szczegółowy charakter gruntów w Gminie przedstawiony został w tabeli 5.1. oraz na rysunku 5.4. poniżej.

Tabela 5.1. Struktura gruntów gminy Czarna Dąbrówka.

Rodzaje gruntów	Powierzchnia [km ²]
Grunty orne	87,54
Lasy	160,53
Pastwiska i łąki	15,93
Sady	0,20
Tereny inwestycyjne:	0,18
Powierzchnia ogółem	298,28

Rysunek 5.4 Diagram obrazujący strukturę gruntów w gminie Czarna Dąbrówka

5.4. Podział administracyjny. Ludność

W skład gminy Czarna Dąbrówka wchodzi 48 miejscowości (z czego 20 to miejscowości sołectkie). Są to: Bochowo, Bochówko, Glińnica, Czarna Dąbrówka, Podkomorzyce, Świąchowo, Jasień, Jaszewo, Lipieniec, Łupawsko, Obrowo, Przyłaski, Jerzkowice, Ceromin (Seromino), Karwno, Flisów, Nowe Karwno, Podkomorki, Soszyce, Kleszczyniec, Połupino, Kłosy, Kotuszewo, Owsianka, Kozy, Kostroga, Kozin, Mikorowo, Przybin, Mydlita, Rudka, Nożynko, Nożyno, Osowskie, Brzezinka, Dąbrowa Leśna, Otnoga, Dęby, Zawiaty, Rokiciny, Rokitki, Rokity, Unichowo, Kartkowo, Skotawsko, Wargowo, Wargówko, Drażkowo.

Teren gminy zamieszkuje 5911 mieszkańców co stanowi około 8% ludności Powiatu Bytowskiego. Średnia gęstość zaludnienia Gminy wynosi 19 os/km².

W tabeli 5.2. poniżej przedstawiono rozmieszczenie ludności gminy wraz z liczbą gospodarstw z podziałem na sołectwa. Dane wg stanu na dzień 23.03.2010 r.

Tabela 5.2. Liczba mieszkańców gminy Czarna Dąbrówka z podziałem na sołectwa.

Lp.	Sołectwo	Liczba mieszkańców	Liczba gospodarstw
1.	Czarna Dąbrówka	1263	355
2.	Kartkowo	50	14
3.	Jerzkowice	260	58
4.	Unichowo	301	79
5.	Bochowo	296	65
6.	Mikorowo	248	68
7.	Karwno	298	75
8.	Nożyno	352	127
9.	Jasień	516	203
10.	Kleszczyniec	311	78
11.	Rokity	562	125
12.	Mydlita	158	28
13.	Kotuszewo	19	7
14.	Nożynko	163	29
15.	Kozy	398	85
16.	Rokiciny	286	51
17.	Rokitki	121	25
18.	Wargowo	93	27
19.	Kłosy	90	30
20.	Otnoga	126	67

6. Przepisy i procedury w zakresie postępowania z odpadami zawierającymi azbest

Sposób postępowania z wyrobami i odpadami zawierającymi azbest reguluje szereg przepisów prawa: ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska, ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach, ustawa z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest oraz wydane na ich podstawie rozporządzenia wykonawcze.

Poniżej przedstawiono proponowane przez Ministerstwo Gospodarki procedury postępowania z wyrobami zawierającymi azbest (źródło: www.mg.gov.pl)

GRUPA I. Procedury obowiązujące właścicieli i zarządzających obiektami, instalacjami lub urządzeniami zawierającymi azbest lub wyroby zawierające azbest.

Procedura 1. Obowiązki i postępowanie właścicieli oraz zarządców, przy użytkowaniu obiektów i terenów z wyrobami zawierającymi azbest.

Procedura 2. Obowiązki i postępowanie właścicieli i zarządców, przy usuwaniu wyrobów zawierających azbest z obiektów lub terenów.

GRUPA II. Procedury obowiązujące wykonawców prac polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest – wytwórców odpadów niebezpiecznych.

Procedura 3. Postępowanie przy pracach przygotowawczych do usuwania wyrobów zawierających azbest.

Procedura 4. Prace polegające na usuwaniu wyrobów zawierających azbest, wytwarzaniu odpadów niebezpiecznych, wraz z oczyszczeniem obiektu, terenu, instalacji.

GRUPA III. Procedura obowiązująca prowadzących działalność w zakresie transportu odpadów niebezpiecznych zawierających azbest.

Procedura 5. Przygotowanie i transport odpadów niebezpiecznych zawierających azbest.

GRUPA IV. Procedura obowiązująca zarządzających składowiskami odpadów niebezpiecznych zawierających azbest.

Procedura 6. Składowanie odpadów na składowiskach lub wydzielonych kwaterach przeznaczonych do wyłącznego składowania odpadów zawierających azbest.

Procedura 1. Obowiązki i postępowanie właścicieli oraz zarządców przy użytkowaniu obiektów i terenów z wyrobami zawierającymi azbest

Cel procedury

Celem procedury jest przedstawienie zakresu obowiązków i zasad postępowania właścicieli i zarządców budynków, budowli, instalacji lub urządzeń oraz terenów, gdzie znajduje się azbest lub wyroby zawierające azbest. Procedura dotyczy bezpiecznego ich użytkowania.

Zakres procedury

Zakres procedury obejmuje cały okres, w którym budynek, budowla, instalacja lub urządzenie przemysłowe oraz teren, niezależnie od ich wielkości lub stanu, charakteryzuje się tym, że znajdują się tam wyroby zawierające azbest.

Opis szczegółowy

Właściciel lub zarządca budynku, budowli, instalacji lub urządzenia technicznego oraz terenu, gdzie znajdują się wyroby zawierające azbest, ma obowiązek sporządzenia - w 2 egzemplarzach „Oceny stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest”. Właściciele lub zarządcy, którzy spełnili ten obowiązek wcześniej – sporządzają następne oceny w terminach wynikających z warunków poprzedniej oceny, tzn.:

- po 5-u latach, jeżeli wyroby zawierające azbest są w dobrym stanie technicznym i nieuszkodzone,
- po roku, jeżeli przy poprzedniej ocenie ujawnione zostały drobne (do 3% powierzchni wyrobów) uszkodzenia.

Wyroby, które posiadały lub posiadają duże i widoczne uszkodzenia – powinny zostać bezzwłocznie usunięte.

Jeden egzemplarz oceny właściciel lub zarządca zobowiązany jest złożyć właściwemu terenowo powiatowemu inspektorowi nadzoru budowlanego – w terminie do 30-u dni od dnia jej sporządzenia. Drugi egzemplarz zachowuje przy dokumentacji budynku, budowli, instalacji lub urządzenia przemysłowego oraz terenu – do czasu sporządzenia następnej oceny.

Właściciel lub zarządca obowiązany jest do przeprowadzenia inwentaryzacji (spisu z natury) wyrobów zawierających azbest. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 października 2003 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania i przemieszczania azbestu oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których był lub jest wykorzystywany azbest - informacje o wyrobach zawierających azbest, właściciel, zarządca lub użytkownik sporządza w dwóch egzemplarzach:

- 1) jeden egzemplarz przedkłada w formie pisemnej wojewodzie;
- 2) drugi egzemplarz przechowuje przez okres jednego roku, do czasu sporządzenia następnej informacji.

Osoby fizyczne nie będące przedsiębiorcami przedkładają informacje odpowiednio wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta.

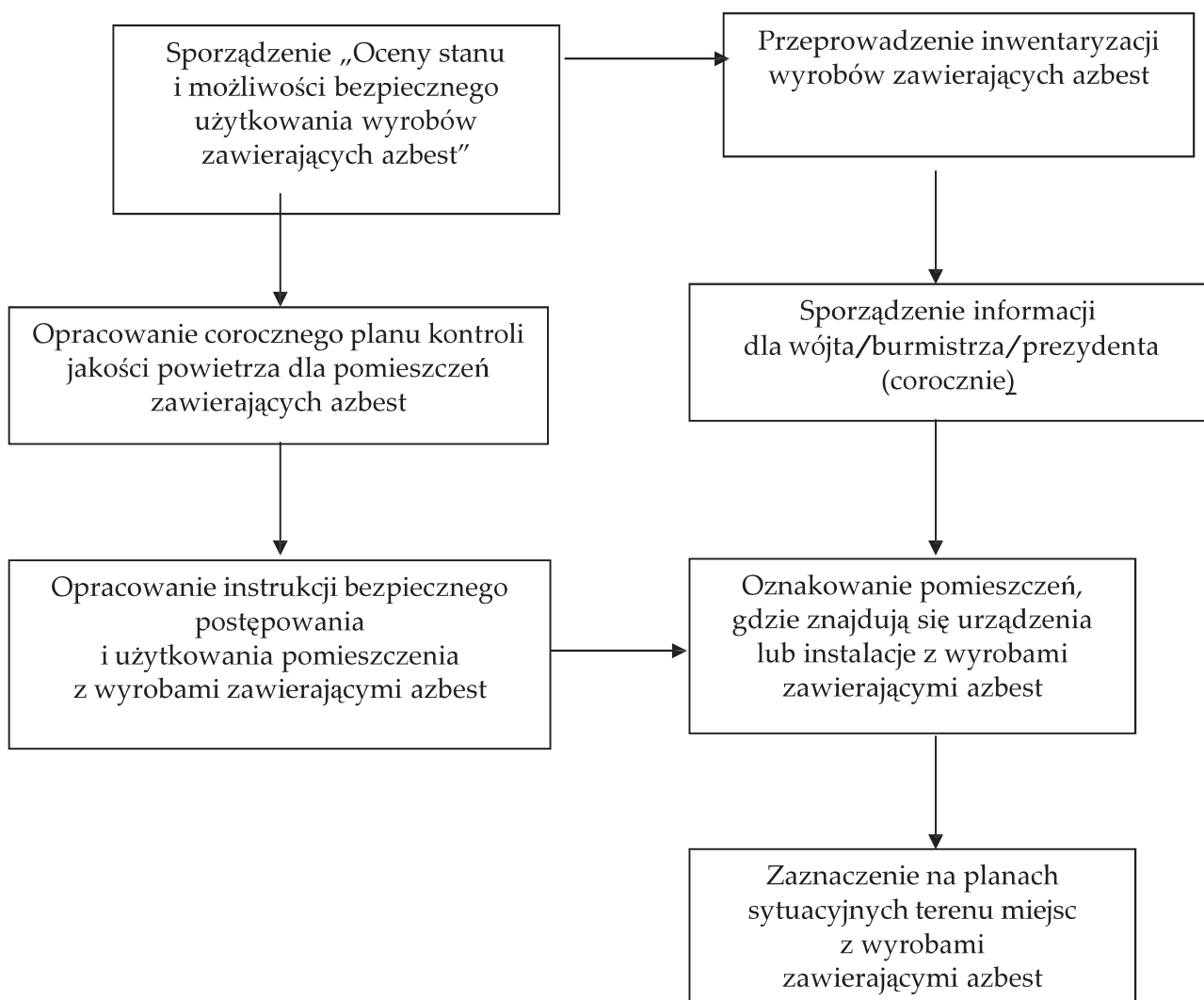

Informacje przedkłada się corocznie, celem wykazania ewentualnych zmian w ilości posiadanych wyrobów zawierających azbest, co pozwoli na ocenę zagrożenia dla ludzi i środowiska w danym rejonie. Właściciel lub zarządca budynku, budowli, instalacji lub urządzenia oraz terenu, gdzie występują wyroby zawierające azbest, ma ponadto obowiązki:

oznakowania pomieszczeń, gdzie znajdują się urządzenia lub instalacje z wyrobami zawierającymi azbest – odpowiednim znakiem ostrzegawczym dla azbestu,
opracowania i wywieszenia na widocznym miejscu instrukcji bezpiecznego postępowania i użytkowania pomieszczenia z wyrobami zawierającymi azbest,
zaznaczenia na planie sytuacyjnym terenu miejsc z wyrobami zawierającymi azbest.

Ponadto, jeżeli w budynku, budowli, instalacji lub urządzeniu oraz na terenie znajdują się wyroby zawierające azbest o gęstości objętościowej mniejszej niż 1000 kg/m^3 (tzw. „miękkie”) lub, jeżeli wyroby zawierają azbest krokidolit, a także, jeżeli te wyroby znajdują się w zamkniętych pomieszczeniach, lub istnieje uzasadniona obawa dużej emisji azbestu do środowiska – właściciel lub zarządca powinien opracować plan kontroli jakości powietrza (monitoringu), a jego wyniki uwzględnić przy dalszej eksploatacji lub usuwaniu wyrobów zawierających azbest.

Procedura 1 – schemat graficzny

Procedura 2. Obowiązki i postępowanie właścicieli i zarządców przy usuwaniu wyrobów zawierających azbest z obiektów lub terenów

Cel procedury

Celem procedury jest przedstawienie zakresu obowiązków i postępowania właścicieli, zarządców budynków, budowli, instalacji lub urządzeń oraz terenów z wyrobami zawierającymi azbest – przed i w czasie wykonywania prac usuwania lub zabezpieczania takich wyrobów.

Zakres procedury

Zakres procedury obejmuje okres od podjęcia decyzji o zabezpieczeniu lub usuwaniu wyrobów zawierających azbest, do zakończenia tych robót i uzyskania stosownego oświadczenia wykonawcy prac.

Opis szczegółowy

Właściciel lub zarządca budynku, budowli, instalacji lub urządzenia oraz terenu, gdzie znajduje się azbest lub wyroby zawierające azbest, powinien dokonać identyfikacji rodzaju i ilości azbestu w wyrobach, przez uprawnione do takich prac laboratorium. Identyfikacja azbestu powinna nastąpić w okresie użytkowania wyrobów, jeszcze przed rozpoczęciem wykonywania prac zabezpieczenia lub usuwania takich wyrobów, o ile informacja ta, nie jest podana w innych dokumentach budowy przedmiotowego obiektu.

Identyfikacja azbestu jest obowiązkiem właściciela lub zarządcy, wynikającym z tytułu własności oraz odpowiedzialności prawnej, dotyczącej ochrony osób trzecich od szkód mogących wynikać z nieodpowiedniej eksploatacji przedmiotu stanowiącego własność. Wyniki identyfikacji azbestu powinny być uwzględniane przy:

sporządzaniu „Oceny...”,

sporządzaniu informacji dla wójta, burmistrza, prezydenta miasta,

zawieraniu umowy na wykonanie prac zabezpieczania lub usuwania wyrobów zawierających azbest z wykonawcą tych prac – wytwarzającym odpady niebezpieczne.

Właściciel lub zarządca może zlecić innym – odpowiednio przygotowanym osobom lub podmiotom prawnym – przeprowadzenie czynności wykonania identyfikacji azbestu w wyrobach. W każdym przypadku powinno to mieć miejsce przed rozpoczęciem prac zabezpieczenia lub usuwania wyrobów zawierających azbest.

Właściciel lub zarządca budynku, budowli, instalacji lub urządzenia oraz terenu z wyrobami zawierającymi azbest, ma obowiązek dopełnienia wymogów wynikających z przepisów ustawy – Prawo budowlane tj. uzyskania pozwolenia na budowę lub złożenia z odpowiednim wyprzedzeniem wniosku zgłoszenia robót budowlanych. Wniosek powinien być sporządzony z uwzględnieniem przepisów wynikających z art. 30 ust. 7 ustawy – Prawo budowlane.

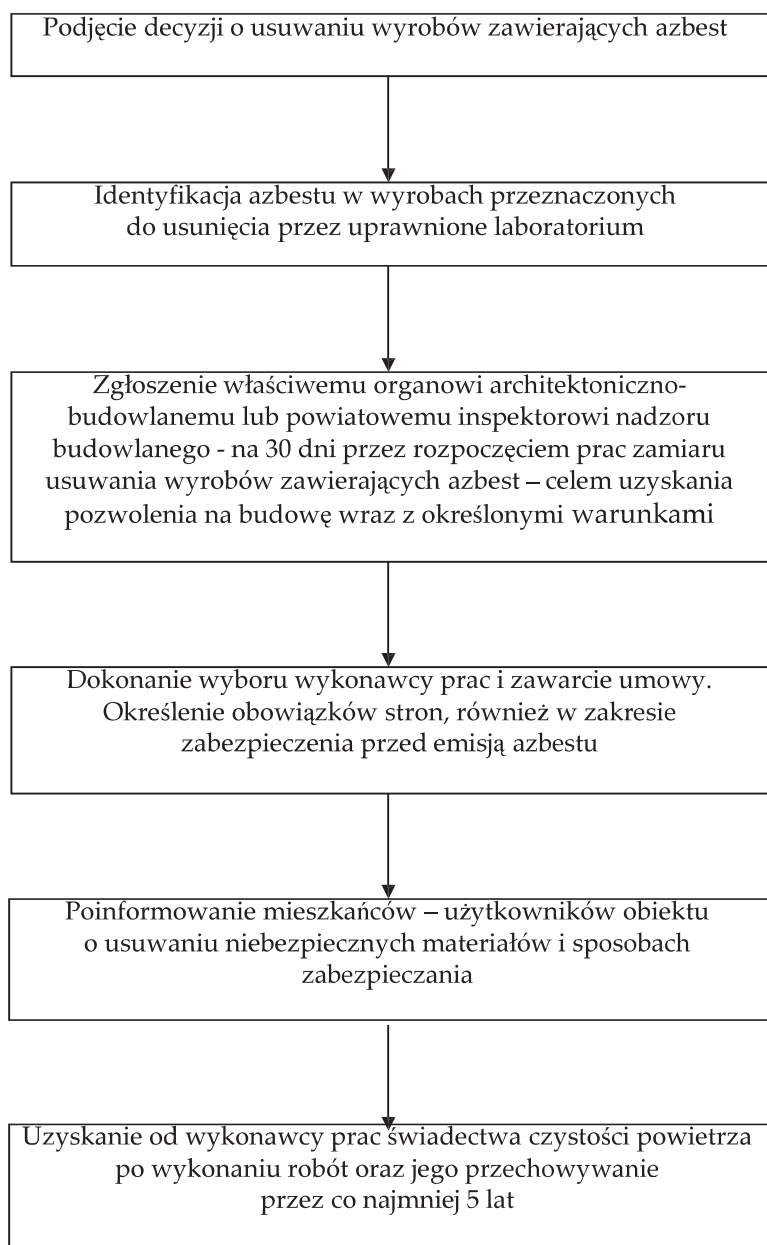
Zatajenie informacji o występowaniu azbestu w wyrobach, które będą przedmiotem prac remontowo budowlanych skutkuje – na podstawie ustawy - Prawo ochrony środowiska – odpowiedzialnością prawną.

Po dopełnieniu obowiązków formalnoprawnych, właściciel lub zarządca dokonuje wyboru wykonawcy prac - wytwórcy odpadów niebezpiecznych. Zawiera umowę na wykonanie prac zabezpieczenia lub usuwania wyrobów zawierających azbest oraz oczyszczenia budynku, budowli, instalacji lub urządzenia oraz terenu z azbestu. W umowie powinny być jasno sprecyzowane obowiązki stron, również w zakresie zabezpieczenia przed emisją azbestu w czasie wykonywania prac.

Niezależnie od obowiązków wykonawcy prac, właściciel lub zarządca powinien poinformować mieszkańców lub użytkowników budynku, budowli, instalacji lub urządzenia oraz terenu, o usuwaniu niebezpiecznych materiałów zawierających substancje stwarzające szczególne zagrożenie dla ludzi oraz o sposobach zabezpieczenia przed tą szkodliwością.

Na końcu właściciel lub zarządca powinien uzyskać od wykonawcy prac, pisemne oświadczenie o prawidłowości wykonania robót i oczyszczenia z azbestu, a następnie przechowywać je przez okres, co najmniej 5 lat, wraz z inną dokumentacją budynku, budowli, instalacji lub urządzenia oraz terenu.

Procedura 2 – schemat graficzny

Procedura 3. Postępowanie przy pracach przygotowawczych do usuwania wyrobów zawierających azbest

Cel procedury

Celem procedury jest przedstawienie zasad postępowania podczas prac przygotowawczych do zabezpieczania lub usuwania wyrobów zawierających azbest.

Zakres procedury

Zakres procedury obejmuje całokształt prac oraz postępowania dotyczącego przygotowania do zabezpieczenia lub usuwania wyrobów zawierających azbest.

Opis szczegółowy

W rozumieniu przepisów ustawy o odpadach (art. 3 ust. 3 pkt. 22) *wytwórcą odpadów powstających w wyniku świadczenia usług w zakresie budowy, rozbiórki, remontu obiektów, czyszczenia zbiorników lub urządzeń oraz sprzątnięcia, konserwacji i napraw jest podmiot, który świadczy usługę, chyba, że umowa o świadczeniu usługi stanowi inaczej*, a więc wykonawca prac polegających na zabezpieczeniu lub usuwaniu wyrobów zawierających azbest.

Wytwórcę odpadów obowiązuje postępowanie określone przepisami ustawy o odpadach. Podstawową czynnością dla przedsiębiorcy, który zamierza podjąć działalność w zakresie wytwarzania odpadów niebezpiecznych zawierających azbest, w ilości powyżej 0,1 Mg rocznie, jest opracowanie programu gospodarki odpadami niebezpiecznymi i zawierającymi azbest zatwierdzonego przez właściwego, ze względu na miejsce wytwarzania odpadów, starostę.

W niektórych, określonych ustawą przypadkach, program zatwierdza wojewoda.

Program gospodarki odpadami niebezpiecznymi dołączony do wniosku o wydanie decyzji zatwierdzającej program, powinien zawierać:

wyszczególnienie rodzajów odpadów niebezpiecznych, przewidzianych do wytwarzania, a w przypadku, gdy określenie rodzaju nie jest wystarczające do ustalenia zagrożeń, jakie mogą powodować odpady niebezpieczne, właściwy organ może wezwać wnioskodawcę do podania składu chemicznego i właściwości odpadów, określenie ilości odpadów niebezpiecznych poszczególnych rodzajów przewidzianych do wytworzenia w ciągu roku,
informacje wskazujące na sposoby zapobiegania powstawaniu odpadów niebezpiecznych lub ograniczenia ilości odpadów i ich negatywnego oddziaływania na środowisko,
opis dalszego sposobu gospodarowania odpadami niebezpiecznymi, z uwzględnieniem zbierania, transportu, odzysku i unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych,
wskazanie miejsca i sposobu oraz rodzaju magazynowanych odpadów niebezpiecznych.

Wytwórca odpadów (wytwarzający rocznie do 0,1 Mg odpadów niebezpiecznych) na 30 dni przed rozpoczęciem działalności powodującej powstawanie odpadów lub zmianą tej działalności wpływającą na ilość lub rodzaj wytwarzanych odpadów lub sposobów gospodarowania nimi, opracowuje i składa właściwemu wojewodzie lub staroście (w 4 egzemplarzach) informację o wytwarzanych odpadach oraz sposobach gospodarowania nimi.

Informacja powinna zawierać:

wyszczególnienie rodzajów odpadów przewidzianych do wytwarzania, w przypadku, gdy określenie rodzaju nie jest wystarczające, do ustalenia zagrożeń, jakie te odpady mogą powodować, właściwy organ może wezwać wnioskodawcę do podania podstawowego składu chemicznego i właściwości odpadów,
określenie ilości odpadów poszczególnych rodzajów przewidzianych do wytwarzania w ciągu roku,
informacje wskazujące na sposoby zapobiegania powstawaniu odpadów lub ograniczania ilości odpadów i ich negatywnego oddziaływania na środowisko,
opis dalszego sposobu gospodarowania odpadami, z uwzględnieniem zbierania, transportu, odzysku i unieszkodliwiania odpadów,
wskazanie miejsca i sposobu oraz rodzaju magazynowanych odpadów.

Do rozpoczęcia działalności powodującej powstawanie odpadów można przystąpić, jeżeli organ właściwy do przyjęcia informacji, w terminie 30 dni od dnia złożenia informacji nie wniesie sprzeciwu, w drodze decyzji. Wytwórca odpadów może zlecić wykonanie obowiązku gospodarowania odpadami innemu posiadaczowi odpadów. Posiadacz odpadów może je przekazywać wyłącznie podmiotom, które uzyskały zezwolenie właściwego organu na prowadzenie działalności w zakresie gospodarki odpadami.

Po dopełnieniu obowiązków wynikających z ogólnych zasad postępowania wykonawca prac uprawniony jest do przyjęcia zlecenia i zawarcia umowy na wykonanie prac zabezpieczenia lub usuwania wyrobów zawierających azbest, wraz z oczyszczeniem miejsca prac z azbestem. Dla prawidłowego zawarcia umowy koniecznym jest określenie stanu środowiska przed przystąpieniem do prac, w tym strefy przyszłych prac. Pozwoli to na określenie stopnia narażenia na azbest w miejscu pracy oraz prawidłowe przygotowanie planu prac.

Plan pracy powinien być sporządzony zgodnie ze stosownymi przepisami i zawierać m.in.:

określenie miejsca wykonywania prac oraz charakteru prac i przewidywanego czasu ich trwania,
określenie rodzaju azbestu w wyrobach przeznaczonych do usunięcia,
aktualną „Ocenę stanu...”,
przewidywaną ilość wytwarzanych odpadów do usunięcia,
ustalenie odpowiednich sposobów usuwania wyrobów zawierających azbest,
określenie rodzajów i metod pracy, z uwzględnieniem technicznych środków,
określenie sposobów eliminowania lub ograniczenia uwalniania się pyłu azbestu do powietrza,
zapewnienie pracownikom niezbędnej ochrony zdrowia i bezpieczeństwa pracy,
charakterystykę środków ochronnych użytych do ochrony pracowników i innych osób znajdujących się w miejscu pracy.

Następnie powinien zostać opracowany plan bezpieczeństwa i ochrony zdrowia, "plan bioz", obejmujący m.in.:

informacje dotyczące przewidywanych zagrożeń, występujących podczas realizacji robót budowlanych, określające skalę i rodzaje zagrożeń oraz miejsce i czas ich wystąpienia,
informacje o wydzieleniu i oznakowaniu miejsc prowadzenia robót budowlanych, stosownie do rodzaju zagrożenia,
informacje o sposobie prowadzenia instruktażu pracowników przed przystąpieniem do realizacji robót szczególnie niebezpiecznych, w tym: określenie zasad postępowania
w przypadku wystąpienia zagrożenia, konieczność stosowania przez pracowników środków ochrony indywidualnej, zasady bezpośredniego nadzoru nad pracami szczególnie niebezpiecznymi, przez wyznaczone w tym celu osoby,
określenie sposobu przechowywania i przemieszczania materiałów, wyrobów, substancji oraz preparatów niebezpiecznych na terenie budowy,
wskazanie środków technicznych i organizacyjnych, zapobiegających niebezpieczeństwom wynikającym z wykonywania robót budowlanych w strefach szczególnego zagrożenia zdrowia lub w ich sąsiedztwie.

Pracodawca jest obowiązany zapoznać pracowników lub ich przedstawicieli z planem prac, szczególnie w zakresie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia.

Wykonawca prac jest obowiązany przeszkolić wszystkie osoby pozostające w kontakcie z azbestem, pracowników bezpośrednio zatrudnionych, kierujących i nadzorujących prace w zakresie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy przy postępowaniu z wyrobami zawierającymi azbest i ich odpadami. Szkolenie powinno być przeprowadzone zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej, oraz przez upoważnione instytucje i potwierdzone odpowiednim świadectwem lub zaświadczeniem.

Pracodawca jest obowiązany do:

zapewnienia pracownikom odpowiednich ubrań roboczych zabezpieczających pracowników w czasie trwania robót i oczyszczania terenu.
przygotowania, prowadzenia i przechowywania rejestru pracowników narażonych na działanie azbestu.

Ważną sprawą jest przygotowanie miejsca i sposobu tymczasowego magazynowania odpadów niebezpiecznych na placu budowy, po ich demontażu, a jeszcze przed transportem na składowisko. Miejsce takie powinno być wydzielone i zabezpieczone przed dostępem osób niepowołanych oraz oznakowane znakami ostrzegawczymi o treści: „Uwaga! Zagrożenie azbestem!”, „Osobom nieupoważnionym wstęp wzbroniony”.

Na potrzeby ewidencji odpadów niebezpiecznych, wytwórca odpadów przygotowuje dokumenty, którymi są:

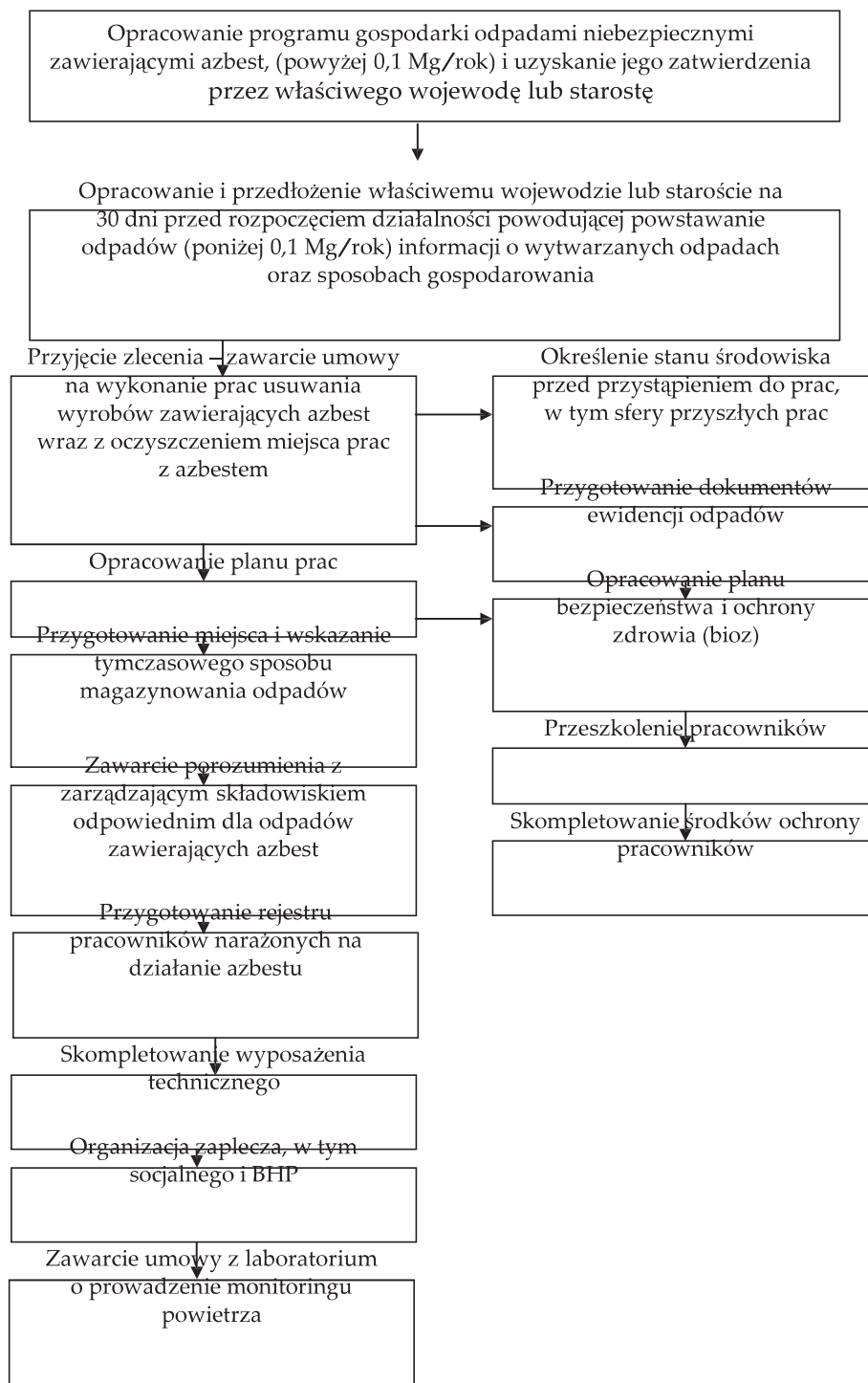
karta ewidencji odpadu,
karta przekazania odpadu.

Celem zapewnienia składowania odpadów niebezpiecznych powstałych po usuwaniu wyrobów zawierających azbest, wytwórca odpadów powinien przed przeprowadzeniem robót, zawrzeć porozumienie z zarządzającym składowiskiem odpadów niebezpiecznych zawierających azbest. Ważne znaczenie dla prawidłowego przygotowania robót ma skompletowanie wyposażenia technicznego, w tym narzędzi ręcznych i wolnoobrotowych, narzędzi mechanicznych, urządzeń wentylacyjnych oraz podstawowego sprzętu przeciwpożarowego. Na tym etapie należy też zabezpieczyć techniczne środki zapobiegające emisji azbestu w miejscu pracy oraz środowisku, w zależności od określenia stanu środowiska, przed przystąpieniem do wykonywania prac.

Jeżeli usuwane są wyroby o gęstości objętościowej mniejszej niż 1000 kg/m^3 , lub inne, mocno uszkodzone, a także zawierające krokidolit oraz wyroby znajdujące się w pomieszczeniach zamkniętych, to niezbędne jest zawarcie umowy z laboratorium upoważnionym do prowadzenia monitoringu powietrza.

W planie prac – w zależności od wielkości lub specyfiki budynku, budowli, instalacji lub urządzenia, a również terenu, gdzie prowadzone będą prace zabezpieczenia lub usuwania wyrobów zawierających azbest, także występującego stopnia narażenia na azbest – mogą zostać określone również inne niezbędne wymagania.

Procedura 3 – schemat graficzny

Procedura 4. Prace polegające na usuwaniu wyrobów zawierających azbest, wytwarzaniu odpadów niebezpiecznych, wraz z oczyszczeniem obiektu, terenu, instalacji.

Cel procedury

Celem procedury jest przedstawienie zakresu obowiązków i zasad postępowania wykonawców (wytwórców odpadów) prac polegających na zabezpieczeniu lub usuwaniu wyrobów zawierających azbest.

Zakres procedury

Zakres procedury obejmuje działania od rozpoczęcia do zakończenia prac polegających na zabezpieczeniu lub usuwaniu wyrobów zawierających azbest, wytwarzaniu odpadów niebezpiecznych, wraz z oczyszczaniem budynku, budowli, instalacji lub urządzenia i terenu z pozostałości azbestu.

Opis szczegółowy

Na wstępie należy wykonać odpowiednie zabezpieczenia obiektu, będącego przedmiotem prac i miejsc ich wykonywania, a także terenu wokół – przed emisją pyłu azbestu, która może mieć miejsce w wyniku prowadzenia prac.

Teren należy ogrodzić, zachowując bezpieczne odległości od traktów komunikacyjnych dla pieszych, nie mniej niż 2 m przy zastosowaniu osłon. Teren prac należy ogrodzić poprzez oznakowanie taśmami ostrzegawczymi w kolorze biało-czerwonym i umieszczenie tablic ostrzegawczych z napisami „Uwaga! Zagrożenie Azbestem!”, „Osobom nieupoważnionym wstęp wzbroniony” lub „Zagrożenie Azbestem krokidolitem”.

Przy pracach elewacyjnych powinny być stosowane odpowiednie kurtyny zasłaniające fasadę obiektu, aż do gruntu, a teren wokół objęty kurtyną, powinien być wyłożony grubą folią, dla łatwego oczyszczania po każdej zmianie roboczej.

Ogólne zasady postępowania przy usuwaniu wyrobów zawierających azbest określają następujące wymagania:

- nawilżanie wodą wyrobów zawierających azbest przed ich usuwaniem i utrzymywanie w stanie wilgotnym przez cały czas pracy,
- demontaż całych wyrobów (płyt, rur, kształtek itp.) bez jakiegokolwiek uszkodzenia, tam gdzie jest to technicznie możliwe,
- odspajanie wyrobów trwale związanych z podłożem przy stosowaniu wyłącznie narzędzi ręcznych lub wolnoobrotowych narzędzi mechanicznych, wyposażonych w miejscowe instalacje odciągające powietrze,
- prowadzenie kontrolnego monitoringu powietrza, w przypadku występowania stężeń pyłu azbestu, przekraczających dopuszczalne wartości dla miejsca pracy,
- po każdej zmianie roboczej, usunięte odpady zawierające azbest, powinny zostać szczelnie opakowane i składowane na miejscu ich tymczasowego magazynowania,
- codzienne, staranne oczyszczanie strefy prac i terenu wokół, dróg wewnętrznych oraz maszyn i urządzeń, z wykorzystaniem podciśnieniowego sprzętu odkurzającego, zaopatrzonego w filtry o dużej skuteczności ciągu (99,99% lub na mokro).

Niedopuszczalne jest ręczne zamiatanie na sucho, jak również czyszczenie pomieszczeń i narzędzi pracy przy użyciu sprężonego powietrza.

W przypadku prowadzenia prac z wyrobami azbestowo-cementowymi, których gęstość objętościowa wynosi mniej niż 1000kg/m^3 , (tzw. miękkie), a także z innymi wyrobami, których powierzchnia jest w widoczny sposób uszkodzona lub zniszczona lub, jeżeli prace prowadzone są na obiektach, z wyrobami zawierającymi azbest krokidolit, lub też w pomieszczeniach zamkniętych, powinny być zastosowane szczególne zabezpieczenia strefy prac i ochrony pracowników oraz środowiska, niezależnie od ogólnych zasad postępowania. Są to m.in.:

komory dekontaminacyjne (śluzy) dla całych pomieszczeń lub stanowiące łącznik izolacyjny między miejscem stanowiącym strefę prac, a miejscem na zewnątrz obiektu,
zaostrzone rygory przestrzegania stosowania środków ochrony osobistej,
inne metody, określone na etapie prac przygotowawczych.

W obiekcie przylegającym do strefy prac, należy zastosować odpowiednie zabezpieczenia, w tym uszczelnienie otworów okiennych i drzwiowych, a także inne, właściwe dla stopnia narażenia środki zabezpieczające.

Wszystkie zdemontowane wyroby zawierające azbest powinny być szczelnie opakowane w folie z polietylenu, lub polipropylenu o grubości nie mniejszej niż 0,2 mm i zamykane w sposób uniemożliwiający przypadkowe otwarcie (zgrzewem ciągłym lub taśmą klejącą). Niedopuszczalne jest stosowanie worków papierowych. Odpady powstałe z wyrobów o gęstości objętościowej większej niż 1000kg/m^3 , a więc płyty i rury azbestowo-cementowe, lub ich części powinny być szczelnie opakowane w folię. Pył azbestowy oraz odpady powstałe z wyrobów o gęstości objętościowej mniejszej niż 1000kg/m^3 powinny być zestalone przy użyciu cementu lub żywic syntetycznych i po związaniu spoiwa szczelnie zapakowane w folię. Pakowanie usuniętych wyrobów zawierających azbest powinno odbywać się wyłącznie do opakowań przeznaczonych do ostatecznego składowania i wyraźnie oznakowane, w sposób określony dla azbestu. Etykiety i zamieszczone na nich napisy powinny być trwałe, nieulegające zniszczeniu, pod wpływem warunków atmosferycznych i czynników mechanicznych.

Dla usuniętych odpadów niebezpiecznych zawierających azbest oraz ich transportu na składowisko odpadów niebezpiecznych, wypełnia się:

kartę ewidencji odpadu,
kartę przekazania odpadów.

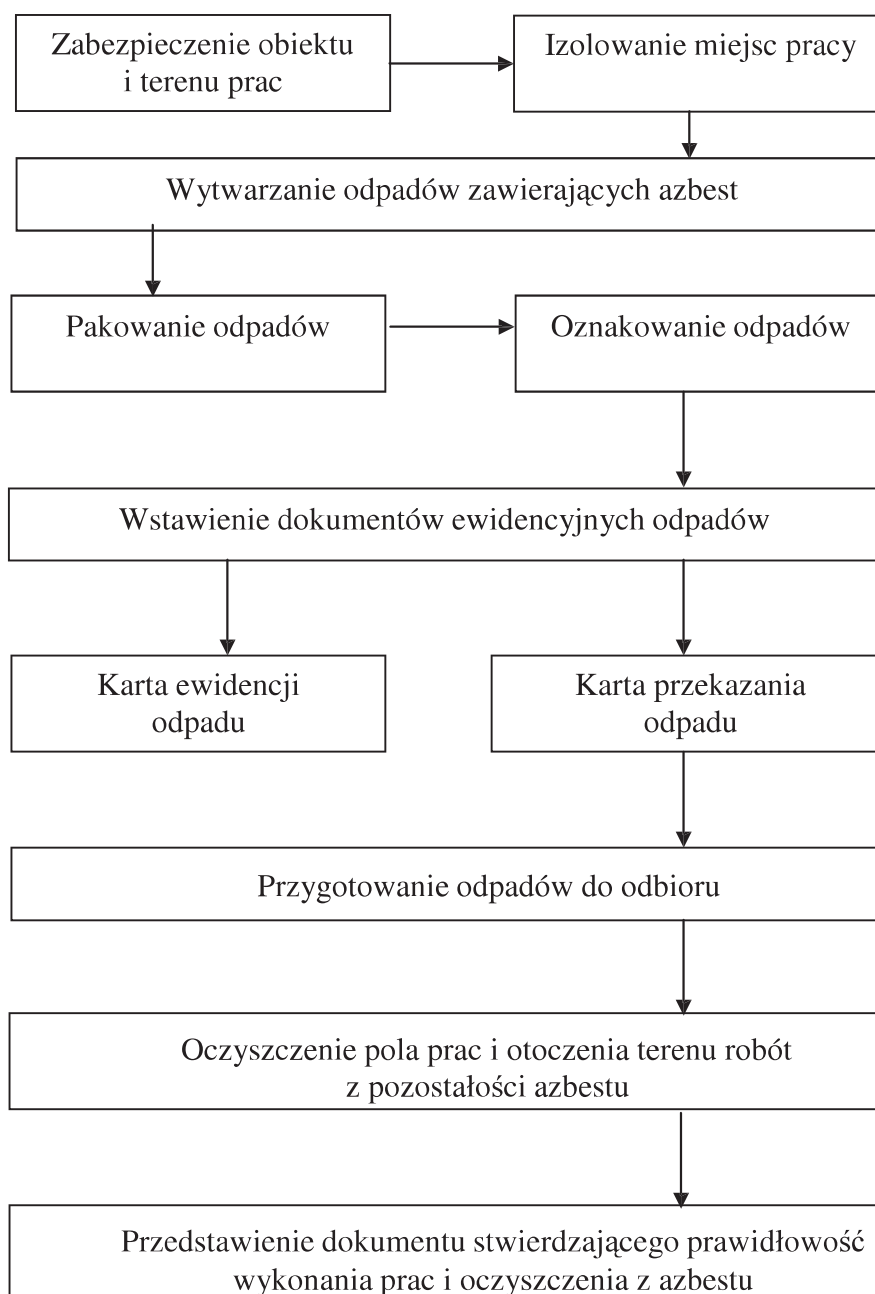
Po zakończeniu prac polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest – wytwarzaniu odpadów niebezpiecznych – wykonawca prac ma obowiązek dokonania prawidłowego oczyszczenia strefy prac i otoczenia z pozostałości azbestu.

Oczyszczenie powinno nastąpić przez zastosowanie urządzeń filtracyjno wentylacyjnych z wysokoskutecznym filtrem (99,99%) lub na mokro.

Wykonawca prac ma obowiązek przedstawienia właścicielowi lub zarządcy obiektu, będącego przedmiotem prac, oświadczenia stwierdzającego prawidłowość wykonania prac i

oczyszczenia z azbestu. W przypadku, kiedy przedmiotem prac były wyroby o gęstości objętościowej mniejszej niż 1000kg/m^3 lub wyroby mocno uszkodzone i zniszczone lub prace obejmowały wyroby zawierające azbest krokydolit lub prowadzone były w pomieszczeniach zamkniętych, wykonawca prac ma obowiązek przedstawienia wyników badania powietrza, przeprowadzonego przez uprawnione do tego laboratorium lub instytucje.

Procedura 4 – schemat graficzny

Procedura 5. Przygotowanie i transport odpadów niebezpiecznych zawierających azbest

Cel procedury

Celem procedury jest przedstawienie zakresu obowiązków i zasad postępowania dotyczących przygotowania i transportu odpadów niebezpiecznych zawierających azbest.

Zakres procedury

Zakres procedury obejmuje działania począwszy od uzyskania zezwolenia na transport odpadów niebezpiecznych zawierających azbest, poprzez pozostałe czynności i obowiązki transportującego takie odpady – aż do ich przekazania na składowisko odpadów, przeznaczone do wyłącznego składowania odpadów zawierających azbest.

Opis szczegółowy

Posiadacz odpadów, który prowadzi działalność w zakresie zbierania lub transportu odpadów jest obowiązany uzyskać zezwolenie na prowadzenie tej działalności. Zezwolenie na prowadzenie działalności w zakresie transportu odpadów wydaje starosta. Właściwym starostą do wydania zezwolenia na transport odpadów jest starosta właściwy ze względu na miejsce siedziby lub zamieszkania posiadacza odpadów.

Wniosek o zezwolenie na prowadzenie działalności w zakresie transportu odpadów powinien zawierać:

- wyszczególnienie rodzajów odpadów przewidzianych do transportu, w przypadku, gdy określenie rodzaju jest niewystarczające do ustalenia, zagrożeń, jakie te odpady mogą powodować dla środowiska, właściwy organ może wezwać wnioskodawcę do podania podstawowego składu chemicznego i właściwości odpadów,
- oznaczenie obszaru prowadzenia działalności,
- wskazanie sposobu i środków transportu odpadów,
- przedstawienie możliwości technicznych i organizacyjnych pozwalających należycie wykonywać działalność w zakresie transportu odpadów,
- przewidywany okres wykonywania działalności w zakresie transportu odpadów.

Zezwolenie na prowadzenie działalności w zakresie transportu odpadów jest wydawane w drodze decyzji przez właściwy organ na czas oznaczony nie dłuższy niż 10 lat.

Transportem odpadów niebezpiecznych zawierających azbest może zajmować się wytwórca odpadów lub inny, uprawniony do tego podmiot prawny. Wytwórca odpadów, który transportuje wytworzone przez siebie odpady jest zwolniony z obowiązku uzyskania decyzji na transport odpadów. W każdym innym przypadku konieczne jest uzyskanie od właściwego starosty zezwolenia na transport odpadów niebezpiecznych zawierających azbest.

Zlecający usługę transportu odpadów jest obowiązany wskazać prowadzącemu działalność w zakresie transportu odpadów miejsce odbioru odpadów oraz posiadacza odpadów, do którego należy dostarczyć te odpady. Prowadzący działalność w zakresie transportu odpadów jest obowiązany dostarczyć te odpady do posiadacza odpadów, który został mu wskazany przez zlecającego usługę.

Przekazanie partii odpadów zawierających azbest przez wytwórcę odpadów innemu posiadaczowi odpadów niebezpiecznych, np. w celu ich dalszego transportu odbywa się z zastosowaniem karty przekazania odpadu – sporządzonej przez wytwórcę odpadów.

Do obowiązków prowadzącego działalność w zakresie transportu odpadów należy:

- posiadanie karty przekazania odpadu z potwierdzeniem przejęcia odpadu,
- posiadanie dokumentu przewozowego z opisem towarów (odpadów) niebezpiecznych,
- posiadanie świadectwa dopuszczenia pojazdu do przewozu odpadów niebezpiecznych,
- posiadanie przez kierowcę zaświadczenia ADR o ukończeniu kursu doszkalającego dla kierowców pojazdów przewożących towary niebezpieczne,
- oznakowanie pojazdu odblaskowymi tablicami ostrzegawczymi,
- utrzymanie czystości skrzyni ładunkowej pojazdu,
- sprawdzenie stanu opakowań i ich oznakowanie litera „a”,
- sprawdzenie umocowania sztuk przesyłki z odpadami w pojeździe.

Transport odpadów niebezpiecznych zawierających azbest, należy prowadzić z zachowaniem przepisów dotyczących transportu towarów niebezpiecznych spełniając określone w tych przepisach kryteria klasyfikacyjne.

Posiadacz odpadów, dokonujący ich transportu, obowiązany jest do posiadania dokumentu przewozowego materiałów niebezpiecznych, który według ADR powinien zawierać:

- numer rozpoznawczy odpadu nadawanego do przewozu i jego pełną nazwę,
- klasę, do której należy odpad nadawany do przewozu,
- liczbę sztuk przesyłki,
- całkowitą ilość przewożonych odpadów,
- nazwy i adresy nadawcy oraz odbiorcy przewożonych odpadów (składowiska).

Do przewożenia odpadów zawierających azbest mogą być używane samochody ciężarowe z nadwoziem skrzyniowym, bez przyczepy lub z jedną przyczepą. Pojazdy przewożące odpady niebezpieczne powinny być zaopatrzone w świadectwo dopuszczenia pojazdu do przewozu towarów niebezpiecznych. Świadectwo to wystawiane jest przez Dyrektora Transportowego Dozoru Technicznego na podstawie badania technicznego pojazdu dokonanego przez okręgową stację kontroli pojazdów oraz sprawdzenia dokonanego przez Transportowy Dozór Techniczny. Kierowca wyznaczony do przewozu odpadów zawierających azbest, obowiązany jest posiadać – poza prawem jazdy – zaświadczenie ADR ukończenia kursu doszkalającego kierowców pojazdów przewożących towary niebezpieczne, wydane przez podmiot posiadający zezwolenie marszałka województwa na prowadzenie takiej działalności.

Każdy pojazd przewożący odpady zawierające azbest powinien być oznakowany dwiema odblaskowymi tablicami ostrzegawczymi bez numerów rozpoznawczych.

Tablice te powinny być prostokątne, o wymiarach 30x40 cm, barwy pomarańczowej odblaskowej, dookoła otoczone czarnym nieodblaskowym paskiem o szerokości nieprzekraczającej 15mm. Po wyładowaniu odpadów tablice te nie mogą być widoczne na pojeździe stojącym lub poruszającym się po drodze.

Przed każdym załadunkiem odpadów, skrzynia ładunkowa pojazdu powinna być dokładnie oczyszczona, w szczególności z ostrych i twardych przedmiotów (np. gwoździ, śrub) nie stanowiących integralnej części nadwozia pojazdu. Wskazane jest wyłożenie podłogi skrzyni ładunkowej folią, w celu zabezpieczenia przed uszkodzeniem opakowań. Załadunek i

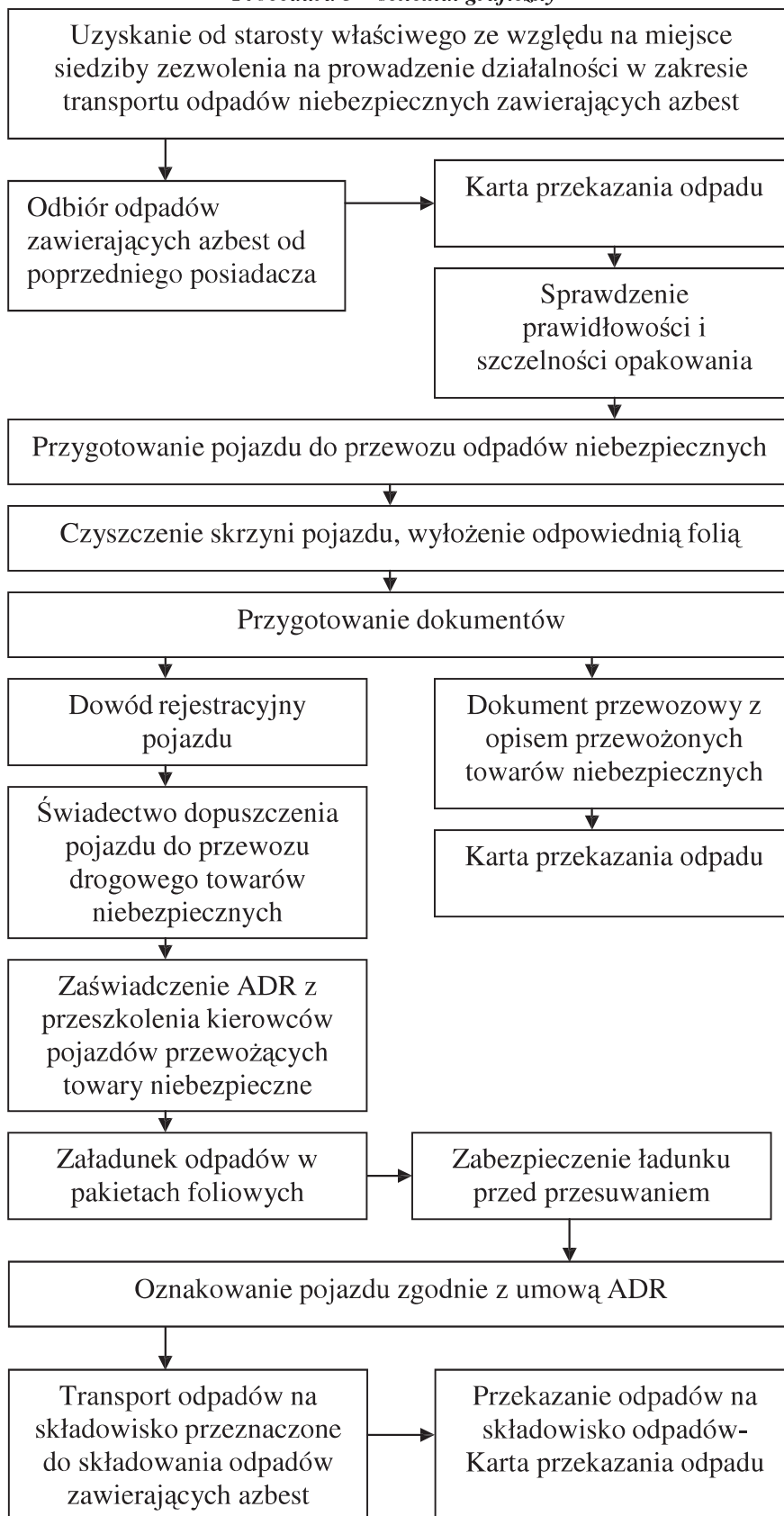
rozładunek odpadów (palet, pojemników typu big-bag) powinny odbywać się przy wykorzystaniu dźwigu lub podnośnika.

Transportujący odpady powinien odmówić przyjęcia przesyłki odpadów, która nie posiada oznakowania wyrobów i odpadów zawierających azbest oraz w przypadku, gdy opakowanie zostało uszkodzone przy załadunku. Sztuki przesyłki z opadami zawierającymi azbest powinny być ułożone i umocowane na pojeździe tak, aby w czasie ich przewozu nie przesuwwały się oraz nie były narażone na tarcie, wstrząsy, przewracanie się i wypadnięcie z pojazdu. W trakcie przewozu ładunek powinien być dokładnie zabezpieczony folią lub plandeką przed uszkodzeniem.

Po każdym wyładunku odpadów z pojazdu, należy dokładnie sprawdzić, czy na powierzchni skrzyni ładunkowej nie znajdują się pozostałości po przewożonych odpadach. W razie stwierdzenia takiej pozostałości należy niezwłocznie ją usunąć oraz dokładnie oczyścić pojazd i jego wyposażenie z zachowaniem zasad przewidzianych dla prac przy usuwaniu azbestu.

Odpady niebezpieczne zawierające azbest transportowane są na składowisko przeznaczone do wyłącznego składowania odpadów zawierających azbest. Tam następuje ich przekazanie następnemu posiadaczowi odpadów – zarządzającemu składowiskiem i potwierdzenie tego faktu na karcie przekazania odpadu.

Procedura 5 – schemat graficzny

Procedura 6. Składowanie odpadów na składowiskach lub wydzielonych kwaterach przeznaczonych do wyłącznego składowania odpadów zawierających azbest

Cel procedury

Celem procedury jest przedstawienie zakresu i zasad postępowania dotyczących składowania na składowiskach odpadów lub na wydzielonych kwaterach na terenie innych składowisk odpadów, przeznaczonych do wyłącznego składowania odpadów niebezpiecznych zawierających azbest.

Zakres procedury

Zakres procedury obejmuje działania począwszy od przyjęcia partii odpadów na składowisko, poprzez dalsze czynności, aż do sporządzenia rocznego zbiorczego zestawienia danych o rodzaju i ilości przyjętych odpadów.

Opis szczegółowy

Do obowiązków zarządzającego składowiskiem odpadów niebezpiecznych zawierających azbest należy:

- przeszkolenie pracowników w zakresie bezpiecznych metod postępowania z odpadami zawierającymi azbest,
- potwierdzenie w karcie przekazania odpadów przyjęcia partii odpadów na składowisko,
- sporządzenie zbiorczego zestawienia danych o rodzaju i ilości odpadów przyjętych na składowisko,
- składowanie odpadów zgodnie z przepisami dotyczącymi odpadów niebezpiecznych zawierających azbest oraz zatwierdzoną instrukcją eksploatacji składowiska,
- zapewnienie deponowania odpadów w sposób nie powodujący uszkodzenia opakowań odpadów,
- wykorzystywanie racjonalnie pojemności eksploatacyjnej składowiska.

Odpady zawierające azbest pochodzące z budowy, remontu i demontażu obiektów budowlanych oraz infrastruktury drogowej oznaczone w katalogu odpadów kodami 17 06 01* i 17 06 05* mogą być unieszkodliwiane przez składowanie na składowiskach lub wydzielonych kwaterach na terenie innych składowisk, przeznaczonych do wyłącznego składowania tych odpadów.

Składowiska lub kwatery buduje się w specjalnie wykonanych zagłębieniach terenu ze ścianami bocznymi zabezpieczonymi przed osypywaniem się.

Zarządzający składowiskiem powinien uzyskać pozwolenie na użytkowanie składowiska po zatwierdzeniu instrukcji eksploatacji oraz po przeprowadzeniu kontroli przez wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska.

Instrukcje eksploatacji składowiska odpadów niebezpiecznych zatwierdza, w drodze decyzji wojewoda.

Kierownik składowiska powinien posiadać świadectwo stwierdzające kwalifikacje w zakresie gospodarowania odpadami i m.in. obowiązany jest do prowadzenia ewidencji ilości odpadów przyjmowanych na składowisko.

Zarządzający składowiskiem posiadającym wydzielone kwatery powinien zapewnić selektywne składowanie odpadów zawierających azbest, w izolacji od innych odpadów, a miejsce składowania powinno być oznakowane i zaznaczone na planie sytuacyjnym składowiska. Odpady powinny być deponowane na składowiskach zlokalizowanych na terenach oddalonych od budynków mieszkalnych i izolowanych pasem zieleni.

Prace związane z deponowaniem odpadów zawierających azbest należy prowadzić w sposób zabezpieczający przed emisją pyłu azbestowego do powietrza, a podstawowym zadaniem jest niedopuszczenie do rozszczenia opakowań odpadów. Opakowania z odpadami należy zdejmować z pojazdu przy pomocy urządzeń dźwigowych i ostrożnie układać w kwatery składowiska. Niedopuszczalne jest zrzucanie lub wysypywanie odpadów z samochodów. Warstwa zdeponowanych odpadów powinna być zabezpieczona przed uszkodzeniem opakowań przez przykrycie folią lub warstwą gruntu o grubości około 5cm. Opakowania z odpadami powinny być układane zgodnie z technologią składowania zatwierdzoną w instrukcji eksploatacji składowiska, uwzględniającą racjonalne wykorzystanie pojemności obiektu.

Niedopuszczalne jest kompaktowanie odpadów zawierających azbest, ani poruszanie się pojazdów mechanicznych po powierzchni składowanych odpadów. Dla składowisk odpadów zawierających azbest o kodach 17 06 01* i 17 06 05* nie stosuje się rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2002 r. w sprawie zakresu, czasu, sposobu oraz warunków prowadzenia monitoringu składowisk odpadów.

Po zakończeniu składowania odpadów zawierających azbest na poziomie 2 m poniżej terenu otoczenia i wypełnieniu gruntem do poziomu terenu, zarządzający składowiskiem powinien złożyć wniosek do właściwego organu w celu uzyskania zgody na zamknięcie składowiska lub jego wydzielonej części. Zgodę na zamknięcie składowiska odpadów niebezpiecznych wydaje w drodze decyzji wojewoda po przeprowadzeniu kontroli składowiska przez wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska.

Procedura 6 – schemat graficzny

7. Inwentaryzacja azbestu oraz sposoby jego unieszkodliwienia

Gmina Czarna Dąbrówka przeprowadziła inwentaryzację obiektów budowlanych należących do osób prywatnych. Inwentaryzację płyt azbestowych na terenie Gminy Czarna Dąbrówka zawarto w **Załączniku nr 1** na końcu opracowania.

Na podstawie przeprowadzonej przez gminę Czarna Dąbrówka inwentaryzacji stwierdzono następujące ilości materiałów zawierających azbest w istniejących budowlach. Dokonano oceny ilościowej, ocena jakościowa jest wykonana tylko częściowo i nie została w niniejszym programie uwzględniona. Z poniższej Tabeli 7.1 widać, że koncentracja wyrobów azbestowych występuje we wsiach Kozy – 19,46 %, Czarna Dąbrówka – 9,07 %, Bochowo – 8,40% i Mikorowo – 7,89 %.

**Tabela 7.1 Inwentaryzacja płyt azbestowych na terenie Gminy Czarna Dąbrówka
- Ilościowe zestawienie odpadów azbestowych w Gminie Czarna Dąbrówka**

L.p.	Miejsce występowania wyrobu zawierającego azbest	Ilość [Mg]	Ilość [m ²]	[%] występowania
1.	Czarna Dąbrówka	104,57	7 212,00	8,93
2.	Karwno	83,87	5 784,00	7,16
3.	Jerzkowice	59,84	4 127,00	5,11
4.	Kleszczyniec	73,96	5 101,00	6,31
5.	Nożyno	34,22	2 360,00	2,92
6.	Nożynko	7,42	512,00	0,63
7.	Unichowo	54,14	3 734,00	4,62
8.	Kartkowo	9,74	672,00	0,83
9.	Rokity	57,43	3 961,00	4,90
10.	Rokiciny	89,84	6 196,00	7,67
11.	Rokitki	35,93	2 478,00	3,07
12.	Kotuszewo	6,76	466,00	0,58
13.	Kozy	224,42	15 477,00	19,16
14.	Mydlita	12,11	835,00	1,03
15.	Bochowo	96,90	6 683,00	8,27
16.	Jasień	76,69	5 289,00	6,55
17.	Kłosy	14,04	968,00	1,20
18.	Mikorowo	91,03	6 278,00	7,77
19.	Otnoga	14,12	974,00	1,21
20.	Wargowo	24,42	1 684,00	2,08
Razem:		1 171,47	80 791,00	100,00

* masa jednego metra² - 0,0145Mg**Tabela 7.3. Szacunkowy koszt usuwania azbestu w poszczególnych miejscowościach gminy Czarna Dąbrówka wraz ze wskaźnikiem ekspozycji [kg/osobę]**

L.p.	Miejsce występowania wyrobu zawierającego azbest	Ilość azbestu, wyrobów zawierających azbest		Szacunkowy koszt usunięcia azbestu	Liczba mieszkańców	Wskaźnik ekspozycji
		[Mg]	[m ²]	[zł]	[osób]	[kg/osobę]
1.	Czarna Dąbrówka	104,57	7 212,00	252 420,00	1 263	82,8
2.	Karwno	83,87	5 784,00	202 440,00	298	281,4
3.	Jerzkowice	59,84	4 127,00	144 445,00	260	230,2
4.	Kleszczyniec	73,96	5 101,00	178 535,00	311	237,8
5.	Nożyno	34,22	2 360,00	82 600,00	352	97,2
6.	Nożynko	7,42	512,00	17 920,00	163	45,5
7.	Unichowo	54,14	3 734,00	130 690,00	301	179,9
8.	Kartkowo	9,74	672,00	23 520,00	50	194,9
9.	Rokity	57,43	3 961,00	138 635,00	562	102,2
10.	Rokiciny	89,84	6 196,00	216 860,00	286	314,1
11.	Rokitki	35,93	2 478,00	86 730,00	121	297,0
12.	Kotuszewo	6,76	466,00	16 310,00	19	355,6
13.	Kozy	224,42	15 477,00	541 695,00	398	563,9
14.	Mydlita	12,11	835,00	29 225,00	158	76,6
15.	Bochowo	96,90	6 683,00	233 905,00	296	327,4
16.	Jasień	76,69	5 289,00	185 115,00	516	148,6
17.	Kłosy	14,04	968,00	33 880,00	90	156,0
18.	Mikorowo	91,03	6 278,00	219 730,00	248	367,1
19.	Otnoga	14,12	974,00	34 090,00	126	112,1
20.	Wargowo	24,42	1 684,00	58 940,00	93	262,6
Razem:		1 153,13	1 171,47	2 827 685,00	5 911	198,2

Przyjmując średni koszt unieszkodliwienia (zdjęcie z dachu, pakowanie, transport i unieszkodliwienie przez składowanie) 1 m² eternitu, wynoszący na dzień dzisiejszy 35,00 PLN, całkowity koszt usunięcia zinwentaryzowanych wyrobów znajdujących się na budowlach gminy Czarna Dąbrówka wyniósłby **2 827 685,00 PLN**.

Na podstawie danych zawartych w powyższym zestawieniu można stwierdzić, że niezbędne będzie podjęcie działań przez Gminę Czarna Dąbrówka, do udzielenia pomocy jej mieszkańcom w usunięciu i unieszkodliwieniu odpadów azbestowych. Nadmienić należy, że najpilniej powinny być usunięte pokrycia dachowe uszkodzone, które zagrażają zdrowiu ludzi oraz środowisku.

Poniżej przedstawiono oszacowanie stopnia pilności usuwania wyrobów azbestowych, tj. płyt azbestowo – cementowych z powierzchni dachów gminy Czarna Dąbrówka, zamieszczone w Planie Wojewódzkim Usuwania Azbestu.

Tabela 7.4. Zestawienie stopnia pilności usuwania wyrobów azbestowych, tj. płyt azbestowo

– cementowych z powierzchni dachów gminy Czarna Dąbrówka. Stan na 31.12.2007 r. zawarty w Wojewódzkim Programie Usuwania Azbestu i Wyrobów Azbestowych dla gminy Czarna Dąbrówka. W zestawieniu zastosowano przelicznik 1 m² jako 11 kg azbestu.

L.p.	Gmina	Ilość [m ²]				Ilość [Mg]			
		razem	Stopień pilności*			razem	Stopień pilności		
			I	II	III		I	II	III
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
POWIAT BYTOWSKI									
4.	Gm. Czarna Dąbrówka – razem	131 586,0	0,0	131 400,0	186,0	1 447,4	0,0	1 445,4	2,0
	w tym: osoby fizyczne	131 400,0	0,0	131 400,0	0,0	1 445,4	0,0	1 445,4	0,0
	osoby prawne	186,0	0,0	0,0	186,0	2,0	0,0	0,0	2,0

*Podział na stopnie pilności przyjęty szacunkowo

Poniżej w Tabeli 7.5 przedstawiono szacunkowo ilość rur azbestowo-cementowych zainstalowanych na terenie gminy Czarna Dąbrówka.

Tabela 7.5. Zestawienie ilości rur cementowo-azbestowych ułożonych na terenie gminy Czarna Dąbrówka. Stan na 31.12.2007 r. zawarty w Wojewódzkim Programie Usuwania Azbestu i Wyrobów Azbestowych dla gminy Czarna Dąbrówka.

Lp.	Gmina	Ilość rur azbestowo-cementowych		Uwagi
		mb	Mg	

1	2	3	4	5
POWIAT BYTOWSKI				
4.	Gm. Czarna Dąbrówka	0,0	0,0	rur a–c nie ma

Wizualizację przeprowadzonej inwentaryzacji przeprowadzono graficznie na załączonych na końcu opracowania wykresach.

Usuwanie odpadów azbestowych

Na terenie Powiatu Bytowskiego uprawnionych do usuwania wyrobów zawierających azbest jest 32 podmiotów gospodarczych. Wykaz podmiotów uprawnionych do usuwania wyrobów zawierających azbest oraz ich transportu przedstawiono w załączniku nr 2 zamieszczonym na końcu opracowania. Wszystkie podmioty posiadają decyzje zatwierdzające programy gospodarki odpadami niebezpiecznymi na terenie Powiatu Bytowskiego. W decyzjach tych określono dopuszczalne zgłoszone we wnioskach ilości odpadów wytwarzanych w ciągu roku przez dany podmiot.

Pracodawca zatrudniający pracowników przy usuwaniu wyrobów zawierających azbest ma szczególne obowiązki określone w rozporządzeniu Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 14 października 2005r. w sprawie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy przy zabezpieczaniu i usuwaniu wyrobów zawierających azbest oraz programu szkolenia w zakresie bezpiecznego użytkowania takich wyrobów (Dz. U. z 2005 r. Nr 216, poz. 1824).

Pracodawca zobowiązany jest stosować środki ochrony pracowników przed szkodliwym działaniem pyłu zawierającego azbest, a przed przystąpieniem do prac sporządzić ich szczegółowy plan. Pracownicy zatrudnieni przy pracach w kontakcie z azbestem, pracodawcy i osoby kierujące takimi pracami powinni być przeszkoleni w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy zgodnie z programem określonym w załączniku do w/w rozporządzenia.

Przedsiębiorcy zobowiązani są do prowadzenia ilościowej i jakościowej ewidencji odpadów celem zapewnienia kontroli ich przemieszczania. Wzory stosowanych dokumentów określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 lutego 2006 r. w sprawie wzorów dokumentów stosowanych na potrzeby ewidencji odpadów (Dz. U. z 2006 r. Nr 30, poz. 213).

Ewidencję prowadzi się za pomocą dwóch dokumentów: karty ewidencji odpadów oraz karty przekazania odpadów. Karta przekazania odpadu wypełniana jest w dwóch egzemplarzach przez posiadacza przekazującego odpady na rzecz innego posiadacza odpadów. Karty informacyjne służą do naliczania opłat za umieszczanie w danym roku odpadów na składowisku, wnoszonych na rachunek dystrybucyjny urzędu marszałkowskiego, właściwego ze względu na miejsce składowania odpadów. Ustawodawca zwolnił odpady zawierające azbest od opłat na rzecz środowiska.

Dotychczas stosowaną metodą unieszkodliwiania odpadów azbestu jest składowanie na składowiskach odpadów niebezpiecznych lub w wyznaczonych kwaterach odpadów niebezpiecznych na składowiskach odpadów innych niż obojętne i niebezpieczne (proces D5 zgodnie z Ustawą o odpadach). Obecna pojemność kwater i składowisk, gdzie unieszkodliwiane są odpady azbestu, nie wystarcza na przyjęcie wszystkich odpadów w skali kraju, jak też w skali województwa pomorskiego, co znacznie podnosi koszty usunięcia azbestu i wyrobów zawierających azbest w perspektywie Polski jak też województwa Pomorskiego.

W ostatnich latach zostało opracowanych kilka innowacyjnych technologii unieszkodliwiania azbestu. Firma Aton High Technology z Wrocławia stworzyła technologię polegającą na przetworzeniu odpadów azbestu przy zastosowaniu działania mikrofal w polu magnetycznym. Proces nie emituje żadnych zanieczyszczeń gazowych i pyłowych, a obróbka w wysokiej temperaturze powoduje, że azbest i wyroby zawierające azbest przetworzone zostają w obojętny dla środowiska i zdrowia ludzi materiał o strukturze przypominającej pumeks, który z powodzeniem można stosować, jako podkład pod budowę autostrad, dróg. Firma Marbet Wil z Bielska Białej opracowała technologię rozdrabniania azbestu w osłonie płynnego polimeru siarki i wykorzystania powstającego produktu, jako materiału do produkcji podkładów kolejowych, płyt drogowych, krawężników, rur, studzienek kanalizacyjnych itp.

W ramach rewizji Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest, stosowanych na terytorium Polski na lata 2002-32, trwają uzgodnienia międzyresortowe mające na celu, jak najszybsze wprowadzenie niezbędnych zmian do obowiązujących przepisów z zakresu gospodarki odpadami, umożliwiające stosowanie tych nowych technologii.

Zainteresowanie procesem przetworzenia odpadów azbestu i wyrobów zawierających azbest do materiału budowlanego, niestwarzającego zagrożenia wykazało ponad 70 krajowych firm prowadzących działalność w zakresie usuwania azbestu. Również zagraniczni kontrahenci z

Francji, Łotwy, USA, gdzie taka technologia jest dozwolona, zainteresowani są zakupem licencji. Według informacji firmy Aton HT z Wrocławia koszt przerobu 1 tony eternitu wyniesie 600 zł, czyli tyle, ile średnio wynosi koszt składowania odpadów zawierających azbest. Należy jednak podkreślić, że unieszkodliwianie odpadów odbywa się w miejscu ich wytworzenia i z uwagi na wyeliminowanie konieczności opakowania odpadów oraz ich transportu, koszt całości prac związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest ulega znacznemu obniżeniu. Podobnie jest w przypadku technologii firmy Marbet. Efektywność ekonomiczna może być jeszcze bardziej zwiększona, ponieważ możliwe jest pokrycie kosztów przetworzenia ze środków uzyskanych ze sprzedaży wytworzonych materiałów budowlanych.

Z uwagi na trwające prace nad wdrożeniem innowacyjnych technologii, jako nowego sposobu unieszkodliwiania azbestu, w niniejszym Programie jedynie sygnalizuje się nowe rozwiązania, mając na uwadze obniżenie kosztów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Czarna Dąbrówka. Sugeruje się by w pierwszym okresie usuwania materiałów zawierających azbest o stwierdzonym I stopniu pilności postępować zgodnie z dostępnymi technologiami (składowanie). W niedalekiej przyszłości stworzone zostaną warunki bardziej efektywnego usuwania odpadów zawierających azbest, co stworzy możliwość zastosowania bardziej kompleksowego programu usunięcia wszystkich materiałów zawierających azbest.

8. Kierunki działań gminy: źródła finansowania usuwania azbestu i edukacja ekologiczna

8.1. Źródła finansowania usuwania azbestu

Źródłami finansowania usuwania azbestu są środki budżetu państwa pozostające w dyspozycji Ministra Gospodarki, środki własne właścicieli obiektów budowlanych, środki własne inwestorów prywatnych, środki funduszy ochrony środowiska, środki pomocowe Unii Europejskiej, środki własne jednostek samorządowych oraz kredyty. W ramach środków budżetu państwa pozostających w dyspozycji Ministra Gospodarki planowane jest finansowanie zadań wspierających realizację *Programu* w latach 2009-2032.

Środki z krajowych funduszy ochrony środowiska mogą być wykorzystywane m.in. na finansowanie działań dotyczących oczyszczania kraju z azbestu. Beneficjentami środków mogą być jednostki samorządu terytorialnego, które zlecanym przez nie zadaniem usuwania wyrobów zawierających azbest mogą objąć zarówno obiekty użyteczności publicznej, jak i nieruchomości właścicieli prywatnych. Środki funduszy ochrony środowiska mogą być pozyskiwane z:

- 1) Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- 2) Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- 3) Powiatowych Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- 4) Gminnych Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Dofinansowanie ze środków finansowych Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej przeznacza się na wspieranie wojewódzkich i gminnych funduszy ochrony środowiska oraz na realizację zadań określonych w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej udziela oprocentowanych pożyczek, dopłat do oprocentowania preferencyjnych kredytów i pożyczek, przyznaje dotacje na podstawie umów cywilnoprawnych.

Wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej także realizują swoje zadania poprzez udzielanie oprocentowanych pożyczek, dopłat do oprocentowania preferencyjnych kredytów i pożyczek, przyznawanie dotacji na podstawie umów cywilnoprawnych. Głównym zadaniem funduszy wojewódzkich jest finansowe wspieranie przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska i gospodarki wodnej realizowanych na obszarze poszczególnych województw.

Środki powiatowych funduszy przeznaczone są na wspomaganie zadań określonych w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska dla gminnych funduszy, a także na prowadzenie obserwacji terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz na inne zadania ustalone przez radę powiatu, służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej, wynikające z zasady zrównoważonego rozwoju, w tym na programy ochrony środowiska. Zadania realizowane przez powiatowe fundusze są finansowane w formie dotacji.

Środki gminnych funduszy przeznaczone są na wspomaganie (w formie dotacji) zadań określonych w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska. Bank Ochrony Środowiska S.A. jest uniwersalnym bankiem komercyjnym specjalizującym się w finansowaniu przedsięwzięć proekologicznych. BOŚ współpracuje z polskimi i

zagranicznymi instytucjami finansowymi, w tym funduszami i fundacjami działającymi na rzecz ochrony środowiska. Dzięki temu oferuje szeroką gamę kredytów.

Zadania z zakresu usuwania wyrobów zawierających azbest mogą być finansowane poprzez udzielanie następujących rodzajów kredytów:

- 1) kredyty preferencyjne z dopłatami z Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej do oprocentowania, charakteryzujące się m.in. niższym od komercyjnego oprocentowaniem i możliwością uzyskania karencji w spłacie kapitału. Warunki udzielania tych kredytów są zróżnicowane, określone w umowie przez konkretny WFOŚiGW (przedsięwzięcie musi wpisywać się w listę priorytetów funduszu);
- 2) kredyty komercyjne ze środków banków zagranicznych - linia KfW5 (*Kreditanstalt für Wiederaufbau*) oraz ze środków banku, w tym w ramach porozumień BOŚ ze sprzedawcami i dystrybutorami wyrobów służących ochronie środowiska.

Źródła zagraniczne finansowania ochrony środowiska to głównie fundusze unijne. W okresie programowania 2007-2013 pomoc finansowa z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej będzie przyznawana w Polsce w ramach poszczególnych programów pomocowych (tzw. programów operacyjnych), stanowiących narzędzia realizacji Narodowej Strategii Spójności.

W zależności od rodzaju programu, beneficjentami mogą być m.in. jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki, podmioty świadczące usługi z zakresu zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego, jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną, spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe, gminy wiejskie, miejsko-wiejskie i miejskie, młodzi rolnicy, rolnicy podejmujący działalność nierolniczą.

Tabela 8.1 Wydatki z budżetu państwa pozostające w dyspozycji Ministra Gospodarki dla realizacji Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032

Blok	Nazwa zadania	Ogółem 2009- 2032 [mln zł]	L a t a				
			2009	2010	2011	2012- 2015	2016- 2032
Ogółem [mln zł]		53,2	4,0	4,0	4,0	16,0	25,2
1	Działania legislacyjne <i>bez nakładów z budżetu</i>						
2	Działania edukacyjne-informacyjne	12,8	1,3	0,8	0,7	2,8	7,2

3.1	Wsparcie prac przygotowawczych dla oczyszczania z azbestu publicznych terenów i obiektów budowlanych (dokumentacje)	2,9	0,3	0,3	0,3	2,0	-
3.2	Wsparcie opracowania i aktualizacji gminnych, powiatowych i wojewódzkich programów usuwania wyrobów zawierających azbest	10,0	1,3	1,5	1,5	5,7	-
3.3	Wsparcie szkoleń lokalnych	16,3	0	0,6	0,7	3,3	11,7
4	Monitoring realizacji <i>Programu</i>	7,2	0,7	0,5	0,5	1,0	4,5
5	Działania w zakresie oceny narażenia i ochrony zdrowia	4,0	0,4	0,3	0,3	1,2	1,8

Wydany w sierpniu 2009 r. Poradnik - Finansowanie usuwania azbestu ze środków krajowych i unijnych w latach 2009-2013 pod redakcją Ewy Wilk określa instrumenty finansowe wspierające bezpieczne eliminowanie z użytkowania wyrobów azbestowych w poszczególnych województwach.

W poszczególnych województwach instrumenty finansowe wspierające bezpieczne eliminowanie z użytkowania wyrobów azbestowych oferowane są przez następujące instytucje:

1. Wojewódzkie Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
2. Bank Ochrony Środowiska S.A. (BOS) we współpracy z WFOŚiGW,
3. Regionalne Programy Operacyjne dla poszczególnych województw.

Poszczególne Wojewódzkie Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki wodnej oferują wsparcie dofinansowania bezpiecznego usuwania wyrobów zawierających azbest zgodnie z uchwalanymi każdego roku priorytetami działalności. Forma i zakres wsparcia, a także uprawnieni do ubiegania się o dofinansowanie różnią się w zależności od obowiązujących zasad w każdym z wojewódzkich funduszy.

BOS udziela kredytów pod warunkiem prowadzenia prac zgodnie z wymogami prawa na podstawie umowy cywilnoprawnej określającej warunki dofinansowania podmiotom, które udokumentowały wymierny efekt ekologiczno-rzeczowy oraz posiadają zdolność do zaciągania zobowiązań finansowych, a także ustanowiono odpowiednie formy zabezpieczenia

spłaty
kredytu.

Wsparcie oferowane w ramach RPO objęte jest przepisami o pomocy publicznej. W przypadku projektów objętych pomocą de minimis, maksymalnie do 85% wydatków kwalifikowanych, z zastrzeżeniem reguł wskazanych w *Rozporządzeniu Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 2 października 2007 r. w sprawie udzielania pomocy de minimis w ramach regionalnych programów operacyjnych*.

Projekty wybierane są w trybie indywidualnym lub trybie konkursowym. Tryb indywidualny wskazuje na projekty kluczowe przyjęte w wykazie indywidualnych projektów kluczowych dla poszczególnych Regionalnych Programów Operacyjnych. W trybie konkursowym możliwe są konkursy zamknięte lub otwarte. W ramach konkursów zamkniętych daty otwarcia i zamknięcia naboru wniosków (okres przyjmowania wniosków) zostają określone w ogłoszeniu o konkursie, a w konkursach otwartych nabór wniosków i ich ocena prowadzone są w sposób ciągły, do wyczerpania określonego limitu środków lub zamknięcia konkursu uzasadnionego odpowiednią decyzją.

Lista wydatków kwalifikowanych w ramach działań jest określona w dokumentach Regionalnych Programów Operacyjnych, Uszczegółowienie/ Szczegółowy opis RPO są zgodne z wytycznymi i podręcznikami dotyczącymi kwalifikowania wydatków. Pozostają one w zgodności z *Krajowymi wytycznymi dotyczącymi kwalifikowania wydatków w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007-2013*.

Aktualne wersje formularzy wniosków oraz wykazy niezbędnych załączników, będących integralną częścią wniosku, zostaną określone w ogłoszeniu konkursowym. Będzie je można odebrać w Instytucjach Zarządzających poszczególnymi RPO lub na ich stronach internetowych.

8.2. Źródła finansowania usuwania azbestu dla województwa pomorskiego

8.2.1. Instrumenty oferowane przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku
ul. Straganiarska 24-27, 80-837 Gdańsk
tel. (058) 305-56-31, faks (058) 301-91-92
e-mail: fundusz@WFOŚIGW-gda.pl
www.WFOŚIGW-gda.pl

Zadania związane z usuwaniem wyrobów azbestowych są realizowane na zasadach ogólnych przewidzianych dla projektów inwestycyjnych oraz poprzez konkurs *Unieszkodliwianie odpadów azbestowo-cementowych z terenu województwa pomorskiego*.

Beneficjenci

Beneficjentami wsparcia w ramach dofinansowania usuwania azbestu przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku mogą być:

1. osoby fizyczne,
2. przedsiębiorcy,
3. jednostki samorządu terytorialnego,
4. inne osoby prawne.

Wyjątek stanowią zadania zgłaszane w ramach konkursu *Usuwanie wyrobów zawierających azbest z terenów województwa pomorskiego*, adresowanego do gmin i powiatów z terenu województwa pomorskiego.

Koszty kwalifikowane

W ramach zadań związanych z usuwaniem azbestu dofinansowywane są koszty dotyczące demontażu, transportu oraz unieszkodliwiania odpadów azbestowych.

Forma wsparcia

Wojewódzki Fundusz udziela dofinansowania w formie pożyczek, dotacji oraz dopłat do oprocentowania kredytów bankowych. Wojewódzki Fundusz we współpracy z BOS udostępnia linie LK 3, w ramach której wsparciem objęte jest usuwanie i unieszkodliwianie wyrobów azbestowych.

Warunki dofinansowania

Zadania związane z usuwaniem wyrobów zawierających azbest są realizowane na zasadach ogólnych. Projekty wybierane są na podstawie obowiązujących kryteriów wyboru przedsięwzięć finansowanych ze środków WFOŚIGW w Gdańsku, ze szczególnym uwzględnieniem kryterium osiągniętego efektu ekologicznego. Miernikiem wielkości efektu ekologicznego jest ilość unieszkodliwionych odpadów mierzona w tonach. WFOŚIGW w Gdańsku nie udziela dofinansowania na przedsięwzięcia zakończone. WFOŚIGW w Gdańsku udziela dofinansowania na podstawie umowy cywilno-prawnej. Jest ono uzależnione od wywiązania się przez wnioskodawcę z obowiązku uiszczenia opłat za korzystanie ze środowiska i administracyjnych kar pieniężnych wynikających z *ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska* oraz od wywiązania się ze zobowiązań wobec Funduszu wynikających z wcześniejszych umów. Dofinansowanie udzielone przez Wojewódzki Fundusz nie może przekroczyć 60% kosztów kwalifikowanych przedsięwzięcia. Dofinansowanie udzielone podmiotom sektora finansów publicznych może wynosić do 100% kosztów kwalifikowanych przedsięwzięcia w szczególnych przypadkach.

Zadania zgłaszane w ramach konkursu *Usuwanie wyrobów zawierających azbest z terenów województwa pomorskiego* są wybierane na podstawie szczegółowych kryteriów zawartych w regulaminie konkursu. Wysokość dotacji ze środków Funduszu uzależniona jest od wskaźników, o których mowa w *ustawie z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego*, tj.:

- w przypadku Gminy od współczynnika G,
- w przypadku Powiatu od współczynnika P.

Wyznaczono następujące progi przy obliczaniu wysokości dotacji:

1. współczynnik $G/P \geq 1.0$ średniej arytmetycznej współczynników G/P wszystkich Gmin/Powiatów z terenu województwa pomorskiego, wówczas udzielana jest dotacja w wysokości 40% kosztów kwalifikowanych,
2. współczynnik $G/P < 1.0$ i ≥ 0.8 ww. średniej, wtedy przyznawana jest dotacja w wysokości 50% kosztów kwalifikowanych,
3. współczynnik $G/P < 0.8$ ww. średniej, wtedy istnieje możliwość otrzymania dotacji w wysokości 60% kosztów kwalifikowanych.

Termin i miejsce złożenia wniosku

Dla zadań zgłaszanych w ramach konkursu *Usuwanie wyrobów zawierających azbest z terenów województwa pomorskiego* obowiązuje oddzielny formularz wniosku oraz wymagane załączniki. Do konkursu mogą zostać zgłoszone tylko zadania z zakresu demontażu, zbierania, transportu oraz unieszkodliwienia lub zabezpieczenia odpadów zawierających azbest, zgodne z gminnym programem usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest. Wniosek może obejmować dowolną ilość zadań realizowanych na terenie jednostki. Regulamin kolejnej edycji konkursu załączony jest na końcu niniejszego opracowania jako Załącznik nr 3. Wnioski, wraz z wymaganymi załącznikami, należy składać w terminie do 31 sierpnia 2010 roku. Rozstrzygnięcie konkursu nastąpi nie później niż 15 października 2010 r.

8.2.2. Instrumenty oferowane przez BOS we współpracy z Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku

Oddział BOS w Gdańsku

80-824 Gdańsk, ul. Podwale Przedmiejskie 30

tel. (0-58) 301-12-75, faks (0-58) 301-68-88

e-mail: gdansk@bosbank.pl

BOS Oddział w Gdańsku współpracuje z WFOŚIGW w zakresie preferencyjnego kredytowania inwestycji polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest i realizowanych na terenie województwa pomorskiego.

Podmioty uprawnione

Kredyty preferencyjne z dopłatami do oprocentowania Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku są przeznaczone dla:

1. spółek prawa handlowego,
2. osób fizycznych, w tym prowadzących działalność gospodarczą,
3. spółdzielni mieszkaniowych,
4. wspólnot mieszkaniowych.

Przedmiot kredytowania

W ramach linii kredytowej nr 3 *Usuwanie i unieszkodliwianie azbestu oraz wyrobów zawierających azbest* kredytem objęta może być wymiana elementów budowlanych zawierających azbest, usuwanie materiałów azbestowych z budynków, np. płyt elewacyjnych czy materiałów izolacyjnych, demontaż, transport i unieszkodliwianie oraz zakup i montaż nowego pokrycia dachu lub elewacji.

Warunki kredytowania

1. oprocentowanie: stałe [4,0%],
2. kwota kredytu: do 60% nakładów inwestycyjnych, lecz nie więcej niż 100.000 zł,
3. okres kredytowania: do 5 lat,
4. okres karencji: pierwsza spłata raty kapitałowej w następnym miesiącu po zakończeniu zadania.

Termin i miejsce złożenia wniosku kredytowego

Aktualnie obowiązujący wzór wniosku wraz z wykazem niezbędnych załączników można odebrać w Oddziale Banku. Wszelkich informacji na temat kredytu, wniosku i niezbędnych załączników udziela Główny Ekolog Oddziału.

Wnioski można składać w oddziale Banku w dowolnym terminie, najlepiej w momencie planowania inwestycji. Ważne jest to, aby wnioskodawca nie dokonał płatności za zakupy i usługi, ponieważ Bank w przypadku kredytów preferencyjnych nie refunduje poniesionych kosztów (istnieje możliwość odstępstwa w indywidualnych przypadkach po zaakceptowaniu przez Fundusz). Wypłata środków kredytu dokonywana jest bezgotówkowo, na rachunek dostawców i wykonawców, pod przedłożone faktury lub inne dokumenty finansowe.

8.2.3. Instrumenty oferowane przez Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego

Institucja Zarządzająca RPO dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013

Zarząd Województwa Pomorskiego poprzez

Departament Programów Regionalnych w Urzędzie Marszałkowskim

Województwa Pomorskiego w Gdańsku

ul. Augustyńskiego 2, 80-819 Gdańsk

tel. (058) 326-81-33, faks (058) 326-81-34

www.dpr.woj-pomorskie.pl

e-mail: dpr@woj-pomorskie.pl

W ramach RPO dla Województwa Pomorskiego nie jest przewidziana możliwość dofinansowania projektów, których przedmiotem jest wyłącznie usuwanie wyrobów zawierających azbest.

Oprócz lokalnych instrumentów wspierających bezpieczne usuwanie z użytkowania wyrobów zawierających azbest oferowane są ogólnopolskie instrumenty wspierające bezpieczne eliminowanie z użytkowania wyrobów azbestowych stanowią instrumenty oferowane przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Bank Ochrony Środowiska S.A. oraz BGZ we współpracy z ARiMR adresowane do potencjalnych beneficjentów z wszystkich województw.

1. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

ul. Konstruktorska 3a, 02-673 Warszawa

tel. (022) 45-90-100, faks (022) 459-01-01

e-mail: fundusz@nfosigw.gov.pl
www.nfosigw.gov.pl

W ramach programu priorytetowego 3.3 *Gospodarowanie odpadami innymi niż komunalne*, część III: *Usuwanie wyrobów zawierających azbest*, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej przeznaczył środki w wysokości 2 500 000,00 zł dla jednego województwa na działanie związane z gospodarką wyrobami azbestowymi. Środkami tymi dysponują odpowiednie Wojewódzkie Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Środki przekazywane są w ramach dotacji po rozpatrzeniu odpowiednich wniosków wraz z załącznikami dostarczonymi do WFOŚiGW. Szczegółowe informacje na temat warunków uzyskania dofinansowania przedsięwzięć związanych z usuwaniem odpadów zawierających azbest znajdują się na stronie internetowej NFOSiGW: <http://www.nfosigw.gov.pl/srodki-krajowe/programy-priorytetowe/ochrona-ziemi/gospodarowanie-odpadami-innymi-niz-komunalne/> .

2. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Warszawie
Al. Jana Pawła II 70, 00-175 Warszawa
tel. 0 800 38 00 84, faks 022 318 53 30
www.arimr.gov.pl
e-mail: info@arimr.gov.pl

W *Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013* (PROW) istnieje możliwość sfinansowania kosztów związanych z bezpiecznym usuwaniem azbestu jako części realizowanej operacji, w ramach następujących działań:

1. działanie 121 *Modernizacja gospodarstw rolnych*,
2. działanie 311 *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*,
3. działanie 312 *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*.

Działanie 121 Modernizacja gospodarstw rolnych

Beneficjenci

Beneficjentami w ramach działania 121 *Modernizacja gospodarstw rolnych* mogą być:

1. osoby fizyczne,
2. osoby prawne,
3. spółki osobowe działalność rolnicza w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej.

Możliwość ubiegania się o pomoc uzależniona jest od spełnienia przez wymienione podmioty szeregu warunków formalnych, zróżnicowanych w zależności od formy prawnej potencjalnego beneficjenta, przy czym spełnienie tych warunków jest konieczne już w momencie składania wniosku o przyznanie dofinansowania. Beneficjentami w ramach działania 121 *Modernizacja gospodarstw rolnych* mogą być:

1. osoba fizyczna, która nie osiągnęła wieku emerytalnego, jest obywatelem kraju Unii Europejskiej, nie podlega wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy i posiada odpowiednie kwalifikacje zawodowe oraz ma nadany numer identyfikacyjny w trybie

przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych i ewidencji wniosków o przyznanie płatności,

2. osoby prawne, które spełniają m.in. następujące warunki: są wpisane są do KRS, nie podlegają wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy, mają nadany numer identyfikacyjny w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych i ewidencji wniosków o przyznanie płatności,

3. spółki osobowe prowadzące działalność rolnicza w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej, które spełniają m.in. następujące warunki: są wpisane są do KRS, nie podlegają wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy, mają nadany numer identyfikacyjny w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych i ewidencji wniosków o przyznanie płatności, oraz co najmniej jeden wspólnik ma odpowiednie kwalifikacje zawodowe.

Poradnik dla beneficjentów, Warszawa, marzec 2009r. (poradnik ARiMR)

Szczegółowe warunki dotyczące kryteriów jakie muszą spełniać potencjalni beneficjenci pomocy w ramach PROW zostały określone w samym programie, jak i w rozporządzeniach wykonawczych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej

Typy projektów

W ramach działania 121 *Modernizacja gospodarstw rolnych* wspierane są inwestycje materialne i niematerialne służące modernizacji produkcji rolnej, w szczególności:

1. inwestycje materialne:

- a. budowa lub remont połączony z modernizacją budynków lub budowli,
- b. zakup lub instalacja maszyn, urządzeń, w tym sprzętu komputerowego,
- c. zakładanie, modernizacja sadów lub plantacji wieloletnich,
- d. zakup, instalacja lub budowa elementów infrastruktury technicznej wpływających bezpośrednio na warunki prowadzenia działalności rolniczej, przygotowania do sprzedaży lub sprzedaży bezpośredniej.

2. inwestycje niematerialne:

- a. zakup patentów, licencji, w tym licencji na oprogramowanie,
- b. usługi związane z przygotowaniem dokumentacji technicznej lub ekonomicznej dotyczącej projektu oraz nadzorem technicznym, związane bezpośrednio z realizacją projektu.

W ramach działania 121 *Modernizacja gospodarstw rolnych* zakres kosztów kwalifikowalnych obejmuje m.in. koszty budowy, przebudowy, remontu połączonego z modernizacją budynków lub budowli wykorzystywanych do produkcji rolnej oraz do przechowywania, magazynowania, przygotowywania do sprzedaży lub sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych (łącznie ze zlokalizowanymi w tych budynkach pomieszczeniami higieniczno-sanitarnymi) wraz z zakupem, montażem instalacji technicznej oraz wyposażenia. Koszty rozbioru i unieszkodliwienia materiałów szkodliwych pochodzących z rozbioru pod warunkiem, że rozbioru jest niezbędna w celu realizacji operacji, a także koszty materiałów zastępujących materiały szkodliwe (w tym azbest), będą kosztami kwalifikowanymi.

Forma wsparcia

W ramach PROW możliwa forma wsparcia jest pomoc bezzwrotna (dotacja), która beneficjentowi przekazywana będzie w formie refundacji części wydatków kwalifikowanych operacji (części poniesionych kosztów realizacji inwestycji).

Warunki dofinansowania

Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi i na jedno gospodarstwo rolne w ramach działania 121 *Modernizacja gospodarstw rolnych* w okresie realizacji PROW nie może przekroczyć 300.000 zł. Do realizacji mogą być przyjęte operacje, których wysokość kosztów kwalifikowanych będzie wynosiła powyżej 20.000 zł. Ograniczenie to nie dotyczy operacji obejmujących wyłącznie wyposażenie gospodarstwa rolnego w urządzenia do składowania nawozów naturalnych lub projektów związanych z dostosowaniem do norm wspólnotowych. Maksymalny poziom pomocy jest zróżnicowany i może wynosić odpowiednio:

- 40% kosztów inwestycji kwalifikującej się do objęcia pomocą (wersja podstawowa, czyli minimalna),
- 50% kosztów inwestycji kwalifikującej się do objęcia pomocą, realizowanej przez osobę fizyczną, która w dniu złożenia wniosku o pomoc nie ukończyła 40 roku życia,
- 50% kosztów inwestycji kwalifikującej się do objęcia pomocą, realizowanej na obszarach górskich, innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, obszarach rolnych objętych siecią NATURA 2000 lub obszarach, na których obowiązują ograniczenia w związku z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej,
- 60% kosztów inwestycji kwalifikującej się do objęcia pomocą, realizowanej przez osobę fizyczną, która w dniu złożenia wniosku o pomoc nie ukończyła 40 roku życia, na obszarach górskich, innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, obszarach rolnych objętych siecią NATURA 2000 lub obszarach, na których obowiązują ograniczenia w związku z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej,
- 75% kosztów inwestycji kwalifikującej się do objęcia pomocą, realizowanej w związku z wprowadzeniem w życie Dyrektywy Azotanowej (dotyczy umów zawartych do dnia 30 kwietnia 2008 r.).

Szczegółowe warunki dofinansowania określone są w *Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007- 2013.*

W ramach działania 121 *Modernizacja gospodarstw rolnych* pomoc może być przyznana beneficjentowi, którego inwestycja będzie realizowana w nie więcej niż dwóch etapach, a zakończenie realizacji operacji i złożenie wniosku o płatność końcową nastąpi w terminie 36 miesięcy od daty zawarcia umowy (jeśli inwestycja jest realizowana w 2 etapach) lub w ciągu 24 miesięcy (jeśli inwestycja jest jednoetapowa). Rozliczenie inwestycji nie może nastąpić później niż 30 czerwca 2015 r.

Termin i miejsce złożenia wniosku

Prezes Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa podaje do publicznej wiadomości na stronie internetowej Agencji oraz w co najmniej jednym dzienniku o zasięgu ogólnokrajowym, informacje o możliwości składania w danym roku wniosków o przyznanie pomocy. Wniosek można składać po upływie 14 dni od tego dnia. Prezes Agencji podaje do publicznej wiadomości (nie rzadziej niż co 14 dni) informacje o liczbie wniosków o przyznanie pomocy złożonych w danym roku realizacji Programu i zapotrzebowaniu na środki wynikające z tych wniosków w podziale na województwa.

Termin składania wniosków w danym roku upływa z końcem dnia roboczego następującego po dniu podania do publicznej wiadomości informacji określającej, że zapotrzebowanie na środki osiągnęło co najmniej 120% dostępnych w danym roku w danym województwie, lecz nie później niż 31 grudnia danego roku. Do końca lipca 2009 r.

przeprowadzone zostały dwa nabory w ramach przedmiotowego działania PROW. Pierwszy nabór odbył się w dniach od 9 listopada do 13 grudnia 2007 r., a drugi w dniach od 21 do 28 kwietnia 2009 r. Nie ma jeszcze wiążących ustaleń dotyczących terminu uruchomienia kolejnego naboru.

Działanie 311 Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej

Beneficjenci

Możliwość ubiegania się o pomoc uzależniona jest od spełnienia przez wymienione podmioty szeregu warunków formalnych, zróżnicowanych w zależności od formy prawnej potencjalnego beneficjenta, przy czym spełnienie tych warunków jest konieczne już w momencie składania wniosku o przyznanie dofinansowania. Beneficjentami w ramach działania 311 *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* może być rolnik, który nie osiągnął wieku emerytalnego lub jego domownik w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników albo małżonek tego rolnika.

Typy projektów

W ramach działania 311 *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* wspierane będą inwestycje w zakresie usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa, usług dla ludności, sprzedaży hurtowej i detalicznej, rzemiosła lub rękodzielnictwa, robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych, usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem, usług transportowych, usług komunalnych, przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych, magazynowania lub przechowywania towarów, wytwarzania produktów energetycznych z biomasy, rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.

Do kosztów kwalifikowanych projektu, który może być dofinansowany w ramach przedmiotowego działania zalicza się m.in. koszty budowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją niemieszkalnych obiektów budowlanych wraz z zakupem instalacji technicznej, a także koszty rozbiórki i utylizacji materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiórki. W przypadku projektów związanych z turystyką wiejską (w tym agroturystyką) koszty rozbiórki i utylizacji materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiórki Bada także kosztem kwalifikowalnym.

Szczegółowe warunki dofinansowania określone są w *Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.*

Forma wsparcia

W ramach PROW możliwa forma wsparcia jest pomoc bezzwrotna (dotacja), która beneficjentowi przekazywana będzie w formie refundacji części wydatków kwalifikowanych operacji (części poniesionych kosztów realizacji inwestycji).

Warunki dofinansowania

Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi i na jedno gospodarstwo rolne w ramach działania 311 *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* w okresie realizacji PROW nie może przekroczyć 100.000 zł. Maksymalny poziom pomocy finansowej może wynosić 50% kosztów kwalifikowanych projektu.

W ramach Działania 311 *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* pomoc może być przyznana beneficjentowi, którego inwestycja będzie realizowana

Poradnik dla beneficjentów, Warszawa, grudzień 2008 r. (poradnik ARiMR)

Szczegółowe warunki dotyczące kryteriów jakie muszą spełniać potencjalni beneficjenci pomocy w ramach PROW zostały określone w samym programie, jak i w rozporządzeniach wykonawczych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w nie więcej niż dwóch etapach, a zakończenie realizacji operacji i złożenie wniosku o płatność końcową nastąpi w terminie 36 miesięcy od daty zawarcia umowy (jeśli inwestycja jest realizowana w 2 etapach) lub w ciągu 24 miesięcy (jeśli inwestycja jest jednoetapowa). Rozliczenie inwestycji nie może nastąpić później niż 30 czerwca 2015 r.

Termin i miejsce złożenia wniosku

Prezes Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa podaje do publicznej wiadomości na stronie internetowej Agencji oraz w co najmniej jednym dzienniku o zasięgu ogólnokrajowym, informacje o możliwości składania w danym roku wniosków o przyznanie pomocy. Wniosek można składać po upływie 14 dni od tego dnia. Prezes Agencji podaje do publicznej wiadomości (nie rzadziej niż co 14 dni) informacje o liczbie wniosków o przyznanie pomocy złożonych w danym roku realizacji Programu i zapotrzebowaniu na środki wynikające z tych wniosków, z podziałem na województwa.

Termin składania wniosków w danym roku upływa z końcem dnia roboczego następującego po dniu podania do publicznej wiadomości informacji określającej, że zapotrzebowanie na środki osiągnęło co najmniej 120% dostępnych w danym roku w danym województwie (lecz nie później niż 31 grudnia danego roku).

Do końca lipca 2009 r. przeprowadzone zostały dwa nabory w ramach przedmiotowego działania PROW. Pierwszy nabór odbył się w dniach od 5 czerwca do 7 listopada 2008 r., a drugi rozpoczął się 15 kwietnia 2009 r. Nie ma jeszcze wiążących ustaleń dotyczących terminu uruchomienia kolejnego naboru.

Działanie 312 Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw

Beneficjenci

Możliwość ubiegania się o pomoc uzależniona jest od spełnienia przez wymienione podmioty szeregu warunków formalnych, zróżnicowanych w zależności od formy prawnej potencjalnego beneficjenta, przy czym spełnienie tych warunków jest konieczne już w momencie składania wniosku o przyznanie dofinansowania.

Beneficjentem w ramach działania 312 *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* może być:

1. osoba fizyczna, która spełnia m.in. następujące warunki: podejmuje lub wykonuje we własnym imieniu działalność gospodarczą jako mikroprzedsiębiorca, nie osiągnęła wieku emerytalnego, jest obywatelem kraju Unii Europejskiej, nie podlega wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy i posiada odpowiednie kwalifikacje zawodowe oraz ma nadany numer identyfikacyjny w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych i ewidencji wniosków o przyznanie płatności,
2. osoba prawna, podejmująca lub prowadząca działalność gospodarczą, spółki prawa handlowego nieposiadające osobowości prawnej oraz wspólnicy spółek cywilnych prowadzący działalność gospodarczą jako mikroprzedsiębiorstwa, którzy spełniają m.in. następujące warunki: podejmują lub wykonują we własnym imieniu działalność gospodarczą

jako mikroprzedsiębiorcy, są wpisane do KRS, nie podlegają wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy, mają nadany

Poradnik dla beneficjentów, Warszawa, marzec 2009r. (poradnik ARiMR)

Szczegółowe warunki dotyczące kryteriów jakie muszą spełniać potencjalni beneficjenci pomocy w ramach PROW zostały określone w samym programie, jak i w rozporządzeniach wykonawczych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej numer identyfikacyjny w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych i ewidencji wniosków o przyznanie płatności.

Typy projektów

W ramach działania 312 *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* wspierane będą inwestycje w zakresie usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa, usług dla ludności, sprzedaży hurtowej i detalicznej, rzemiosła lub rękodzielnictwa, robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych, usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem, usług transportowych, usług komunalnych, przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych, magazynowania lub przechowywania towarów, wytwarzania produktów energetycznych z biomasy, rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.

Do kosztów kwalifikowanych projektów, które realizowane są w działaniu 312 *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* zalicza się koszty budowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją niemieszkalnych obiektów budowlanych wraz z zakupem instalacji technicznej, a także koszty nadbudowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją istniejących budynków mieszkalnych wraz z zakupem instalacji technicznej. Koszty rozbiórki i utylizacji materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiórki pod warunkiem, że rozbiórka jest niezbędna w celu realizacji operacji, a także koszty materiałów zastępujących materiały szkodliwe (w tym wyrobów azbestowych) będą kosztami kwalifikowanymi. Szczegółowe warunki dofinansowania określone są w *rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 lipca 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.*

Forma wsparcia

W ramach PROW możliwa forma wsparcia jest pomoc bezzwrotna (dotacja), która beneficjentowi przekazywana będzie w formie refundacji części wydatków kwalifikowanych operacji (części poniesionych kosztów realizacji inwestycji).

Warunki dofinansowania

Maksymalny poziom pomocy finansowej może wynosić 50% kosztów kwalifikowanych przedsięwzięcia. Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi i na jedno gospodarstwo rolne w ramach działania 312 *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* w okresie realizacji PROW nie może przekroczyć 300.000 zł, z tym, że beneficjent może otrzymać dotacje w wysokości odpowiednio:

- do 100.000 zł, jeśli biznesplan przewiduje utworzenie 1 lub 2 miejsc pracy,
- do 200.000 zł, jeśli biznesplan przewiduje utworzenie 3 lub 4 miejsc pracy,
- do 300.000 zł, jeśli biznesplan przewiduje co najmniej 5 nowych miejsc pracy.

Jeżeli inwestycja dotyczy wyłącznie działalności związanej z przetwórstwem lub wprowadzeniem do obrotu produktów rolnych, w tym jadalnych produktów leśnych, to

pomoc przyznana będzie tylko do wysokości 100.000 zł, przy czym biznesplan musi przewidywać stworzenie co najmniej 1 miejsca pracy.

Liczbę przewidzianych do utworzenia miejsc pracy podaje się w przeliczeniu na pełne etaty średniorocznie, ale ich utworzenie musi być uzasadnione zakresem rzeczowym realizacji.

W ramach działania 312 *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* pomoc może być przyznana beneficjentowi, którego inwestycja będzie realizowana w nie więcej niż dwóch etapach, a zakończenie realizacji operacji i złożenie wniosku o płatność końcowa nastąpi w terminie 36 miesięcy od daty zawarcia umowy (jeśli inwestycja jest realizowana w 2 etapach) lub w ciągu 24 miesięcy (jeśli inwestycja jest jednoetapowa).

Rozliczenie inwestycji nie może nastąpić później niż 30 czerwca 2015 r.

Termin i miejsce złożenia wniosku

Prezes Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa podaje do publicznej wiadomości na stronie internetowej Agencji oraz w co najmniej jednym dzienniku o zasięgu ogólnokrajowym, informacje o możliwości składania w danym roku wniosków o przyznanie pomocy. Wniosek można składać po upływie 14 dni od tego dnia. Prezes Agencji podaje do publicznej wiadomości (nie rzadziej niż co 14 dni) informacje o liczbie wniosków o przyznanie pomocy złożonych w danym roku realizacji Programu i zapotrzebowaniu na środki wynikające z tych wniosków, z podziałem na województwa.

Termin składania wniosków w danym roku upływa z końcem dnia roboczego następującego po dniu podania do publicznej wiadomości informacji określającej, że zapotrzebowanie na środki osiągnęło co najmniej 120% dostępnych w danym roku w danym województwie (lecz nie później niż 31 grudnia danego roku).

Pierwszy nabór wniosków w ramach przedmiotowego działania przeprowadzony został w terminie 5-18 czerwca 2009 r. Nie ma jeszcze wiążących ustaleń dotyczących terminu uruchomienia kolejnego naboru.

3. Kredyt oferowany przez BGZ we współpracy z ARiMR

Bank BGZ S.A.

ul. Kasprzaka 10/16, 01-211 Warszawa

tel. (022) 860-40-00, faks (022) 860-50-00

www.bgz.pl

Bank Gospodarki Żywnościowej (BGZ) współpracuje z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w zakresie udzielania kredytów preferencyjnych. Podstawa do udzielania przez ARiMR pomocy ze środków krajowych, w tym dopłat do oprocentowania kredytów, jest *rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 stycznia 2009 r. w sprawie realizacji niektórych zadań ARiMR*. Zasady udzielania dopłat do oprocentowania ustalane są przez ARiMR.

Podmioty uprawnione

Podmiotami uprawnionymi do ubiegania się o kredyt preferencyjny są:

1. osoby fizyczne, posiadające pełną zdolność do czynności prawnych, z wyłączeniem emerytów i rencistów,
2. osoby prawne,

3. jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej.

Przedmiot kredytowania

Kredyt może zostać udzielony na działalności wymienione w *Wykazie działalności w zakresie rolnictwa i przetwórstwa produktów rolnych wspomaganych przez ARiMR w postaci dopłat do oprocentowania kredytów*, zawartym w części I, w grupach:

1. uprawy rolne; warzywnictwo; ogrodnictwo - 01.1,
2. chów i hodowla zwierząt - 01.2,
3. uprawy rolne połączone z chowem zwierząt (działalność mieszana) - 01.30.Z,
4. działy specjalne produkcji rolnej - DS,
5. produkcja artykułów spożywczych - podsekcja DA.

Przedmiotem kredytowania w ramach linii o **symbolu nIP** zgodnie z *Warunkami i zasadami udzielania kredytów na realizację inwestycji w gospodarstwach rolnych, działach specjalnych produkcji rolnej i przetwórstwie produktów rolnych* m.in. mogą być objęte koszty rozbiórki i unieszkodliwienia materiałów szkodliwych, w tym wyrobów azbestowych, pod warunkiem realizowania inwestycji polegającej na budowie, przebudowie lub remoncie obiektów służących do prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwach rolnych lub działach specjalnych produkcji rolnej.

Warunki kredytowania

1. oprocentowanie: zmienne, ustalane w oparciu o aktualna stopę redyskonta, nie mniej niż 2%,
2. kwota kredytu: nie może przekroczyć:
  - a). 80% wartości nakładów inwestycyjnych na gospodarstwo rolne i wynosić więcej niż 4.000.000 zł,
  - b). 70% wartości nakładów inwestycyjnych na działy specjalne produkcji rolnej i wynosić więcej 8.000.000 zł,
  - c). 70% wartości nakładów inwestycyjnych w przetwórstwie produktów rolnych i wynosić więcej niż 16.000.000 zł,
  - d). łączna kwota kredytów udzielonych jednemu podmiotowi na realizację równocześnie kilku inwestycji wymienionych w pkt a) i b) nie może przekroczyć 8.000.000 zł,
  - e). łączna kwota kredytów udzielonych jednemu podmiotowi na realizację równocześnie kilku inwestycji wymienionych w pkt a) - c) nie może przekroczyć 16.000.000 zł.
3. okres kredytowania: do 8 lat,
4. okres karencji: do 2 lat.

Termin i miejsce złożenia wniosku

Wnioski kredytowe wraz z planem inwestycji i innymi dokumentami niezbędnymi do określenia zdolności kredytowej można składać w Oddziałach Banku.

4. Linia KfW5

Bank Ochrony Środowiska S.A. oferuje kredyty z linii kredytowej **KfW5** (Kreditanstalt für Wiederaufbau), w ramach, której finansowane są przedsięwzięcia polegające na unieszkodliwianiu wyrobów zawierających azbest. Podstawa udzielenia każdego rodzaju

kredytu jest posiadanie przez wnioskodawcę zdolności do zaciągnięcia kredytu i ustanowienie odpowiednich form zabezpieczenia spłaty kredytu.

Podmioty uprawnione

Podmiotami uprawnionymi do ubiegania się o kredyt są małe i średnie przedsiębiorstwa (MSP), które nie korzystały do tej pory z finansowania w ramach programu SME Finance Facility (KfW2 i KfW4):

1. zatrudniające do 250 pracowników,
2. o rocznych obrotach do 40.000.000 euro lub sumie bilansowej do 27.000.000 euro,
3. spełniające warunek niezależności UE (nie więcej niż 25% udziałów należy do firmy nie będącej MSP zgodnie z definicją Unii Europejskiej).

Przedmiot kredytowania

W ramach linii KfW5 przedmiotem kredytowania objęte jest unieszkodliwianie wyrobów zawierających azbest, w tym w szczególności:

1. budowa wodociągów w technologii rur bezazbestowych w miejsce wodociągów z rur azbestowych (zakup i instalacja nowych rur wodociagowych),
2. wymiana lub zabezpieczenie powierzchni dachowych lub elewacyjnych z płyt azbestowych.

Warunki kredytowania

1. okres kredytowania: min. 5 lat, max. 10 lat (aktualnie do 10.03.2017),
2. karencja w spłacie kapitału (nieobowiązkowa): do 2 lat,
3. waluta: euro lub zł,
4. maksymalna kwota indywidualnego kredytu: 250.000 euro lub równowartość w zł,
5. maksymalny udział KfW5 w finansowaniu projektu wynosi 85%, minimalny wkład własny kredytobiorcy wynosi 15%.
6. prowizja przygotowawcza - 0,75% kwoty kredytu,
7. minimalna marża odsetkowa: warunki kredytowania są zróżnicowane ze względu na rating podmiotu kredytowania, okres kredytowania oraz rodzaj waluty i są zgodne z obowiązującą Uchwałą Zarządu BOS w sprawie oprocentowania środków pieniężnych, kredytów i pożyczek w BOS.

Termin i miejsce złożenia wniosku kredytowego

Aktualnie obowiązujący wzór wniosku wraz z wykazem niezbędnych załączników można odebrać w Oddziale Banku. Wszelkich informacji na temat kredytu, wniosku i niezbędnych załączników udziela Główny Ekolog Oddziału. Wnioski kredytowe można składać w Oddziałach Banku w dowolnym terminie.

5. Kredyt na zakup i montaż urządzeń i wyrobów służących ochronie środowiska

BOS oferuje kredyt na zakup i montaż urządzeń służących ochronie środowiska w ramach porozumienia ze sprzedawcami i dystrybutorami wyrobów służących ochronie środowiska. Klient, ubiegający się o kredyt w ramach porozumienia z dystrybutorem, do

usuwania azbestu i montażu nowego pokrycia dachowego powinien wybrać firmę, z którą Bank ma podpisane porozumienie o współpracy.

Podmioty uprawnione

Podmiotami uprawnionymi do ubiegania się o kredyt są osoby fizyczne, przedsiębiorcy oraz jednostki samorządu terytorialnego.

Przedmiot kredytowania

Przedmiotem kredytowania objęte są koszty demontażu, transportu i unieszkodliwienie azbestu oraz koszty zakupu i położenia nowego pokrycia dachowego.

Warunki kredytowania

1. oprocentowanie: zmienne, ustalone na podstawie uchwały Zarządu BOS, w przypadku zawarcia umowy pomiędzy Bankiem, a sprzedawcą bądź producentem urządzeń, kredyty udzielone na zakupy tych urządzeń mogą być oprocentowane od 1% w skali roku (szczegółowe informacje w Oddziałach Banku),
2. kwota kredytu: do 100% kosztów zakupu i kosztów montażu, przy czym koszty montażu mogą być kredytowane w jednym z poniższych przypadków:
  - a. gdy Sprzedawca, z którym Bank podpisał porozumienie jest jednocześnie Wykonawcą,
  - b. gdy Wykonawca jest jednostką autoryzowaną przez Sprzedawcę, z którym Bank podpisał porozumienie,
  - c. gdy Bank podpisał z Wykonawcą porozumienie dotyczące montażu urządzeń i wyrobów zakupionych wyłącznie na zasadach obowiązujących dla niniejszego produktu,
3. okres realizacji inwestycji: do 6 miesięcy od daty postawienia kredytu do dyspozycji kredytobiorcy,
4. okres kredytowania: do 5 lat

Termin i miejsce złożenia wniosku

Aktualnie obowiązujący wzór wniosku wraz z wykazem niezbędnych załączników można odebrać w Oddziale Banku. Wszelkich informacji na temat kredytu, wniosku i niezbędnych załączników udziela Główny Ekolog Oddziału. Wnioski kredytowe można składać w Oddziałach Banku w dowolnym terminie. Adresy placówek BOS w poszczególnych województwach dostępne są na stronie internetowej: www.bosbank.pl.

Edukacja ekologiczna.

W realizacji założeń Programu bardzo dużą rolę odgrywa edukacja ekologiczna, a w szczególności stan świadomości ekologicznej mieszkańców danej wspólnoty samorządowej.

O edukacji ekologicznej mówimy wówczas gdy kształtujemy postępowanie i styl życia zgodny z przyrodą i z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Upowszechnienie Programu przyczyni się w znaczny sposób do podniesienia świadomości społeczności lokalnej w zakresie zagrożeń związanych z eksploatacją i usuwaniem azbestu, a także w istotny sposób zwiększy ilość unieszkodliwianych zgodnie z prawem odpadów azbestowych.

Aby osiągnąć te cele proponuje się następujące działania:

- Umieszczenie wersji elektronicznej „Gminnego programu usuwania azbestu” na stronach internetowych Gminy,
- Rozpowszechnienie Programu wśród społeczeństwa poprzez kampanię medialną.

9. KOORDYNACJA I MONITORING

Zadania przewidziane w *Programie* będą realizowane na trzech poziomach:

- 1) centralnym – Rada Ministrów, Minister Gospodarki i w strukturze Ministerstwa Gospodarki Główny Koordynator;
- 2) wojewódzkim – samorząd województwa;
- 3) lokalnym – samorząd powiatowy i samorząd gminny.

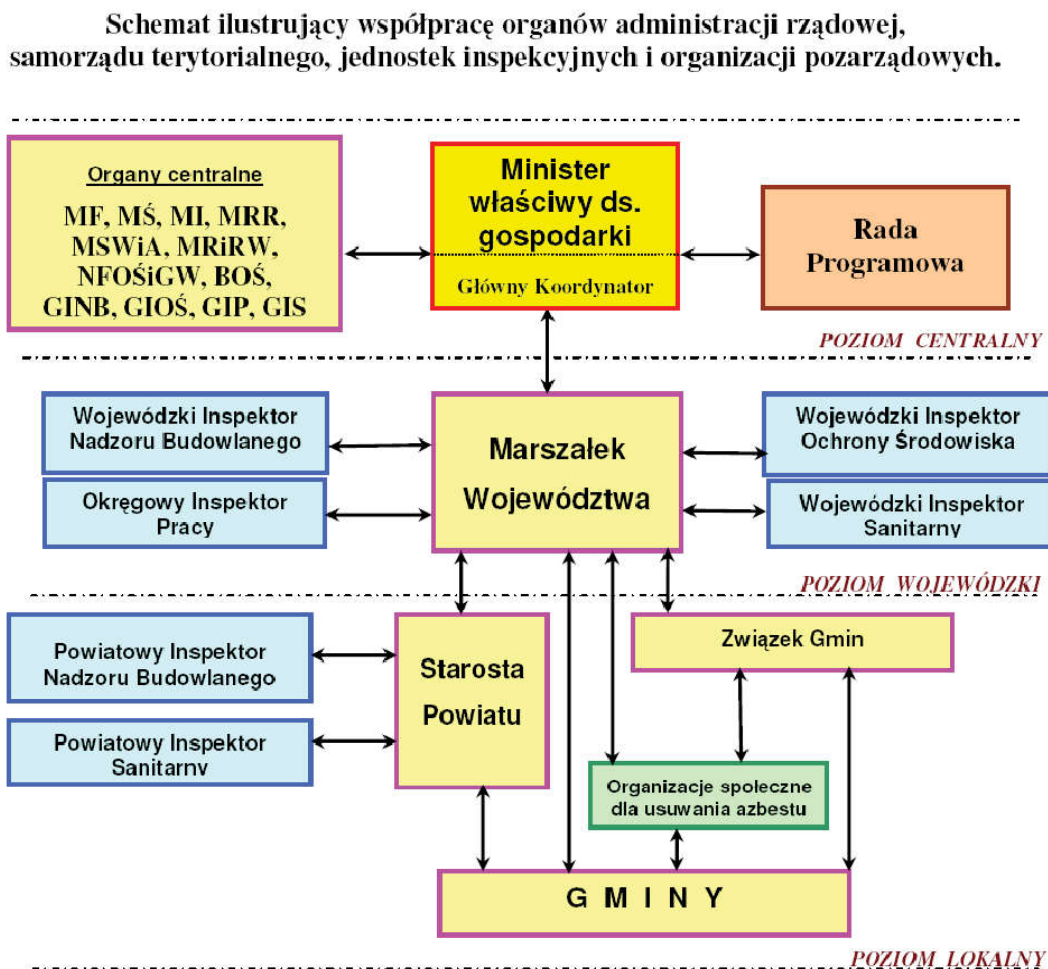
Na poziomie lokalnym zadania realizują samorządy: powiatowy i gminny, poprzez:

Samorząd gminny:

- 1) gromadzenie przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest oraz przekazywanie jej do marszałka województwa z wykorzystaniem dostępnego narzędzia informatycznego www.bazaazbestowa.pl;
- 2) przygotowywanie i aktualizacja programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest, także w ramach planów gospodarki odpadami;
- 3) organizowanie szkoleń lokalnych w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu nieruchomości bez korzystania z usług wyspecjalizowanych firm;
- 4) organizowanie usuwania wyrobów zawierających azbest przy wykorzystaniu pozyskanych na ten cel środków krajowych lub unijnych z uwzględnieniem zasad zawartych w *Programie*;
- 5) inspirowanie właściwej postawy obywateli w zakresie obowiązków związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest;

- 6) współpraca z marszałkiem województwa w zakresie inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest oraz opracowywania programów usuwania wyrobów zawierających azbest, w szczególności w zakresie lokalizacji składowisk odpadów zawierających azbest oraz urządzeń przewoźnych do przetwarzania odpadów zawierających azbest;
- 7) współpraca z mediami w celu propagowania odpowiednich inicjatyw społecznych oraz rozpowszechniania informacji dotyczących zagrożeń powodowanych przez azbest;
- 8) współpraca z organizacjami społecznymi wspierającymi realizację *Programu*;
- 9) współpraca z organami kontrolnymi (inspekcja sanitarna, inspekcja pracy, inspekcja nadzoru budowlanego, inspekcja ochrony środowiska).

Schemat ilustrujący współpracę organów administracji rządowej, samorządu terytorialnego, jednostek inspekcyjnych i organizacji pozarządowych.

Rysunek 9.1 Współpraca organów administracji rządowej, samorządu terytorialnego

10. Harmonogram realizacji programu

Na podstawie Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 649) do usuwania wyrobów zawierających azbest zobowiązani są właściciele obiektów. Głównym czynnikiem utrudniającym realizację jest koszt wykonania takich robót.

Właściciel, użytkownik wieczysty, lub zarządca nieruchomości a także obiektu, urządzenia budowlanego, instalacji przemysłowej lub innego miejsca zawierającego azbest przeprowadza kontrolę stanu tych wyrobów w terminach wynikających z oceny stanu tych wyrobów. Z przeprowadzonej kontroli okresowej sporządza się w dwóch egzemplarzach ocenę stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest. Wzory oceny znajdują się w załączniku do Rozporządzenia Ministra Gospodarki Pracy i Polityki Społecznej z 2 kwietnia 2004 roku zawartych w Dz. U. z 2004 r. nr 71 poz. 649. Jeden egzemplarz oceny stanu wyrobów zawierających azbest przechowuje właściciel, drugi egzemplarz przekazywany jest Powiatowemu Inspektorowi Nadzoru Budowlanego w Bytowie w terminie 30 dni od daty sporządzenia oceny.

Gmina jest zobowiązana do szczegółowej inwentaryzacji miejsc występowania, ilości i stanu technicznego wyrobów zawierających azbest i jej corocznej aktualizacji.

Program działania

Opis przedsięwzięcia	Jednostka realizująca	Szacunkowe koszty w PLN	Potencjalne źródła realizacji	Termin realizacji
Szczegółowa inwentaryzacja określająca stan techniczny wyrobów zawierających azbest	gmina	bezinwestycyjnie	-	prace ciągłe
Opracowanie gminnego programu usuwania wyrobów zawierających azbest i unieszkodliwiania odpadów azbestowych	gmina	Brak danych	budżet gminy	2010
Zgłoszenie przez gminę do Starostwa Powiatowego	gmina	bezinwestycyjnie	-	III kw.2010r.

harmonogramu czasowo – finansowego planowanych prac usuwania odpadów azbestowych na lata 2010 – 2013 w celu opracowania planu wydatków PFOŚiGW				
Wykonanie prac rozbiórkowych i demontażowych lub zabezpieczających zgodnie z opracowanym Programem przez specjalistyczne firmy wraz z unieszkodliwieniem powstałych odpadów	Właściciele nieruchomości,	2 827 685,00 PLN	PFOŚiGW gmina kredyty środki UE	2010 - 2032
Monitoring procesu usuwania i unieszkodliwiania odpadów azbestowych wraz z aktualizacją inwentaryzacji	gmina	bezinwestycyjnie	-	corocznie

Pierwsze dwa punkty zostały niniejszym opracowaniem zrealizowane ale przedsięwzięcie pierwsze wymaga jeszcze określenia stanu technicznego wyrobów zawierających azbest.

Tabela 10.1 Wskaźniki monitorowania dla programu usuwania wyrobów zawierających azbest

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jednostka
1.	Ilość zinwentaryzowanych wyrobów zawierających azbest w poszczególnych miejscowościach	m ² /Mg
2.	Ilość usuniętych odpadów azbestowych w poszczególnych miejscowościach	m ² /Mg
3.	Ilość odpadów azbestowych przyjętych na składowisko z terenu gminy Czarna Dąbrówka	m ³ /Mg
4.	Wielkość środków finansowych krajowych i unijnych przekazanych osobom fizycznym i prawnym w ramach pomocy w realizacji programu	PLN

11. EFEKTY PROGRAMU

Realizacja *Programu* wpłynie na poprawę warunków ochrony zdrowia i życia mieszkańców gminy Czarna Dąbrówka, przyniesie korzyści w sferze społecznej, ekologicznej i ekonomicznej.

11.1. Korzyści społeczne

Do najistotniejszych korzyści społecznych z realizacji *Programu* należą:

- 1) oczyszczenie terenu gminy Czarna Dąbrówka ze szkodliwych wyrobów, a w konsekwencji zmniejszenie emisji niebezpiecznych substancji i uzyskanie warunków dla poprawy ochrony zdrowia mieszkańców;
- 2) przedłużenie okresu użytkowania obiektów budowlanych oraz uzyskanie lepszych parametrów eksploatacyjnych;
- 3) poprawa wyglądu zewnętrznego obiektów budowlanych;
- 4) wzrost atrakcyjności agroturystycznej terenów wiejskich;
- 5) wzrost atrakcyjności terenów oczyszczonych z azbestu dla inwestorów krajowych i zagranicznych.

11.2. Korzyści ekologiczne

Podstawową korzyścią ekologiczną będzie stopniowe ograniczanie, a następnie całkowita eliminacja narażenia środowiska na azbest. Narażenie takie powstaje na skutek emisji do powietrza włókien azbestu z uszkodzonych wyrobów zawierających azbest oraz ich odpadów, a także na skutek niewłaściwie prowadzonych procesów eksploatacji i usuwania tych wyrobów. Poważne zanieczyszczenie środowiska naturalnego powstaje również na skutek emisji azbestu z tzw. „dzikich” wysypisk odpadów – głównie w lasach.

11.3. Korzyści ekonomiczne

Do najistotniejszych korzyści ekonomicznych z realizacji *Programu* należą:

- 1) przyrost wartości nieruchomości;
- 2) przyrost wartości gruntów;
- 3) poprawa stanu technicznego obiektów budowlanych;
- 4) wzrost inwestycji;

5) wzrost dochodów budżetu gminy z podatku od działalności gospodarczej związanej z usuwaniem wyrobów zawierających azbest oraz zastosowania nowych materiałów;

Szacuje się, że w wyniku realizacji *Programu* nastąpi:

- 1) przyrost wartości gruntów i obiektów budowlanych oraz mieszkań;
- 2) przyspieszenie modernizacji wsi, bowiem w wymienionym wyżej przyroście wartości w 51% partycypować będą mieszkańcy terenów wiejskich;
- 3) wzrost dochodów z tytułu wpływów z podatków VAT i CIT związanych z zakupem nowych materiałów budowlanych oraz świadczenia usług budowlanych związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest;
- 4) wzrost obrotów na rynku nieruchomości, co powinno przełożyć się na większe dochody własne gmin.

Uzyskanie takich efektów zależy od dyscypliny realizacji zadań, zaangażowania organów rządowych i samorządowych, ale również od zastosowania właściwych bodźców motywacyjnych stymulujących wzrost aktywności społecznej w działaniach związanych z bezpiecznym usuwaniem azbestu i wyrobów zawierających azbest.

12. Sposób zatwierdzenia planu

Wykonany gminny program usuwania azbestu wymaga zatwierdzenia. Nie ma przepisów ustawowych wskazujących, w jaki sposób powinien być uchwalany gminny program usuwania azbestu. Dotychczasowe doświadczenia gmin wskazują na dwie drogi postępowania - jedna z nich to uchwalenie gminnego programu usuwania azbestu łącznie z planem gospodarki odpadami. W tym przypadku do całego planu, a zatem i do części będącej gminnym programem usuwania azbestu mają zastosowanie przepisy ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (Dz. U. z 2007 r., Nr 39, poz. 251, z późn. zm.) wskazujące procedurę opiniowania i uchwalania.

Druga sytuacja to uchwalenie gminnego programu usuwania azbestu w drodze odrębnej uchwały. Uregulowanie tej kwestii jest w planach legislacyjnych wskazanych w Programie Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032.

Zgodnie z art. 46 i 47 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227, z późn. zm.) - dalej u.o.o.ś., przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wymagają projekty:

1) koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, planów zagospodarowania przestrzennego oraz strategii rozwoju regionalnego;

2) polityk, strategii, planów lub programów w dziedzinie przemysłu, energetyki, transportu, telekomunikacji, gospodarki wodnej, gospodarki odpadami, leśnictwa, rolnictwa, rybołówstwa, turystyki i wykorzystywania terenu, opracowywanych lub przyjmowanych przez organy administracji, wyznaczających ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko;

3) polityk, strategii, planów lub programów innych niż wymienione w pkt 1 i 2, których realizacja może spowodować znaczące oddziaływanie na obszar Natura 2000 jeżeli nie są one bezpośrednio związane z ochroną obszaru Natura 2000 lub nie wynikają z tej ochrony.

Zatem projekt programu usuwania azbestu, jako programu związanego z gospodarką odpadami, wymaga przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Zgodnie z art. 48 u.o.o.ś. istnieje możliwość odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektów dokumentów dotyczących obszarów w granicach jednej gminy. Odstąpienie od procedury musi być uzgodnione z właściwymi organami, czyli regionalnym dyrektorem ochrony środowiska oraz z państwowym wojewódzkim inspektorem sanitarnym, a realizacja postanowień danego dokumentu nie może spowodować znaczącego oddziaływania na środowisko. Odstąpienie wymaga także rzetelnego uzasadnienia (art. 49 u.o.o.ś.) oraz podania informacji o odstąpieniu do publicznej wiadomości.

13. Podsumowanie

1. Odpady azbestowe zaliczane są do odpadów niebezpiecznych i w związku z tym postępowanie z nimi oraz ich unieszkodliwianie powinno być prowadzone wyłącznie przez specjalistyczne firmy pod nadzorem służb budowlanych;

2. Skalę problemu uwidacznia przeprowadzona przez gminę inwentaryzacja wyrobów zawierających azbest (pokrycia dachowe z eternitu). Dane te zostały ujęte w niniejszym Programie i posłużą jako podstawa do dalszych działań w zakresie likwidacji zagrożenia azbestem na terenie gminy Czarna Dąbrówka;
3. W Programie wskazano możliwości uzyskania pomocy finansowej dla posiadaczy wyrobów zawierających azbest (ze środków krajowych i unijnych);
4. W związku z długofalowym procesem usuwania odpadów azbestowych (do 2032 r.) konieczny jest stały monitoring oraz aktualizacja danych zawartych w gminnym programie usuwania azbestu;

Spis rysunków w tekście

Rysunek 1 Nagromadzenie wyrobów zawierających azbest w układzie wojewódzkim.

Rysunek 5.1 Położenie gminy Czarna Dąbrówka na tle województwa pomorskiego.

Rysunek 5.2 Plan gminy Czarna Dąbrówka.

Rysunek 5.3. Park krajobrazowy 'Dolina Słupi' wraz z jeziorem Jasień.

Rysunek 5.4. Diagram obrazujący strukturę gruntów w gminie Czarna Dąbrówka.

Rysunek 9.1 Współpraca organów administracji rządowej, samorządu terytorialnego.

Spis Tabel

Tabela nr 1 Przewidywana ilość wyrobów zawierających azbest w układzie wojewódzkim

Tabela 3.1 Grubość niektórych włókien organicznych i nieorganicznych

Tabela 3.2 Zawartość azbestu w różnych wyrobach

Tabela 4.1. Wykaz wartości najwyższych dopuszczalnych stężeń pyłowych czynników zawierających azbest, szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy

Tabela 4.2. Choroby zawodowe spowodowane pyłem azbestu w latach 1976 – 2007

Tabela 4.3. Średnie stężenia włókien azbestu ($wł/m^3$) wg województw.

Tabela 4.4. Stężenie włókien azbestu w powietrzu atmosferycznym w gminach wg powiatów w województwie pomorskim

Tabela 4.5. Wykaz stężeń włókien azbestu w miejscowościach wykonywania pomiarów w województwie pomorskim

Tabela 5.1 Struktura gruntów gminy Czarna Dąbrówka

Tabela 5.2 Liczba mieszkańców gminy Czarna Dąbrówka z podziałem na sołectwa

Tabela 7.1 Inwentaryzacja płyt azbestowych na terenie gminy Czarna Dąbrówka - Ilościowe zestawienie odpadów azbestowych w gminie Czarna Dąbrówka

Tabela 7.2 Inwentaryzacja płyt azbestowych na terenie gminy Czarna Dąbrówka - Ilościowe zestawienie odpadów azbestowych w rozbiciu na poszczególne typy zabudowy

Tabela 7.3. Szacunkowy koszt usuwania azbestu w poszczególnych miejscowościach gminy Czarna Dąbrówka wraz ze wskaźnikiem ekspozycji [kg/osobę]

Tabela 7.4. Zestawienie stopnia pilności usuwania wyrobów azbestowych, tj. płyt azbestowo – cementowych z powierzchni dachów gminy Czarna Dąbrówka. stan na 31.12.2007 r. zawarty w Wojewódzkim Programie Usuwania Azbestu i Wyrobów Azbestowych dla gminy Czarna Dąbrówka.

Tabela 7.5. Zestawienie ilości rur cementowo-azbestowych ułożonych na terenie gminy Czarna Dąbrówka. Stan na 31.12.2007 r. zawarty w Wojewódzkim Programie Usuwania Azbestu i Wyrobów Azbestowych dla gminy Czarna Dąbrówka.

Tabela 8.1 Wydatki z budżetu państwa pozostające w dyspozycji Ministra Gospodarki dla realizacji *Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032*

Tabela 10.1 Wskaźniki monitorowania dla programu usuwania wyrobów zawierających azbest

Spis rysunków w załączniku

Rysunek 1 – Liczba mieszkańców gminy Czarna Dąbrówka

Rysunek 2 – Rozmieszczenie azbestu na terenie gminy Czarna Dąbrówka [m²]

Rysunek 3 – Rozmieszczenie azbestu na terenie gminy Czarna Dąbrówka [Mg]

Rysunek 4 – Podział występowania azbestu w zależności od typu budynków na terenie gminy Czarna Dąbrówka

Wykaz załączników;

Załącznik 1 – Inwentaryzacja płyt azbestowych na dachach budynków w gminie Czarna Dąbrówka

Załącznik 2 – Wykaz firm, które uzyskały decyzje Starosty Powiatu Bytowskiego zatwierdzającego program gospodarki odpadami niebezpiecznymi, w związku z pracami remontowymi, związanymi z usuwaniem i demontażem wyrobów zawierających azbest, jako odpad niebezpieczny.

Załącznik 3 – Formularz wniosku oraz wymagane załączniki do konkursu Usuwanie wyrobów zawierających azbest z terenów województwa pomorskiego.

Inwentaryzacja Azbestu gmina Czarna Dąbrówka										
Lp.	Sołectwo	Pow. azbestowa ogółem [m ²]	Pow. azbestowa - budynki gospodarcze [m ²]	Pow. azbestowa - budynki	Masa azbestu [Mg] 0,0145 Mg)	Koszt usunięcia [zł] (1m ² - 35 zł)	% występowania	liczba mieszkańców	kg/osoba	
1.	Czarna Dąbrówka	7212	3088	4124	104,57	252420	8,81	1263	82,8	
2.	Karwno	5784	3719	2065	83,87	202440	7,06	298	281,4	
3.	Jerzkowice	4127	2663	1464	59,84	144445	5,04	260	230,2	
4.	Kleszczyniec	5101	3446	1655	73,96	178535	6,23	311	237,8	
5.	Nożyno	2360	556	1804	34,22	82600	2,88	352	97,2	
6.	Nożynko	512	191	321	7,42	17920	0,63	163	45,5	
7.	Unichowo	3734	2530	1204	54,14	130690	4,56	301	179,9	
8.	Kartkowo	672	483	189	9,74	23520	0,82	50	194,9	
9.	Rokity	3961	1786	2175	57,43	138635	4,84	562	102,2	
10.	Rokiciny	6196	4400	1796	89,84	216860	7,57	286	314,1	
11.	Rokitki	2478	1326	1152	35,93	86730	3,03	121	297,0	
12.	Kotuszewo	466	338	128	6,76	16310	0,57	19	355,6	
13.	Kozy	15477	9876	5601	224,42	541695	18,90	398	563,9	
14.	Mydlita	835	518	317	12,11	29225	1,02	158	76,6	
15.	Bochowo	6683	4671	2012	96,90	233905	8,16	296	327,4	
16.	Jasień	6368	3479	2889	92,34	222880	7,78	516	178,9	
17.	Kłosy	968	794	174	14,04	33880	1,18	90	156,0	
18.	Mikorowo	6278	4401	1877	91,03	219730	7,67	248	367,1	
19.	Otnoga	974	847	127	14,12	34090	1,19	126	112,1	
20.	Wargowo	1684	1346	338	24,42	58940	2,06	93	262,6	
SUMA		81870	50458	31412	1187,12	2865450	100,00	5911	200,8	

Załącznik 3.

Wykaz firm posiadających zatwierdzony Program gospodarki odpadami niebezpiecznym na terenie Powiatu Bytowskiego.

Lp.	Firma	Województwo	Adres
1.	Zakład Robót Ogólnobudowlanych Stanisław Repiński	Pomorskie	ul. Fałata 10, 83 - 400 Kościerzyna
2.	DEVICE Sp. z o.o.	Pomorskie	ul. Matemblewska 2b, 80 - 283 Gdańsk
3.	Olgierd Hewelt – PU-T OLTRANS”	Pomorskie	ul. Lipowa 6 Mrzezino, 84 - 123 Połchowo, gm. Puck
4.	Przedsiębiorstwo Budowlane RECON Sp. z o.o	Pomorskie	ul. Grzegorza z Sanoka 4, 80 - 408 Gdańsk
5.	P.P.U. WAKRO	Pomorskie	ul. Słowackiego 16, 82 - 500 Kwidzyn
6.	MAXMED Zakład Usługowo - Handlowy Marcin Murzyn	Pomorskie	ul. Źródłana 4, 84 – 230 Rumia
7.	ALBEKO Emilia Sieger Sp.J	Pomorskie	Goszyn 19, 83 - 115 Swarozyn
8.	Przedsiębiorstwo Budowlane DOMIX	Pomorskie	ul. Wyzwolenia 4B, 83–424 Lipusz
9.	Wysoccy - Wiesław Wysocki, Mirośław Wysocki Sp. J.	Pomorskie	ul. Zakładowa 4, 89 – 600 Chojnice
10.	Zakład Instalacyjno - lektomechaniczny "MITRON" Gerard Osowski	Pomorskie	ul. Cegielnia 3, 83 - 400 Kościerzyna
11.	P.U.H. KONBUD - DOM Sp. C.	Pomorskie	ul Staszica 21B, 84 - 300 Lębork
12.	Zakład Usługowy Blacharsko - Dekarski Kazimierz Klejna	Pomorskie	Puzdrowo 69, 83 - 340 Sierakowice
13.	TAGEN – SERWIS - Gendra Tadeusz	Pomorskie	ul. Piłsudskiego 10/2, 76 - 200 Słupsk
14.	Przedsiębiorstwo EKO - MIX	Dolnośląskie	ul. Grabiszyńska 163, 50 - 950 Wrocław
15.	Firma U.- H. WOD - PRZEM	Kujawsko - Pomorskie	ul. Sokola 34, 87 - 100 Toruń
16.	PPHU ABBA - EKOMED Sp. z o.o.	Kujawsko - Pomorskie	ul. Moniuszki 11/13, 87 - 100 Toruń
17.	T.K.J. Matuszewski Sp. J	Kujawsko - Pomorskie	ul. Por. Krzycha 5, 86 - 300 Grudziądz
18.	Centrum Gospodarki Odpadami, Azbestu i Recyklingu CARO	Lubelskie	ul. Zamoyskiego 51, 22 - 400 Zamość
19.	Zakład Usług Technicznych ZAK	Lubuskie	ul. Kutrzeby 1/35, 66 - 400 Gorzów Wlkp.

Lp.	Firma	Województwo	Adres
20.	Zakład R B.– Stanisław Karolczak	Łódzkie	ul. Przełajowa 10/56, 94 - 044 Łódź
21.	GAJAWI P.P.H.U Gabriel Rogut	Łódzkie	ul. Odyńca 24, 93 – 150 Łódź
22.	Transport - Metalurgia Sp. z o.o.	Łódzkie	ul. Reymonta 62, 97–500 Radomsko
23.	P.H.U. JUKO - Jerzy Szczukocki,	Łódzkie	ul. 1 - go Maja 25, 97 - 300 Piotrków Tryb.
24.	SINTAC - POLSKA Sp. z o.o.	Mazowieckie	ul. Żegańska 1, 04 - 713 Warszawa - Międzylesie
25.	P. Robót Termoizolacyjnych i Antykorozyjnych TERMOEXPORT	Mazowieckie	ul. Elektryczna 2a, 00 - 346 Warszawa
26.	AMBROŻY Sp. J.	Mazowieckie	ul. Piekarska 20, 00 - 264 Warszawa
27.	RAMID – Mirosław Dec	Mazowieckie	ul. A.Kowalskiego 1/54, 03 - 288 Warszawa
28.	Algader Hofman Sp. z o.o.	Mazowieckie	ul. Wólczyńska 133 bud. 11B, 01–919 Warszawa
29.	P. B. L. MJ Sp. z o.o.	Mazowieckie	ul. Graniczna 6, 05 - 816 Michałowice
30.	AM Trans progres Sp. z o.o.	Wielkopolskie	ul. Sarmacka 7; 61 - 616 Poznań
31.	E - PIK Usługi Ekologiczne Sp. z o.o.	Wielkopolskie	ul. Harcerska 16, 63 - 000 Środa Wielkopolska
32.	P.U.P.H. BUDMAR	Zachodniopomorskie	ul. Na Skarpie 17, 75 - 343 Koszalin

Załącznik nr 1
do wniosku w-azbest/2010

Wykaz nieruchomości objętych wnioskiem

Lp.	Forma własności nieruchomości */	Adres nieruchomości	Suma punktów oceny **/	Stopień pilności	Powierzchnia pokrycia dachowego [m2]	Planowana ilość odpadów zawierających azbest [Mg]	Planowany koszt kwalifikowany [zł]	Efektywność kosztowa [zł/m ²]	Wnioskowana kwota dotacji [zł]	Udział dotacji w koszcie kwalifikowanym [%]
1										
2										
3										
...										
...										
Łącznie							0,00	0,00	0,00	0,00

*/ proszę wpisać:

- A - w przypadku, gdy nieruchomość stanowi własność osoby fizycznej
- B - w przypadku, gdy nieruchomość stanowi współwłasność wyłącznie osób fizycznych
- C - w przypadku, gdy nieruchomość stanowi własność spółdzielni mieszkaniowej
- D - w przypadku, gdy nieruchomość stanowi własność jednostki samorządu terytorialnego
- E - pozostałe przypadki (podać jakie)

**/ suma punktów uzyskana w drodze oceny stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest, dokonanej zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2.04.2004r. w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest (Dz. U. Nr 71, poz. 649)

pieczęć firmowa wnioskodawcy

podpisy i pieczętki imienne osób uprawnionych do reprezentacji wnioskodawcy

Załącznik nr 2
do wniosku w-azbest/2010

Wykaz nieruchomości zakwalifikowanych do dofinansowania w ramach wniosku nr rej. R.....

Lp.	Forma własności nieruchomości */	Adres nieruchomości	Uprawniony wykonawca robót	Nr i data umowy **	Termin rozpoczęcia/zakończenia robót	Powierzchnia pokrycia dachowego [m ²]	Ilość odpadów zawierających azbest [Mg]	Koszt kwalifikowany [zł]	Efektywność kosztowa [zł/m ²]	Kwota dotacji [zł]	Udział dotacji w koszcie kwalifikowanym [%]
1											
2											
3											
....											
....											
...											
Łącznie								0,00	0,00	0,00	0,00

*/ proszę wpisać:

A - w przypadku, gdy nieruchomość stanowi własność osoby fizycznej

B - w przypadku, gdy nieruchomość stanowi współwłasność wyłącznie osób fizycznych

C - w przypadku, gdy nieruchomość stanowi własność spółdzielni mieszkaniowej

D - w przypadku, gdy nieruchomość stanowi własność jednostki samorządu terytorialnego

E - pozostałe przypadki (podać jakie)

**/ proszę podać strony umowy, np. Gmina/Powiat - wykonawca robót, właściciel nieruchomości - wykonawca robót, Gmina/Powiat - właściciel nieruchomości

pieczęć firmowa wnioskodawcy

podpisy i pieczęćki imienne osób uprawnionych do reprezentacji wnioskodawcy

nr rejestru WFOŚ .....

pieczęć firmowa wnioskodawcy
.....

data

w-azbest/2010

W N I O S E K

DO WOJEWÓDZKIEGO FUNDUSZU OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ W GDAŃSKU

O DOFINANSOWANIE W RAMACH KONKURSU USUWANIE WYROBÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST Z TERENU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Wnioskodawca - pełna nazwa jednostki składającej wniosek, adres korespondencyjny z kodem

--

Tytuł zadania konkursowego- pełna nazwa zadania wnioskowanego do dofinansowania

--

Lokalizacja zadania

Gmina:	Powiat:
--------	---------

Wnioskowane dofinansowanie zadania w formie dotacji ze środków WFOŚ w Gdańsku w zaokrągleniu do pełnego złotego

zł
----

z tego w		zł	z tego w		zł
----------	--	----	----------	--	----

UWAGA

1. Wniosek wg niniejszego wzoru należy dokładnie wypełnić oraz opatrzyć wymaganymi załącznikami.
2. Złożone wnioski rozpatrywane są zgodnie z Regulaminem konkursu USUWANIE WYROBÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST Z TERENU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO dostępnym na stronie internetowej WFOŚ w Gdańsku pod adresem <http://www.wfosigw-gda.pl>
3. Kontakt z WFOŚ w Gdańsku - tel. nr 58 301 91 92 wew. 37, e-mail: fundusz@wfosigw-gda.pl

WFOŚ w Gdańsku informuje, że niekompletne wnioski o dofinansowanie **nie będą rozpatrywane.**

A. INFORMACJA O WNIOSKODAWCY

1. Numery identyfikacyjne

REGON:	NIP:
--------	------

2. Osoba odpowiedzialna z ramienia wnioskodawcy za realizację zadania, upoważniona do kontaktów i współpracy z WFOŚ w Gdańsku

imię, nazwisko:		Stanowisko:	
telefon:	fax:	e-mail:	

3. Osoby uprawnione do reprezentacji wnioskodawcy i podpisania umowy z WFOŚ w Gdańsku

imię, nazwisko:	stanowisko:
imię, nazwisko:	stanowisko:
imię, nazwisko:	stanowisko: Skarbnik

4. Numer konta bankowego wnioskodawcy

--

5. Oświadczenie dotyczące opłat za korzystanie ze środowiska – proszę zaznaczyć odpowiednią opcję

O Ś W I A D C Z E N I E

Wnioskodawca oświadcza, że:

- przedkłada wykaz, o którym mowa w art. 286 ustawy Prawo ochrony środowiska i wnosi stosowne opłaty albo nie wnosi opłat na mocy zwolnienia określonego w art. 289
- nie podlega obowiązkowi wnoszenia opłat na podstawie art. 284 ust 2
- jest zwolniony z obowiązku wnoszenia opłat na podstawie art. 294 lub art. 296

.....

.....

pieczęć firmowa wnioskodawcy
wnioskodawcy

podpisy i pieczętki imienne osób uprawnionych do reprezentacji

B. INFORMACJA O ZADANIU

1. Charakterystyka zadania - wyczerpujący opis planowanego przedsięwzięcia -

przedstawić w formie odrębnego załącznika do niniejszego wniosku

2. Informacja dotycząca gminnego programu usuwania azbestu – podać: datę uchwalenia programu oraz w

jednym zestawieniu następujące dane: ilość wyrobów zawierających azbest zinwentaryzowanych na terenie Gminy, ilość obiektów, formę własności obiektów

- przedstawić w formie odrębnego załącznika do niniejszego wniosku

3. Planowana data rozpoczęcia realizacji zadania / zakończenia realizacji

zadania	
---------	--

4. Montaż finansowy planowanego zadania - proszę wypełnić i załączyć formularz
**MONTAŻ
FINANSOWY**

5. Oświadczenie o VAT – proszę zaznaczyć odpowiednią opcję

O Ś W I

A D C Z E N I E Wnioskodawca oświadcza,
że podatek VAT:

- stanowi koszt zadania i nie będzie rozliczany z Urzędem Skarbowym
- nie stanowi kosztu zadania i będzie rozliczany z Urzędem Skarbowym

.....

.....
pieczęć firmowa wnioskodawcy
wnioskodawcy

.....
podpisy i pieczętki imienne osób uprawnionych do reprezentacji

1942

Aneks Nr 1/2011
z dnia 9 czerwca 2011 r.

w sprawie utrzymania grobów i cmentarzy wojennych na terenie gminy Gdańsk

do Porozumienia zawartego w dniu 26.09.2007 r. pomiędzy Wojewodą Pomorskim (zwanym dalej Wojewodą), reprezentowanym przez Dyrektora WSOiC – Bernarda Mathea, a Gminą Miasta Gdańska (zwaną dalej Gminą), reprezentowaną przez Prezydenta Miasta – Pawła Adamowicza, w sprawie utrzymania grobów i cmentarzy wojennych na terenie gminy Gdańsk.

Strony niniejszego Porozumienia, stosownie do art. 6 ust. 3 ustawy z dnia 28.03.1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych, a także art. 150 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, ustalają co następuje:

§ 1

1. Na realizację w roku 2011 zadań określonych w § 1 ust. 1 Porozumienia Wojewoda przekazuje Gminie w ramach dotacji celowej, otrzymanej Na podstawie ustawy budżetowej, kwotę 70.000 zł. Ze środków tych sfinansowane zostaną następujące prace:
  - 1) bieżące utrzymanie terenu
  - 2) konserwacja obiektów i zieleni cmentarnej
  - 2) remonty i naprawy uszkodzeń powstałych wskutek dewastacji
2. Z całości określonej w ust. 1 wartości środków finansowych, Gmina wydzieli kwotę nie mniej niż 2.000 zł i wykorzysta jako dofinansowanie Wojewody zadania polegającego na renowacji oraz uczytelnieniu napisów na nagrobkach więźniów obozu Stutthof, znajdujących się na cmentarzu wojennym w Gdańsku-Zaspie, przy ul. B. Chrobrego, realizowanego w 2011 r. przez Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Warszawie.

§ 2

1. Środki finansowe przekazane przez Wojewodę na realizację zadań wyszczególnionych w § 1 ust. 1 nin. Aneksu, zostaną wykorzystane oraz rozliczone w formie pisemnego sprawozdania złożonego w Wydziale Finansów i Budżetu PUW w Gdańsku, w terminie najpóźniej do dnia 10 stycznia 2012 r.
2. Środki wskazane w § 1 ust. 2 Aneksu zostaną wykorzystane i rozliczone w terminie do dnia 30.09.2011 roku.

§ 3

1. Rozliczenia środków wykorzystanych przez Gminę na wszystkie zadania powinny zawierać kserokopie faktur wraz z protokołem odbioru prac, dokumentację fotograficzną ilustrującą wykonanie określonego zadania oraz jeżeli zostały przeprowadzone - oryginały protokołów postępowań o zamówienie publiczne (wraz z załącznikami).
2. Niewykorzystane części dotacji przeznaczonej na realizację zadań określonych w § 1 ust. 1 i 2 nin. Aneksu, Gmina zwróci Wojewodzie w terminie nie dłuższym niż 15 dni od ustalonego terminu na ich wykonanie.

§ 4

Wojewoda w każdym terminie w okresie obowiązywania Porozumienia może wystąpić o przedstawienie informacji o stanie zaawansowania każdego zadania, a także zlecić bądź przeprowadzić własną kontrolę realizacji tych zadań.